

OSMANLI KÜLTÜR MİRASIMIZ

İSLÂM HANIMLARI

–ÂLEM-i İSLÂMİYET'TE HAYAT-I ÂİLE–

NÂZİM

SADELEŞTİREN
ELİF KÜBRA ASLANDOĞDU

İSLÂM HANIMLARI

-Âlem-i İslâmiyet'te Hayat-ı Âile-

Nâzım

Sadeleştiren

Elif Kübra Aslandoğdu

Proje	:	Osmanlı Kùltür Mirasımız
Proje Genel Yönetmeni	:	Doç. Dr. Feyza Betül Köse
Proje Editörü	:	Asım Sarıkaya
Kitap Adı	:	İslâm Hanımları -Âlem-i İslâmiyette Hayat-ı Âile-
Müellif	:	Nâzım
Sadeleştiren	:	Elif Kübra Aslandoğdu
ISBN	:	978-625-7617-06-2
SAMER Yayınları	:	79
Proje Kitaplığı	:	26
Dizgi & Kapak	:	SAMER

KSÜ Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER Yayınları

Adres : KSÜ Avşar Kampüsü

Onikişubat/Kahramanmaraş

İletişim : 0344 300 47 59

e-posta : samer@ksu.edu.tr

Kahramanmaraş-2021

İÇİNDEKİLER

Sadeleştirenin Önsözü	7
-----------------------------	---

İSLÂM HANIMLARI

Neşredenin İfadesi.....	11
Giriş	13
I. İslâm Âleminde Aile Hayatı	18
II. Taaddüd-ü Zevcât.....	22
Şark ve Garba Ait Yaşam Üzerine Sathî Bir Mukâyese	24
III. Müslüman Çocuklar.....	26
VI. İslâm Kadınının Adâbı.....	27
İslâm Faziletleri Numûneleri.....	30
Annece Nasihatler.....	30
Bir Kadının İstikameti	33
Meşhur İslâm Kadınları.....	35
Ümmü Süleym.....	35
Ümmü Ukbe	36
Kadınlarla Alakalı Şer'î Âhkâm	37
Son Söz.....	43
Sağlığın Korunması Noktası Nazarından Kadınlarla Alakalı Ahkâm-ı Celile-i İslâmiyyenin Uygulanması	44
Abdest ve Namaz	45

Orucun Maddî ve Manevî Faydaları	47
Vicdana Mürâcaat	48
Cerîha-Dâr	50
Dinî Yardım.....	52
Güzel Ahlak Sıhhattir	53
İmanın Kemâle Ermesi	54
İzdivac - Tesettür	55
Otuz Yıl Fâsıllı İki Muhabbet.....	57
I. Yirmi Yaşında	57
II. Elli Yaşında.....	58
Tütünün Zararı.....	60
İslâm Hanımlarının Giyinmesi ve Zararlı Maddeleri.....	61
VII. Diğer Memleketlerde İslâm Hanımlarının Kültürel Yetişmişliklerinin Gelişmesi.....	65
Tiflis'ten Özel Mektup.....	65
Yine Büyük Bir İftihâr.....	68
İftihâr Üzerine İftihâr.....	69
Dâru'l-Muallimât.....	72
VIII. İslâm Hanımlarının Maârif-i Hâzıra ile Olan Alakaları	75
İslâm Kadınları ve Bir Fransız Muharriri.....	78
Müdâfaa ve İslâm Kadınları	84
İslâm Kadınları ve Fransız Muharriri Makalesinin Tamamlayıcısı	88

Şâhâne Büyükşehir Memleketlerinde Mevcut Bulunan Kız Mektepleri Hakkında Malumat.....	91
İbtidâî ve Rüştiye Sınıflarından Mürekkebe Tahsîl Müddetleri.....	92
Dersaadet ile Kasabalarda Bulunan Kız İbtidâîye Mektebine Mahsus Müfredat Programıdır	94
Daru'l-Muallimâtın İlk Açılışından Diploma Sahibi olan Talebelerin İsimleri	94
İslâm Muharrirleri.....	108
Kadın Yazarlar	110
İslâm Kadınlarından Eserler	111
I. Nazım Kısmı.....	111
II. Nesir Kısmı.....	127
Ek-1	143
Ek-2	145

SADELEŞTİRENİN ÖNSÖZÜ

Kadın konusu geçmişten günümüze kadar her dönemin kendi zihniyet algısı ve değer yargılarına göre konumlandırılan, üzerinde söz söylenip tartışılan bir nokta olmuştur. Darüşşafaka muallimi ve Umûr-i Rusûmiye memurlarından Nâzım (İçsel) tarafından kaleme alınan “İslâm Hanımları ve Âlem-i İslâmiyette Hayât-ı Aile” adlı bu eseri Cumhuriyet öncesi - Osmanlı son döneminin kadın algısını, aile ve toplum hayatı içerisinde kadınlara atfedilen rolü; yine aynı dönemin Avrupa kadınlarının içinde buldukları şartlarla karşılaştırarak ortaya bir resim koyma çabası hasebiyle önem arz etmektedir.

Aynı zamanda “Kütüphâne-i Aile” adlı külliyyatın ilk eserini oluşturan bu eser, müellifinin önsözde bahsettiği gibi İslâm hanımlarının terakkiyatını ortaya koymak ve takdir etmek amacıyla yazılmıştır. Sekiz ana bölüm halinde yazılan kitapta İslâm hanımlarının evliliklerinden çocuk yetiştirmelerine, tesettürlerinden ibadetlerine kadar pek çok konu üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra Fatma Aliye, Leman Nigâr, Emine Semiye, Fitnat, Leyla, Mihrinnisâ, Seniye, Fahrunnisâ, Fatıma Râsiha, Aişe Sıdika gibi edebiyat tarihine katkıda bulunmuş kadın muharrirelerin nazım ve nesir çalışmalarına yer vermiştir.

Eser üzerinde sadeleştirme yaparken tarafımızca tasarrufta bulunulan ve belirtilmesinde fayda gördüğümüz hususlar ise şöyledir:

- Metnin kendi başlıklandırma sistemi korunmakla birlikte, son sayfalarda yer alan fihrist bölümünün okuyuculara içerik bilgisi sunması adına ana metinden önce zikredilmesi uygun görülmüştür.

- Osmanlıca metinle takibi kolaylaştıracak şekilde, çeviri içinde {} paranteziyle orjinal metnin sayfa numaraları verilmiştir.

- Yazarın kendi verdiği dipnotlarla karışmaması amacıyla, tarafımızca dipnot kullanılmamıştır. Gerekli görülen yerlerde ise kelimenin hemen yanında ve () parantezi içinde italik yazıyla anlam verme maksadımız gerçekleştirilmiştir.

- Dilbilgisi kuralları gereğince bazı yerlere noktalama işareti ilavesi yapılmıştır. Yine virgülle ayrılmış çok uzun cümleler, anlamı kolaylaştırması adına ayrı cümlelere bölünmüştür.

- Doğru okunduğuna emin olamadığımız kelimelerin yanına (?) işareti konularak bunun net bir okunuş olmadığının bilgilendirmesi yapılmıştır.

- Padişahı övgü amaçlı kullanılan uzun yüceltme terkip ve sıfatları kaldırılmış ya da kısaltılmıştır.

- Metnin kendisine has üslubu ve dil özelliklerine çok fazla müdahale edilmeden, hâlihazırda kullanılmayan kelimeler okuyucuya kolaylık sağlaması amacıyla günümüz Türkçesiyle değiştirilerek aktarılmıştır.

- Osmanlıca metinde çok sık bir şekilde kullanılan paragraf başlarında yer yer birleştirmeler yapmak suretiyle bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

Son olarak, "Osmanlı Kültür Mirasımız" projesinde yer almama vesile olan, akademik hayatımda değerli fikirleriyle yol göstericiliği yapan Proje Genel Yönetmenimiz Doç.Dr. Feyza Betül Köse Hocama, süreç içindeki ilgi ve alakalarından dolayı Proje Editörümüz Arş. Gör. Asım Sarıkaya'ya, sadeleştirme editörlüğünü üstlenen Prof. Dr. Nurettin Gemici Hocama, titiz bir

yayın süreci yürüten SAMER Yayınlarına ve manevi destekleriyle her dâim yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

Elif Kübra Aslandoğdu
Çorum-2021

İSLÂM HANIMLARI
-Âlem-i İslâmiyet'te Hayat-ı Âile-

NÂZİM (İÇSEL)

NEŞREDENİN İFADESİ

{2} Maârif ve kemâlât kaynağı ve sonsuz terakkiyât menba'ı olan şu asır bedâyi'-nümûnde her ferдин meslek ve sanatı dahilinde ve iktidâr derecesi nispetinde memleketine iyi hizmet etmesi öncelikli zâti vazifelerindedir.

Velî-nimet padişah efendimiz hazretlerinin devamlı teşvikleri ve hüner ve maârifet erbabının gayret ve daimi faaliyetleriyle asrımızın ihsanlarına gıpta edilecek asırlar denilecek bir derecede bulunduğu inkar etmek mümkün değildir.

Âcizleri 15 seneden beri neşriyat ve matbuât âleminde nâcizâne hizmetlerde bulunarak bir çok eserler basılmasına muvaffakiyet kazanmak ve yüce okuyucuların rağbet ve memnuniyetlerini celbetmeye nâiliyet kazanmış olduğumdan sâdikâne hizmetlerimin ayrıca bir manevî mükafâtı demek olan vicdânî kıvanç ve iftihar ve Rabbanî yardım ile bu yolda daha nice faydalı eserler neşrine aracılık edeceğimi iftiharlar birlikte arz ederim.

Her sınıf müellefât ve musannefât ile bezenmiş bulunan Osmanlı kütüphânemizde kadınlara mahsus eserler matlûb derecede bulunmadığı cihetle bu yolda bir kütüphâne teşkiliyle kızlar ve kadınların temin-i istifadelerine hizmet eden eserler neşretmek hususuna fikirler {3} sarf etmekte ol-

duğum sırada muharrirlerden Nâzım Beyefendinin işte bu kitabın basım ve neşrini âcizlerine ihale etmek üzere vukû bulan müracaatını bu babtaki âcizce arzumun husulüne vesile addederek ismi geçen beye hâl beyanı ile bir kütüphâne teşkiline karar verdik.

Nâzım Beyefendi 7-8 seneden beri hanımlara mahsus gazete, günlük ve haftalık malûmât ve sâir mevkûte risâlelerdeki sırf kadınlara ilişkin muharrireler ile kendini göstermiş iktidar erbabından olmakla, işte bu hizmet ve gayretimin mütâlaa sahipleri ve hepsinden önce yüce okuyucular nazarlarında cidden makbul ve verimli olacağında ümîd vâırım.

“Kütüphâne-i Aile” ünvanı altında neşredeceğim külliyâtın birincisi olan işte bu kitabı intişâra koydum. İkinci cildini “Kadınlar” nâmında büyük bir eser teşkil edecektir. Önde gelen okuyuculardan umduğum rağbet ve teveccüh üzerine kütüphânenin üçüncü, dördüncü vb. kısımları dahi devamında nazargâh-ı istifâdeye sunulacaktır.

Mihran

“Kütüphâne-i Cihân” Sâhibi

GİRİŞ

{4} Manevî terbiye, insanların hayat-ı asliyesidir. İnsanların mâzî, hâl ve istikbali kadınlar tarafından kucaklandığından tüm zamanlarda kadınların faziletleri ve iyilikleri ile fikirler vermelerine büyük hem de pek büyük ihtiyaç vardır. Kadınların böyle mühim bir medenî görevi deruhte etmelerine binaen Allah tarafından kendilerine merhamet hissiyatı ve azîm bir şefkat gibi yüce ihsanlar buyurulmuştur.

Kadın tâifesi erkek sınıfına nispeten her ne kadar nahîf ve bî-iktidar olsalar da, manen hâiz oldukları kuvvet ve ehemmiyete binaen vücutları hürmete ve ihtirâma şayândır.

Kadınlar milletlerin manevî hayatlarını gösteren birer parlak ayna hükümdedirler; çünkü tüm kavimler esas terbiyeyi ana kucağında öğrendikleri gibi medeniyetin ilk derslerini de yine anne gibi bir muallime-i insaniyetten tahsîl ederler. – Bir yeni doğan çocuğun hayat sebebi olan o {5} şefkatkâr vücut ne mertebeye bağlı ve meyyâl ise bütün insanların da kadınlara o derece büyük ihtiyaçları vardır; zira vâlide o nâzik cismin sıhhat ve hayatını korumaya görevli olduğu gibi manevî terbiyesi mükemmel olan kadınlar da

kendileriyle alakadar bulunan erkeklerin saadetlerini ve afiyetlerini sürdürmeye çalışırlar.

Bir yerde erkekler ne derece büyük ihsan ve bolluklara nâil olurlarsa, kadınlar dahi bu kıymetli hazinelerden o mertebe müstefid olurlar. Beşeri toplumun hakiki saadeti, iyi terbiye görmüş faziletşinas kadınlar elinde olup ancak bu gibi kadınlara insanlığın annesi nâmı verilir.

Kadınların maârif ve kemâlat tahsiline olan ihtiyaçları da zikretmeye şayândır. Maârif bir mihrimiz der ki medeniyet ancak onun bereketli ışıklarıyla kesb-i terakkî ve kemâl eyler; kadınlar teşkil ettikleri aileleri ilmî kudretleriyle iyi idare edebilirler. Bir aile reisesi evlatlarının manevî terbiyelerine ne kadar dikkat ederse etsin eğer kendisi ilim ve irfandan {6} mahrum ise vazifesini hakkıyla ifâda âciz kalır. Faziletkâr bir kadın ev düzenlemesini ihlal edecek ahvali, dirâyet ve malumatıyla bertaraf etmeye muvaffak ve ailesi içinde bir tabîb hekim gibi ihtiyatlı şekilde fiili icrâya muktedir olur. Aile evinde yiyecek ve içecekler ve sair sağlıkla ilgili işlerde fertlere nezâret ve nakdî iktidarlarını düşünerek yaşamı kolaylaştırma idaresi kazanmaları zevceye ait mühim vazifelerden olduğundan kadınların fazilet ve kemâlât ile vasıflarını arttırmaları gerekmektedir.

Kadınlar evlatlarının maddî refahlarını harici tesirlerden korumaya ne mertebe çalışırlarsa, manevî niteliklerini de öylece hatta ondan daha ziyade muhafazaya gayret sarfetmelidirler. Çünkü insanların taze bünye ve mizaçları, gonca-i sıhhat ve afiyetleri ancak vâlide denilen hayat bahçivanının ihtimamlı elinde tam bir şekilde inkişâf edip manen ve maddeten mükemmel bir evlâda nâil olan vâlide dahi - bir gönül süsleyen bahçede daima takayyüdât altında kemâle getirilmiş güzel bir gül gibi - hayat mahsulünün istenme derecesine {7} vâsıl edilmiş olduğunu görerek iftihar ve onun vücudundan sonsuz faydalar istihsal eyler.

Evladına cidden biraz hizmet eden bir vâlide ilerde kendisine bir yardım eli uzatıp hayır dua etmiş ve ona kayıtsız nazar ile bakan vâlide dahi gele-

cekte kendisini rahatsız ve huzursuz edecek bir engel tedarik eylemiş olur. Çocuklar beşerî toplumun birer mühim parçası olduklarından gördükleri terbiye veya kötü muamelenin kâr ve zararı hem kendi vâlidelerine, hem de bütün insan âlemine râci olacağı âşikârdır; binaenaleyh kadınlar evlatlarının neslinin devamına mahsus birer hayırlı evlad olmak üzere vücuda geldiklerini ehemmiyet nazarından tutmayarak onların gerçekten insan olmalarına çalışmalıdırlar. Bu halde kadınlar önce kendi manevî hallerini ıslah ve vâli-delîğin ne kadar mühim ve âlî bir vazife olduğunu fikirlerinde i'zam göstermelidirler. Alelhusûs kendilerinin alt cenah şefkat ve sadakatlerine iltica eden erkek sınıfına borçlu oldukları ve özel vazifelere dikkat etmeleri birinci derecede {8} icrâsı lazım olan maddelerdendir.

İslâm kadınlarının vicdan temizlikleri, fitrî meziyetleri, kadınlık halislikleri kendilerine ihsan olunan en büyük ilahî bahişlerden olduğundan annelik sıfatına hâiz bilcümle kadının eriştikleri o mümtaz mevkiyi mülâhaza ederek evlat ve eşlere ve dolayısıyla bütün İslâm fertlerine borçlu oldukları pâk vazifeleri bir derece daha iyi suretle îfâ ve bu vecihle kadınlık şereflerini ilan etmelerini kalpten temenni ederiz.

§

Kadınlar insan toplumunun yaratılış olarak nâzik ve âciz bir kısmını teşkil ederler. Bunların hukuk ve mevkileri mensub oldukları milletin mezhebi âdet ve manevî fikirlerine nazaran muhtelif derecelerde bulunur.

Evvelki devirlerde kadınlar garbin kendi erkekleri arasında ne mertebe ehemmiyetten ârî, kıymet ve itibarca bahayim misali olduklarını tarih sayfaları elbette örtemez. Her ne kadar onların sonraki silsile hayatları olan mevcut asrın kadınları bu basamağa tenezzülde {9} kalmamışlarsa da medenî terakkiyât ile nâil oldukları imtiyazlar ve müsaadelerin, hayatı yaşamaları üzerine büyük tesirler icrâ etmekte olduğu da hakikat nazarından uzak tutulamaz.

Batıda hukuk ve kadınların yaşam tarzının böyle gece gündüz birbirini izlemesi ile değişime dûçar olması, bu sınıf kadınlar hakkında tatbîke uygun ahkâmın eksik olmasından ileri gelir ki, matbû sayfalar işgal etmekte olan münakaşalar bu hakikatin ispatına kâfîdir. - Halbuki İslâmiyette mümtaz tâife hakkında mevzu olan şer'î kavâid esaslara dayandığı cihetle ahkâm-ı asran bir asır sonra sabit ve tesirlidir. İslâmın geçmiş zamanlardaki kadınlarının hukuk ve meziyyâtı geri kalmamış mevcut asır kadınlarımıza miras olarak intikal etmiştir denilebilir. Binaenaleyh bunların münasebet ve yaşamları öyle fikirler ve zamanlar ile değil, dinî kadîm kâideler ile kâimdir.

Avrupa'da kadınların erkeklerle olan muhâlefet, yakınlık ve kalbî münâsebetleri hayat intizamlarını karıştırdığı gibi onlar için sınırlı ve yardımcı {10} vazifeler dahi bulunmadığından garbın ictimâî meseleleri hakikaten zorluklar kesbeylemiştir.

İslâm hanımları öteden beri bir takım yabancının hevesdâne bakışına diken gibi batmakta, hususiyle dini âdetlerimiz onların mizaçlarına muvafık gelmemekte olduğundan sahîfeler dolusu garazkârâne makaleler neşrine girişmişlerse de bunun bir hakşinas bir muamele olmadığı gün gibi âşikârdır; Çünkü bu tecâvüzâta rağmen bir sınıf muhâkeme ashabı İslâmiyetin tüm kavâid ve âdetlerinin mûcib-i feyz ve saadet olduğunu teslim ve itiraf etmektedirler; Filhakika bir ecnebî kadınıyla bir İslâm hanımının ahvâli ve fikirleri ve hareketleri mukayese edilse aralarında hakikaten büyük bir fark ve zıtlık bulunduğu görülür. Ancak kadınlarımızın bu taklîd ve zâid istekler belasından nefislerini korumaya dikkat etmeleri önemli ve elzemdir.

Geçen senelerde (Emile Julyar) isminde kıskanç bir Fransız tarafından kadınlarımızın meşrû hukukuna taarruz yoluyla neşredilen garazkârîye karşı zaman kaybetmeden {11} bir İslâm hanımı tarafından ortaya koyulan müdafaaanın bilhassa Avrupa matbûat âleminde dikkat çekmesi hakikaten şükran gerektirmektedir.

İslâm cemaati böyle faziletlerin vücutlarıyla iftihar etmektedir ki, bunlar mümtaz tâifemizin fasîh lisanlı birer hatîbidirler. Kadınlarımızı ihsan ve medeni kemâlattan nasipsiz zannında bulunan ecnebi cühelalarına böyle hamiyetkâr ve âlicenâb bir hanımın hakîkati anlatması kendileri için bir vatanperverâne vazife olduğu gibi, kadınlarımızın terakkiyatını arzu eden hamiyet erbâbı için dahi sürur ve iftihâra sebep olmuş bir haldir. İslâm hanımlarında tecelli nemâ olan ilmî terakkiyat eserleri, mürecced şefkat ve merhameti sonsuz olan Padişah efendimiz hazretlerinin teşvikleri ve telkini cümle-i bâhiresinden olduğundan hakiken bir güzellikler ve yenilikler devri, kemâlat, iyilik ve irfan kaynağıdır.

Âcizâne eserimizin aslı, kadınlarımızın terakkiyatını idrâk ve takdir eden iyilik sahibi tarafından Paris'te neşredilmiş bir esercik ise de bizce olan ehemmiyetine binaen mümkün mertebe genişletme ve tashih ile lisanımıza naklini münâsib gördük. Esas emelim İslâm hanımlarına âcizâne bir hizmette bulunmak olduğundan şu nâciz olan eseri onlara yâdigâr eyledim.

Nâzım

Kadıköy - 14 Nisan 1316

I. İSLÂM ALEMİNDE AİLE HAYATI

Türk kadını ve Türk ailesi hakkında Avrupa'da ne türlü fikirler doluyor? Türklerde aile hayatı kaybolmuştur demiyorlar mı? Türk kadınına bedbaht nazarıyla bakıyorlar mı? Türk kadınının aile içindeki hali mekrûh ve adaletsiz olduğu gerek lisânla ve gerek kalemlle beyan olunmadı mı?

Nitekim bir müslüman için kadının süslenmesinden başka birşeyi olmadığına ve o zavallının toplum arasında özel bir mevkiî işgal edemediğine; en çok da anlayış, fikir gibi yüce insanî özelliklerden mahrum tanıldığı cihetle asla manevî bir mes'uliyeti bulunmadığına, herhangi yaşta {14} olursa olsun - bağlı ve alakadar olduğu bir erkeğin zevkine hizmet etmek gibi - yegâne bir maksata binaen yetiştirilmiş bir çocuk olduğuna hüküm vermediler mi?

Türk kadınları haysiyet ve şeref üzerine biraz fikir ve hisse mâlik olsaydılar onlara hâkim olan erkeklerin, nefislerinin zevkini temin zemininde üzerlerine yüklemekten memnun oldukları bu esaret kadar şikenâneyi muhalefet etmeden kabul etmeyecekleri iddia olunmadı mı?

Avrupa'da Türk kadınları aleyhinde her ne denilirse denilsin cümlesi bâtıl ve aslı olamayan düşüncelerden başka birşey değildir. Bilakis aile hayatı Türklerde mevcuttur; Türk ve İslâm kadını zevcinin meşru eşi, hanesinin

başlıca bir hanımı, evdeki işlerinin müdürüdür.¹ {15} Hatta diyebilirim ki, bir Türk kadını kendisini Avrupalı bir kadından daha ziyade mesûd ve haysiyetperver görebilir, birçok ahvalde Avrupa âdetine hayret nazarıyla bakar. Mesela izdivacı mütâlaa edelim;

-Avrupada bir kadın evlenmek için erkeğe (Drahoma) nâmiyla para vermiyor mu?

Türk kadını bu vecihle para bahşini gerek kendisi ve gerek izdivaca namzed olan erkek için büyük bir hakirlik ve itibarsızlık olarak addeder. İzdivaçta bilerek para almaya tenezzül eden {16} bir zevc, bir erkek bu nakdi almaksızın bir iş görebilmeye ve bir aileyi bizzat geçindirmeye gayrı muktedir addoluncağından kadın ona bir zevc, bir erkek nazarıyla bakmaz. İşte Türkiye’de bir erkek izdivac edeceği bir kadına “izdivacıyye” verdiği gibi hiç bir erkek yoktur ki, bu nakdi kadından talep etsin. Şimdi zevcine bir efendi, bir hâmi nazariyle baktığından dolayı Türk kadınına itham mı etmek lazım gelir?

Günümüzde mütediyyine ve medeni fertlerin genelinin kabul ettiği âhkam ve dini kanunlar ve medeni hukuk erkekleri kadınlara sahip ve hâmi olarak göstermemiş mi?

Romalılar zevcelerinin bir sahip ve âmiriydiler. Arzu ettikleri vakit onları darb edebilir ve kovabilirlerdi. Kadîm Yunanlılarla bugün Türkiye’nin bazı köylerinde ikâmet eden şimdiki Rumlar, izdivac edecek bir kıza

¹ Türk kadınları bizim Avrupa kadınlarından daha bahtiyar mıdır? Bu soruya cevap vermek bana zor geliyor; Türk kadınlarını bizim ahlak ve âdetlerimizle muhayese ettiğimizde onların hallerine acıyoruz; İhtimal bunlar da Hristiyan kadınlarını kendi topluluklarının fikirleriyle mukayese ederler ve bu hususta kesb ve vûkuf ettikleri şeyler, hemen onlarda büyük bir hayret hatta bir merhamet hâsıl eder. İşte bu noktadan mülâhaza edilirse hakîki saadetin ne Türkiye’de ne de Hristiyan âleminde mevcut olmadığına hükmetmek lazım gelir. Binaenaleyh bizden hariç olan bir memlekette hangi dereceye kadar mesut olunabildiğini anlamak için çoğunlukla kendi âdet, zevklerimiz ve temayülümüzle muhâkeme etmekten sakınmamız gerekmektedir. [Muhâberât-ı Şarkıyye 1830-1831, cilt 3, sahife 89]

(δούλις) “Düve” yani dişi dana diye isimlendirerek {17} onu satmak için pazarlığa girişirlerdi!

İbrâniler ve Avrupa efradıyla tam münasebetler teşkil ederek yaşamayan Müseviler, kadınları bir mahlûk addettikleri gibi bazı muayyen zamanlarda vücutlarını kirli kabul ederler!

Bazı toplumlarda izdivac edecek olan genç kıza Râhib; - Falan adamı kendine bir “sahip” olmak üzere kabul ediyor musun? diye sorar. Delikanlı dahî “Evet! Ona sahip olmak isterim” der. Her ne kadar Hristiyan mezhebinde Hz. İsa kadını erkekle eşit kademedede bulundurmuşsa da Hristiyan memleketinde cârî olan medeni kanun bunun hilâfında olarak zevceyi zevcin itaatinde bulunmaya mecbur etmiştir.

Ortaçağda Hristiyan Avrupasında zevclere zevcelerini darb ve hatta yaralamaya imtiyaz verilmiştir. “Şu şartla ki yaralama, münasib ve layık bir ıslah {18} ve terbiye etmenin hududunu aşmasın”² Avrupa’nın bilmem hangi cihetinde buna benzeyen bir kanun bugün riayet edilen hükme uygun icra edilmiştir.

Şu ahval meydanda iken Peygamberimizin, kadını zevcin hüküm ve nüfuzuna tâbi kılması neden gayrı tabî ve hayret verici olsun? Hususiyetle, Hz. Muhammed (as) vazettiği bu kanunda kadının da iktidar derecesini tâyin etmiş ve ona özel haklar vermiştir.

Hatırlamak gerektir ki, İslâm’ı kabul eden Araplar doğan çocukları - eğer kız olurlarsa - katl veya diri diri defnederlerdi!

Arapları bu vahşiyâne âdetlerden meneden Hz. Muhammed’tir. {19} Hazreti Muhammed (a.s) “*Cennet vâlidelerin ayağı altındadır*” hadîs-i şerifiyle kadınların itibar ve meziyetlerini ilan etmiştir. Cennet, bilcümle iman sahip-

² Fransa kralları tarafından teşkil olunan kanunlar ve kurallar mecmuasının 12. cildinin 541. sahifesinde geçmektedir.

lerinin yegâne ümidi olan kurtuluş ve selâmet, beşere güzel ameller karşılığında vadedilen mükafat, Peygamber efendimiz tarafından bir vâlidenin, bir kadının ayağı altında gösterilmiştir!!! İslâmiyette kadınların ne kadar muhterem ve hürmete layık olduklarına bundan büyük bir delil mi olur?

Türklerde aile hayatı üzerine görüşleri beyan etmeden önce Türk kadınlarına ne açıdan müsait bir muamele yolu gösterildiğine dair birkaç söz söylemek lazım gelir. Her ne kadar bu mesele üzerine birçok âyet-i kerime ve hadisler mevcut ise de burada yalnız İslâm büyükleri tarafından beyan edilen düşünceleri ortaya koymak yeterli olur:

“Ey kadınlar! İslâm kanununun gösterdiğine göre {20} zevclerinize sadık ve itaatli olunuz. Sizi nefesine eş tercih eden kimseye daima nezaketle muamelede bulunmaya gayret ediniz. - Nitekim onun için en latîf bir koku, en leziz bir dişi, en durgun bir ırmak gibi olunuz; öyle bir ırmak ki, susamış bir yolcunun hararetli dudaklarını cezb etsin!

Ömrünüz müddetince hissedeceğiniz sürûr ve saadet onun için ve onun tarafından olsun! Onun hoşnutluğunu kazanmak, kalp ve ruhunu cezbeylemek, yüzündeki üzüntü işaretlerini, sakinlik ve güler yüzlülüğe döndürmek için ağırbaşlı, mütebessim, şevkatli ve gönül alan bir insan olunuz..”

“Ebu Osman Halebî”

İslâmiyet’in kadın değerini aşağı mertebeye tenzil ve onları kaba ve hakaretle karışık muamelelere hedef ettiğine dair söylenen fikirlerin ne derece manasız bulunduğu bu da büyük bir delildir. {21} Hal böyleyken İslâmiyet aleyhinde bâtil fikirler neşretmeyi kendilerine hüner addeyleyen ashab-ı cehl ve maksatlara artık ne denilebilir?

Avrupa umumî muâmelâtında işlenen suçlara, gerekli ceza ve karşılıklar ne kadar çoktur! Hâlbuki İslâm âlemine bakıldığında bir kadının ırz ve namusuna tasallut ve hıyanetin, cinayet derecesinde büyük bir alçaklık fiili olduğu tezahür eder.

Şimdi İslâm kanunlarında büyük ceza gerektiren fiil beştir ki, bunlarda katl, hırsızlık, gayr-ı meşru münasebet, iffetli kadınların namusuna tasallut ve bunun gibilerini içerir.

II. TAADDÜD-Ü ZEVCÂT

İnsan toplumunda nüfusu artırmaya hizmet eden en büyük vasıta "Taaddüd-ü zevcât" (*birden çok kadınla evlenmek*) tır. Şeriat-ı {22} Ahmediyye'de bu babta özel izinler verilmiştir. Taaddüd-ü zevcât meselesi bu asırda bazı akılsızlar tarafından kötü telâkki edilmektedir. - Müslümanlarda hala geçerli olan bu keyfiyet, güya kadınların manevî kıymetlerinin engel olduğu gibi hususî haklarını da ayaklar altına almıştır!

Taaddüd-ü zevcât, İslâm âleminde henüz yayılmış ve umumileşmiş bir keyfiyet olmayıp asırlardan beri devam edip gelmekte ve kadınların haysiyetlerinin kirletilmesi değil; bilakis kadınların şeref, meziyet ve müktesebelere sahip olmaları ve iki kat olmasını husule getirmekte olduğu pek çok işaret ile ispat edildiğinden bu meseleye dair düşüncelere uzun uzadıya girişmek gereksizdir.

Resulullah (sav) efendimiz taaddüd-ü zevcât'ı bir takım makûl şartlar ile sınırlamış ve meşru bir hale tahvil buyurmuşlardır. {23} Bu hususta Hristiyan âlemine bir bakış atfedildiğinde uygulamanın suistimal edilmekte olduğu ortaya çıkar. - Çünkü Hristiyanlıkta taaddüd-ü zevcâtı meneden kilisedir. Hangi bir Hristiyan vardır ki İncil'de bu maddeye mâni bir kanun bulabilsin!

Asrımızda bu hakikat yalnız İslâm ehli tarafından kabul olunmakla kalmayıp ayrıca Arabistan cihetlerinde ikâmet eden sâir topluluklarda dahi makbul sayılmaktadır. Mesela Bağdat'ta büyük aileye mensub bir Musevî'ye kısır olan zevcesi kendi üzerine izdivac etmek teklifini kabul ettirerek onu

evlad sahibi etmiş, daha sonra ortağıyla daha kuvvetli bir muhabbetle birlikte bir ömür geçirmiştir.

Şu küçük misalden anlaşılıyor ki namuslu, faziletli kadınlarca taaddüd-ü zevcât hiç bir açıdan kötü tesiri gerektirmez. Hatta bu hususta Allah kadında makbul ve övülmüş olurlar. Taaddüd-ü zevcât'ta refah ve saadeti elde etmede en yüce vasıta {24} iyi geçinmek ve geçim meselesini müsavi etmektir. Bu ise ahlak ve servetle meydana gelir. İyi geçim olmadıktan sonra bir zevc ve zevce bile hayatı cehennem misali acı bulurlar, birlikte yaşayamazlar. Bu halde taaddüd-ü zevcât, İslâm âleminde iyi münasebetin helal sayılmaması değil midir? Hz. Muhammed (as) eşlerine yakınlığı kuvvetlendirme ve iyi bir geçim temin edemeyecek kimselere birden fazla zevce almaya izin vermemiştir.

Bundan başka taaddüd-ü zevce sahibi olan bir kimseye pek büyük bir tarîk-i adalet dahi göstermiştir ki, ondan sapanlar insanlık şerefini ayaklar altına almış sayılırlar. İşte İslâmiyet'te leke aramaya çalışanlar bir takım cehl ve kötülük erbabı, bozuk adalet, eşitlik, kardeşlik, muhabbet gibi yüksek insanî meziyetlerinin İslâmiyette ne mertebe mükemmel olduğuna vâkıf olsalar elbette bu derece batıl fikirlere kapılmazlar.

{25} ŞARK VE GARBA AİT YAŞAM ÜZERİNE SATHÎ BİR MUKÂYESE

Bugün umumî düşünceleri kurki (*turna kuş(u)*) gibi işgal eden en büyük ictimaî meselelerden biri medeni/şehirli yaşamdır. Yaşama şekli her millette muhtelifdir; çünkü her milletin örf ve âdeti, sarfiyat ve ihtiyaçları o milletin ilerleme derecesine ve sâir maddî ve manevî hususlarına tâbidir.

Avrupa'da maîşet işin aslında müşkildir. Türkiye'de ise yaşama, aile hayatı, hâne saadeti hal ve tanzim edilmiş meselelerdendir. Avrupa ile Türkiye arasındaki ev yaşamının en büyük farkını anlamak için bir mukayese yapalım: - Zevc ve zevce ve bir çocuktan ibaret bir aile olsun; bunu Avrupa'da farz edelim. Bu aile reisi erzaklar, kıyafetler, ikametgâh ve buna benzer bir takım elzem ihtiyaçlardan başka balo, tiyatro ve umumî bahçeler gibi ihtiyaç âdetlerine geçen zevk ve sefalara yönelik {26} ve kullanımı daimi olan çeşitli içeceklere bağlı masrafların tümüne bağlıdır.

Bir genç, yetiştiği ailenin eksiklerinin tamamlamak için en azından 15-20 liraya muhtaçtır. Bu miktar nakid ile o aile Avrupa âleminde belki sadece bir hayat sürebilir. Şu gencin ağır yük altından kurtulması, ondan daha büyük güçlülere sabırla katlanmasına bağlıdır. Binaenaleyh bu miktar parayı kazanmak için daimi bir mesaiyi arz-ı vücûd etmesi icâp eder. İşte Avrupa'da hizmetler ve uğraşların günden güne ilerlemesi ve artması bu gibi sebeplere dayanır.

[Sual: Avrupa'da kadınları sanâyî ve hizmetlere sevk eden şey nedir?]

Avrupa'da sanâyînin gelişmesi, ihtiyaçları arttırdığından ve bundan başka insan gücünün makamına sahip birçok âlet ve edevât meydana geldiğinden, bir hayli fert çalışmadan mahrum kalmış ve bu halde gayrimeşru harekate meydan açılmıştır.

{27} İşte cinayet, hırsızlık, şahsi hukuka riayetsizlik ve hakeza birçok kötü davranışın çoğalması ve yayılması bu haldir.

Avrupa'da farz ettiğimiz küçük bir aileyi şimdi Türkiye'de bulunduralım. Milli âdetlere muvaffak bir surette hareket eden şu ailede bir zevcenin giyeceği yazlık ve kışlık beş altı kat elbise kaç kuruş masrafla meydana gelir? Ve kaç sene giyebilir? 0 beş altı kat sade, fakat müzeyyen elbise Avrupalı bir madamın bir balo kostümünden daha tabîi, daha ucuz ve daha sahî değil midir?

Avrupa'da bir apartmanda kiralanacak bir odaya ayda 40-50 frank verilirken Türkiye'de üç dört odalı bir hâne ondan daha aşağı bir kıymetle kiralanabilir. Bundan başka ahlak ve manevîyatça da büyük büyük ihtilaflar husule gelir.

Türkiye'de bir hâne, müzeyyen bir kafes; onun içindeki, güzel sesli bir bülbüldür. Avrupa'daki bir apartman {28} her türlü fesatlıkları toplayan ve fikir ve hareketleri meçhul fertleri içeren bir kaynağa denktir.

İslâmiyette her aileye ayrıca bir hâne tayin ve tahsis edilmesindeki hikmet ne kadar büyüktür değil mi? Yaratılıştaki bile görülüyor ki, her meskende ayrı bir hey'et bulunuyor. Avrupa madamları temizlik ve nezâfetin ne demek olduğunu anlamak için bir İslâm hânesini ziyaret etmelidirler.

Türkiye'de milliyetçilik âdetlerine riayetle yaşayan bir aile 7-8 kuruş maaşla oldukça münasib bir surette yaşayabilirken bir Türk ailesi para ile müskirat denilen zehri satın alarak ayyaş ve sarhoş âlemine dalmak belasından muaf ve âzâdedir. Mâhiye 15-20 lira kazanan bir Türk, Türkiye'de o gülistan bolluk ve letafette 2-3 aileye reislik edebilir. Halbuki Avrupalı bir aile reisi bu miktar nakid ile evin işlerini dengelemekten âciz kaldığından {29} ailesini de mesâîye sevk ve icbâr eyler.

Bu hususları göz önünde bulundurarak mütâlâa eden hakşinas bir Avrupalı, çok eşliliğin, özellikle aile hayatının Türkiye'de ne büyük bir sağlam temel üzerine dayandığını tasdike mecbur olacaktır. [Sual: Ev hizmetlerinin

değer kazanmasına ve evlerde bir çok hizmetçilerin kullanılmasına lüzum görülmesine asıl sebep nedir?]

III. MÜSLÜMAN ÇOCUKLAR

İslâm memleketlerinde ebeveyn için en büyük zevk ve saadet mahsul-ü hayatları olan evlatlarıdır. Bir peder ve vâlidenin evladı hakkında sarf ettiği şefkat ve ihtimam o derece yüksektir ki bu şeref ve meziyeti kazananlara pek az memlekette tesadüf olunur.

Gündüzleri mahallelerde oyunla vakit geçiren çocuklara asla tesadüf edilmediği gibi, pederleriyle birlikte giden çocuklar şaşkın bakışlarına rastlayan {30} şeylerin hakikatine vakıf olmak hevesiyle çocukça sualller tertib ve pederlerinin ahval ve etvârını taklit etmeye çalışırlar.

Baba ve oğul ikisi de aynı tabiata sahiptir; Her ikisinde aynı vakar, aynı bakış, aynı harekete şahid olunur.

Çocuklar ebeveyn ve akrabasına ifade-i meram edecekleri esnada güzel sözler kullanırlar. Ebeveyn dahi evlatlarının rütbe ve yaşlarını dikkate almaksızın onları sadece bir nâm ile yadederler. Aile içinde büyük birader ikinci baba hükmündedir; küçükler ona hürmet ve muhabbet ederler.

Türklerde her fert kendine has ismiyle anılır. Türklerin ahval ve âdetlerine dair araştırmalarda bulunmuş olan "Seine(?)" isimli zat bu meseleye dair diyor ki: - Bir ailede bütün fertlerin aynı nâm ile anılmasında ne beis vardır! Asıl maksat ailenin kuvvetlendirme bağı olan şefkat ve muhabbetin {31} nihayetsiz ve devamlı bir surette yerleşmiş olmasıdır. - Ailenin feyz ve mutluluğu nâm ile değil, muhabbet ve iyi geçim iledir. - Kalp bağı ve evdeki muhabbetin Türkiye kadar hiçbir yerde mükemmel olmadığı kabiliyetsiz bir inkardır. Bunlarda ana-baba bucağına olan meyil ve muhabbet o kadar şayan-ı hayret bir derecededir ki pek çoklarının tevellüdleri, yaşlarının ilerle-

mesi, saadet-i ezvaciyeleri, vefatlarının vukûu aynı mahallede olduğu görülür. Hayatları gayet tabi olarak geçer.

Süssüz sâde âdetler, i'tidalli hissiyât, aile haricinde zevkleri eksik olan Müslümanlar için sehâ-yı saadet-i hayat olup bizim birer aile mezarı zannettiğimiz o ruhu taltif edici meskenleri envâi feyzler ile dolu ve harici tesirlerden korur ve muhafaza eder.

VI. {32} İSLÂM KADINININ ADÂBI

“Evlat kokusu cennet kokusudur.”

Edeb bir feyz-i rahmaniyedir ki insanın imanını arttırır ve hayatını uzatır; Kalbi aydınlatır, refahiyeti temin eder. Bir kadındaki ahlakın toplam özeti edeb olup, nefsin heveslerini mağlub ve varlığını kevnî afetlerden muhafaza eder. Kadınlarımızın en seçilmiş hürmete layık olan kısmı salih, kâmil ve edebli bulunanları olup bunlar erkekler için zeval bulmaz hükmündedirler. Bilakis; gul ü gayş vadisine süluk edenler dahi kendilerine bağlı olan erkekler için sabrı mümkün olmayan ruhâni bir azabtır ki insanı kocamandan kocatırlar. Zevce itaat ve onun mal ve canını koruma ve daima ona muhabbet çehresi ile arz etmek kadınlar için vazife-i ibadettir. İzdivaçtan maksat olan netice ancak bunlarla husule gelir.

{33} Asil ve kerim olan kadınlar insan cemaatinin vakarlı gelecek nesillerinin birer esas hayat kaynağıdır. Aslı kötü olan kadınlardan insanın nasibini, derd ve azabtır. Meşhur Arab kadınlarından “Esmâ bint Hâris” izdivac edeceği esnada ebeveyni kendisine şu dersi vermek istemişlerdir: “Sevgili kızımız! Yakından hiç tanımadığının, ülfet ve ünsiyet etmediğin bir kimseye zevce olacaksın! Sen ona toprak ol ki, o sana gül olsun. Sen ona çadır ol ki, o sana bulut olsun. Sen ona cariye ol ki, o da sana hizmetkar olsun. Sen ondan uzaklaşma ki, o da sana yakın bulunsun. O sana sertlik gösterirse sen yumuşak ol ki, senden emin olsun.”

İşte kızım, adâb-ı muâşeret bu cihetle kâimdir. Kadınların üstün vasıfları böyle olur. İzdivac kanunu tabî olduğu gibi hüsn-ü muâşeret dahi Cenab-ı Hakk'ın yüksek mertebeli emirleridir.

{34} Aile evi bir gülistandır ki izharı zevce ve zevce; goncaları, evlad ve torunlardır. Havası lütuf ve nezâket, latif kokuları sürur ve muhabbet, semâsı ikbal ve saadet nurlu, toğrağı dahi feyz ve bereket kaynağıdır. Bu gülistan bir ebedî bahara mâruz ve ondan daimi hayat eserleri ve kemal mevcuttur; fakat her aile meskeni bu hayat bereketine mazhar olamaz. Bunlar ancak muâşeret kanunlarına riayet eden ailelerdir. Bazı cahil ve izansız kadınlar zevk ve şevklerini idrakten âciz bulunarak hayatlarını fena bir halde geçirirler. Bunlar kendilerine has mâhiyeti takdir edemeyen, din ve vicdanın hükümlerini söyleyenlere muhalefet gösteren mahlukatlardır ki, hayat sahifeleri büyük vukuatlarla ağzına kadar doludur.

İslâmiyet emreder ki zevcine karşı âdaba aykırı davranışlarda bulunan bir kadına, mensubiyinden akıl ve zihin açıklığıyla vafedilen bir zat tarafından gerekli nasihatle onu ıslah etmeye çalışmalıdır. Vaaz ve nasihat kâr etmediği surette ebeveyni tarafından azarlamaya uğramış olmalıdır. {35} Özetle ona iyiliğin zevk ve lezzetini, kötülüğün zarar ve dehşetini anlatınca-ya kadar uğraşmak kendisinin alakadarânı onlar için en büyük insani vazifedir.

Kadınların büyük kısmı hareketlerinin sonucunu önceden keşfedemezler. Bu sebebe mebnidir ki birçokları cehalete sevkeden hal ile perişan ve birtakımları dahi acı acı tecrübeler gördükten sonra sefaletten yüz çevirirler. Kadınların şan ve şerefi zevcelerine ta'zim ve riayetle kâimdir; çünkü kainatın yaratıcısı erkekleri kadınların fevkinde olarak yaratmıştır.

Zevcin esrar ve gizli şeylerden âlemi haberdar etmek kadar büyük alçaklık tasavvur olunamaz. Yaratılıştta eşler yekdiğerine karşı neşeyle varlık bulma isti'dadını haizdir. Buna isnad olunarak salih bir zevce sermaye-i zevk dilini ancak zevcinde arar. Zannedilene göre sütnineye ihtiyac arzeden

bir validenin sâlih, akîl, nesli temiz, tabiatı {36}, iyiliğe hevesli, itaatli bir kadın seçmesi şarttır; çünkü insan yediği yemeğe, evlat dahi emdiği süte göre insan olur. Vâlide yine evladına terbiye, itaat, kanaat, incelik eğitimine dikkat etmelidir.

Ağzını eliyle kapamaksızın esnemek, bir kimseye karşı sümkürmek veya gerinmek, parmaklarını çıtlatmak, lüzumundan ziyade söz söylemek, bacağı bacak üzerine koyup oturmak, çok yemin ve vaad etmek, kahkaha ile gülmek, gıyabında biri hakkında gıybet etmek İslâm kadınlarının adâb ve nezakete aykırı tanıdıkları ahvaldendir.

Esmâ hazretleri, zevci çirkin ve bî-vefâ olan güzel bir kadına zevcinden hoşnut olup olmadığını sorduğunda kadın sâdıkâne bir ifade ile “Zevcimin elbette Rabbülâlemin nezdinde bir sevabı var ki, beni ona layık gördü; yahut ben bir günah işlemiş {37} olmalıyım ki onu dünyada benim günahıma kefareti etti. Hükm-ü İlahiyye’ye nasıl razı olunmaz!” cevabını vermiştir. Filhakkâ kadınların en sâlih ve namuslu olanları zevcilerinin nahoş mizaclarına sabır ve metanetle tahammül edenlerdir.

Gayet güzel ve latif bir İslâm kadınıyla çirkin ve cefakar zevci arasında;

Zevce: Ümid ederim ki Cenab-ı Hak her ikimizi cennetine kabul eder.

Zevce: Neden bildiniz?

Zevce: Sabredenlerin mekanı cennet ü alâ değil midir?

Zevce: Pekala! Ya ben?

Zevce: Siz de hüsnüme şükrettiniz! Şükredenlerin de mekanı cennettir.

Kadınlar üzerinde erkeklerin hukuku âlî ve mukaddestir. Buna binaen zevc'e riayet Cenab-ı Hakk'a ibadet sayılır. {38} İslâm hanımlarının akşam üzeri zevlerini gülyüzle karşılamaları dinin şerefliği, temiz huyluluğunun gerekliliğinden olup bu meziyet ve fazilet İslâm ümmetinin yadigar tabî faziletlerindedir; çünkü onlar akşam üzeri hânelerine avdet eden zevlerini selam ve nezaketle karşılayıp çeşitli iltifat ve şenlikle maddî ve manevî yorgunluklarını hafifletmeye gayret ederlerdi. Zevlerini mahzun ve kederli gördüklerinde derhal neşelendirmek ve sevinçlendirmek için bir doktor gibi mizaclarına göre teselli devası vermedikçe, ruhlarını tenvir ve kederlerini sefaya çevirmedikçe rahat edemezlerdi.

İşte kızım! Kadınlık, hanımlık böyle olur. Şan-ı celil kadınlık böyle olur. Kadınlar için şeref ve ikbal bu vecihle elde edilir. Bunlar bize, evlad ve torunlarımıza ibret dersidir. Biz Avrupa kadınlarını değil; bu şerif, bu aziz, bu dindar kadınları, bu âlicenab anaları taklit ve bunların beğenilen yönlerini kendimize iş düsturu edinelim. - Avrupa kadınlarının terbiye usülleri, {39} adab-ı muaşeretleri, fikirleri hâsılı bütün mevcudiyetleri bize nazaran başkadır. Yaşamları, içtimâî ahvallerine göredir. Biz ki İslâmız, İslâm terbiyesini unutmayalım. İslâmca yaşalım. Bahtiyarlığımızı dinimizde arayalım. Bu azim dini daima mukaddes bilip âhkamını icra edelim. O vakit kanaat, kalp metaneti hem cinsimize, hem mezhebimize hürmet ve muhabbet ilahi emirlerin tümüne güzel riayet özetle bilcümle iyilikler ve faziletler bize yardımcı olur.

İSLÂM FAZİLETLERİ NUMÛNELERİ

Annece Nasihatler

Kızım!

Seni bir ere veriyoruz: Zevce olarak, insanîyete hizmet edeceksin. {40} Sana bazı tenbih ve uyarılarda bulunmak isterim; fakat zannetme ki, seni

ahlak ve terbiye hususunda mahrum görerek bu dersleri vermeye mecbur oldum.

Yavrum!

İnsanın hâiz olduğu edeb, nezâket, vakâr ve haysiyetten dolayı nasihat almaya ihtiyacı kalmasaydı ben de sana söz söylemeye zâid ve lüzumsuz addeylerdim. Fakat nasihat, âkil ve tedbirli davranan kimselere ihtar olup, ahval ve hareketinden haberdar olmayanları dahi irşâd ve ikaz edeceğinden küçük büyük herkes için lazım ve faydalıdır. Bir insana nasihat etmek fazilet yolunu göstermek demektir.

Ebeveyninin servet ve saadet halinden yetişmiş bir kızın izdivaca ihtiyacı kalmasaydı şüphesiz sen de evlenme âhkamını icradan kurtulmuş olurdu. Halbuki yaratılış kanunu izdivaca büyük bir lüzum gösterdiği gibi erkeklerin kadınlar, kadınların dahi {41} erkekler için birer hayat vesilesi oldukları güneş gibi aşikardır.

İki gözüm!

Artık baba ve anne evinden çıkıp başka bir aile içine gidiyorsun. Bir kuş gibi yuva değiştiriyorsun. Gideceğin hânede asıl yüzlerini görmediğin, fikir ve meşreplerine vakıf olmadığın insanlar vardır. Onların her birine - yaşlarına ve gerek yaratılış tabiatlarına nazaran - yüzyüze muhabbet etmek, her hususta hüsnü rızalarını kazanmak, emirlerine cariyeye gibi itaatli olmak en ziyade vakit ve ehemmiyet vereceğin şeylerdir.

Hakikette başkasının muhabbet ve hoşnutluğunu kazanacak bir meziyet ve irfana sahip olmak istersen şimdi beyan edeceğim sözleri dikkatle dinle.

Kızım!

Aile içinde güzel geçinmek kadar büyük bir nimet olamaz. {42} Birlikte yaşama usulünü bizler erkeklerden ziyade öğrenmeye mecburuz. Zira erkekler yaşam meşakkati altında yuvarlanarak bazı mizaçlarında değişim

elde ederler. Bu değişimler ise güzel geçinme açısından bir takım yanlışlar doğurur ki, ahlak ve fazilet sahibesi olan kadınlar bu hataları gönül alan davranışlar ile tashih ve tamir ederler, erkekleri sükun ve itidal dairesine alırlar.

Dirayetli bir zevce, zevcinin ve yetiştiği ailenin tabib ve habibidir. Sana birlikte yaşama usulünü gösteren 10 madde tarif edeceğim evladım; bunlar seni zevcinle bahtiyarâne yaşatabilirler. İşte o maddeler şunlardır:

1- Zevcin gerek yiyecek ve gerek giyecek sana her ne layık görürse onu teşekkür ve memnuniyetle kabul et.

2- Onun arzu ettiği şeyleri nefsince bir vazife hükmünde tutarak derhal uygula. {43} Hoş görmediği şeylere nefret nazarıyla bakarak kaçın, ve daima ona itaatli ol.

3- Temizlik ve nezafete birinci derecede dikkat ve itina eyle; İnsana temizlik, beden temziliği ve vicdan temizliğinden gelir.

4- Ev içinde nizam ve intizama aykırı hiç bir harekette bulunma. Zevcinin görmekle veya kokusunu hissetmekle kaçınacağı şeylerden sakın ki, sana olan muhabbeti azalıp yerine soğukluk hasıl olmasın.

5- Zevcinin uyumak konusunda seçtiği vakti bil, daima o zamanda yatak istirahatını hazır etmeye çalış. Zira uykusuzluk beyni ve asâbı tahrik eder, insanı öfkelenendir.

6- Onun yemek yiyeceği vakit herhangi saatte ise hemen yemeğini hazır et; çünkü açlık dahi insana tesir edip mizacını bozar.

7- Zevcinin malını, canını, itibar ve {44} haysiyetini, namus ve hukukunu muhafaza etmeye gayret et. Sen onun her hususta hayat arkadaşısin; onun göreceği zarar, ümitsizlik ve felaketten sen de hissedâr olursun. Binaenaleyh zevcinin namus ve itibarı sen, hukukunu koruyan yine sen olacaksın. Böylece israf ve gereksiz masraftan uzaklaşıp kanaatkar olmalısın.

8- Senin kazanacağın fazilet, şeref ve saadet yalnız ona itaatle olmaz. Akraba ve yakınlarına dahi riayet ve güzel muamelede bulunmak elzendir. Gündüzleri ev içinde onlarla hayat vazifeleri yerine getireceksin. Sana çalışma ortağı onlar olacaklar. Eğer sen kötü muamelede bulunursan zevcinden gördüğün muhabbet ve iltifatı ayaklar altına almaktan başka ömrünün lezzet ve sefasını da diğer gün acı etmiş olacaksın.

9- Hiçbir hususta zevcinin fikrine muhalefet etme; tâ ki hakkında düşmanlık hissi ortaya çıkmaz. Onun {45} ızdıraplı ve kederli vaktinde sen de ızdıraplı ve kederli ol. Ona şirin sözlerle teselli vermeye, elemi hafifletmeye çalış. Bilakis mutlu ve neşeli bir vaktinde sen kederli ve elemli isen gam ve elemi kalbinde muhafaza ederek çehrende bahtiyarlık işaretlerini göster. Onu halinden haberdar etme.

10- Zevcinin sırrını asla kimseye yayma; onun sırları hukuk ve itibarı demektir. Eğer sırrı yayılırsa hukuku mahvolmuş olur, itibarı gider. Bundan başka sen de eza ve cefasından kurtulamazsın. Senin için gerekli olan başlıca nasihatler ve uyarılar işte bunlardır evladım. Göreyim seni, ailemizin şeref ve meziyetini muhafaza et. Ve bizlerin hayır lisanı ile yadolunmamıza çalış.

Bir Kadının İstikameti

Kendi çalışmanızla kazanmadığınız bir şey sizin olamaz.

“Yol üzerinde bir para cüzdanı kayıp {46} olmuş. Alıp sahibine teslim etmeli. Bunu kaybeden uzak bir yerde değildir; olsa da derhal koşar gelir!” Kadın bu sözü söyleyerek cüzdanı aldı. Yolun sonuna oturdu. Koşa koşa gelecek bir vücudu beklemeye başladı. Aradan yarım saat geçtiği halde gelen giden olmadı. “Hasta çocuğum yatağında beni bekler; burada fazla duramam.” diyerek yoluna devam etti. Gece oldu.

Elindeki oldukça mühim bir servet fikrine beyin türlü nahoş ve kötü emeller tasavvurları vermeye başlamıştı. Ya nasıl vermesin ki, paraya ihtiya-

cı son dereceydi. Fikrinin muhâkemeleri başkalaştı. Kendi kendine diyordu ki: Bunu kaybeden elbette zengin bir adamdır, bunun gibi daha ne kadar çok serveti vardır. Bunu kendi ihtiyacıma sarf etmek, hasta çocuğuma ilaç almak, sahibine vermekten daha iyidir. {47} Şu cezadan beni bahtiyar edecek bir vasıta olduğu gibi sahibi için de pek küçük bir kayıptır.

Fakat hayır hayır! Ben ne kadar fena düşünüyorum. Bu fikrilerden vazgeçeyim. Herkes benim muhakeme ettiğim gibi düşünse insanların hali neye sürüklenirdi! Bana ait olmayan birşeyi gasp ve zaptetmeye ne hakkım vardır! Benim çalışarak kazanılmamış bir parayı nasıl olur da ihtiyacıma sarf edebilirim! Sahibi bana muhtaç olsun olmasın orasını düşünmek benim vazifem değildir. Başkalarının mal ve serveti mukaddestir. Bu halde bu cüzdan bana tesadüfün teslim ettiği bir emanettir.

Ertesi gün yine oraya gitti. Adı kıyafette bir amelenin çok telaşla dolaştığını gördü. Zavallının çehresi sararmış, aklını koparmışçasına gözlerini bir noktaya fırlatmış, perişan bir halde bulunuyordu. Kadın eliyle kolunu tutarak dedi ki:

{48} - Baksanıza! Sizi pek dertli görüyorum; Acaba bir yardımda bulunabilir miyim?

- Hanım! Senin yardımının bir faydası olmaz! Bana ölümden başka yardım edecek birşey yoktur.

- Neden bu kadar ümitsiz bir haldesiniz?

- Ah! Namusum perişan oldu; istikbalim bitti.

- Niçin? Derdiniz nedir? Belki ümit etmediğiniz bir iyilik elimden gelir; belki benim servetim ziyadedir.

Zavallı adam, başını eğip bir hayli müddet mahzunâne önüne baktı. Nihayet içini çekerek dedi ki:

- Ben bir büyük sanatkarın mağazasında memurum, müteahhidîne göndermek üzere mühimce serveti taşıyan bir cüzdanı bana emniyet etti. Dün bu uğursuz yerde nasılsa o cüzdanı unutmuşum! Hangi vicdan ve merhamet sahibinin elini geçecek de beni buldurup onu iade edecek! {49} İyice biliyorum ki, bu cüzdanın asıl sahibi nefsimi hırsızlık gibi büyük bir zilletle itham edecek!

Kadın muhatabını sözü nihayet buluncaya kadar dinledikten sonra elini cebine sokarak cüzdanı çıkarıp ona verdi. Adamcağız birden bire şaşırıp sevinç gözyaşlarıyla:

- "Hanım hanım! Emin ol ki, bugün beni ölümden kurtardın. Öldükten sonra da temizlenmesi mümkün olmayan bir lekeyi temizledin. Hayatım boyunca bu insaniyeti unutmamak ve seni hayır lisanı ile yâdetmekten başka elimden birşey gelmez. Cenab-ı Hak seni aziz etsin" dedi. Koşa koşa yoluna devam etti.

Hisse: - Birşeyi bulduğunuz vakit onu kaybedenin ne büyük kederler içinde kalacağını mülâhaza ediniz.

{50} MEŞHUR İSLÂM KADINLARI

Ümmü Süleym

Ümmü Süleym, Benî Hazrec kabilesinden fâzıl ve mütedeyyin bir hantundu. Sahabelerden Enes b. Mâlik hazretlerinin vâlidesidir. Zevci Şam'a giderek bir müddet sonra orada vefat ettiğinden dul kalmış olarak anıldı ve o esnada arzu ve isteğiyle İslâmiyete iltica eylemiştir. Sonradan eski kabilesinden (Ebu Talha el-Ensâri) kendisiyle izdivac eylemek istemişse de henüz hak dini kabul etmemiş olduğundan Ümmü Süleym hazretleri ona şu akilâne sözleri söylemiştir:

-Ya Ebû Talha! Sen ki âkil, kâmil ve muteber bir zatsın, elbette bu emeline razı olurum; fakat sen müşrik ve ben de müslime olduğumuz halde bu nasıl kabul olabilir! Bir tahta parçasına ibadet etmeye haya etmez misin? O tahta ki kudret-i ilahiyye ile topraktan neşvünemâ bulmuş ve bir fani mahlukun âciz parmaklarıyla {51} yontulup konulmuştur. Eğer gerçekten beni almayı arzu ediyorsan bu büyük cemaate mutlaka dahil olmalısın!”

Bu sözler Ebu Talha'nın vicdanına ziyadesiyle tesir ettiğinden Allah-ü Teala'nın inayetiyle imanla şeref kazanarak Ümmü Süleym ile izdivac etmiştir.

Resul-ü Ekrem (sav) efendimiz, Medine-i Mutahhare'ye hicret ettiğinde Hz. Eyyüb'ün hânesinde misafir olmuşlardı. O esnada ümmet-i sâdıkası nâcizane birer hediye takdim ederek cihandan değerli olan Resulün iltifatına mazhar olmak istediklerinden Ümmü Süleym dahi henüz 12 yaşında bulunan oğlundan başka takdir-i şayan bir şeyi münasib görmediğinden onu götürüp:

- Ya Resulullah! Bunu size hizmetinizde bulunmak üzere takdim ediyorum, dua ediniz!” dediğinde fahri kainat efendimiz dahi memnun olarak ömrünün {52} uzun mal ve evladının çok olmasına dua buyurmuşlardır. Hakikaten çocuk tam 103 sene yaşamış, 78 erkek 2'si kız olmak üzere 80 evlat dünyaya getirmiş ve hesapsız servet ve zenginlik sahibi olmuştur.

Ümmü Ukbe

Sıdk ve vefa cihetiyle en meşhur kadınlardandır. Zevci son nefesinde ağlayarak:

- Ya Ümmü Ukbe! Doğru söyleyeceğine yemin et, vefatımdan sonra başka bir kimse ile izdivac edecek misin? diye sorduğunda:

- Ömrüm vefa ettiğince senin için gözyaşları dökceğim, matemler edip mersiyeler okutacağım! diye cevap verdi.

Filhakika zevcinin vefatından sonra ahdini bozmayarak taliplerine red cevabı vermiş ise de sonradan ahdini bozarak bir kimseyle {53} izdivac etmişti. Zifaf olduğu gece rüyasında zevcinin vasiyeti tekrar ettiğini gördüğünden ve tesirat ve infialat içinde uyanarak ağlamaya başlamış ve tesirin şiddetine dayanamayarak vefat eylemiştir.

{54} KADINLARLA ALAKALI ŞER'İ ÂHKAM

İslâm âleminde hukuk ve izdivac imtiyazları ve erkek sınıfıyla olan münasib şer'ileri.

İslâm binası şu 3 esasa dayanmaktadır:

İbadetler, çalışma, istirahat.

Bu bahis en önemli ictimaî mesaidir. Burada uzun uzadıya mütâlâata girişmek fikrinde değiliz; zira bu meseleler gayet dakik ve bir derya gibi geniş ve derindir. Meşhur imamlar ve büyük ulema hazretleri bu bahr-i kibriyanın derinliğini mükemmel surette ölçüp biçerek mühim İslâmî meselelerin tümünü akıllara hayret verecek surette halletmişler, meçhuliyet karanlığında bir nokta bile bırakmamışlardır.

Dinin kitabı, İslâm'ın parlak bir aynasıdır: Bunlar değil yalnız İslâm âlemini, hatta Hristiyan âlemini dahi nurani parıldamayla aydınlatma ve {55} bir çok mütehasise-i müşrikenin kalbini rahmanî hidayet ile ihya eylemiştir. Bir hayli yabancı, azim İslâmî meziyetlere vâkıf olmak isteğiyle Arap lisanını gereği gibi tahsile gayret, alem-i nuraniyye-i İslâmiyetimizin hikmet manzalarını ve azametini ulvi derinliklerini ve ruhaniyetini ibret nazarıyla temaşa ederek hayret deryasına dalmıştır. Her akıl sahibi bilir ve tam kararlılık ile tasdik eder ki "İslâmiyet ilim ile ve Hristiyanlık dahi cehl ile kâim

olabilir” İşte bu hakikate binaen binlerce efradı-ı beşerî pençe-i kuvve gali-biyetinde güçsüz olan Hristiyanlık maârif ve medeniyetin terakkiyâtıyla kuvvet ve ehemmiyetini kaybederek bugün bir kavmiye adeti derecesine kadar inmiştir. İslâmiyet ise göğün ortasında gelişmiş, asırlardan beri mil-yarlarca muvahhidin ve muvahhidatı sonu olmayan nurlara dalmış olduğu halde Hristiyanlığın duçar olduğu tahvilat ve inkılaplar göz önüne alındı-ğında bu iki din arasındaki büyük fark derhal anlaşılıyor. Meşhur Volter: “Eğer hakiki {56} bir din ile mütedeyyin olsaydım mutlaka İslâmiyete sığı-nırdım.” sözleriyle İslâmiyetin şerefine meftun ve gönlünü vermiş olduğunu açıktan açığa beyan etmiştir. Bugün Avrupa’nın en medenî beldelerinde dahi İslâmın aşikar, nurlarının parıltısı tam görünmeye başlamış ve bilcümle azim hakikatler başkalarını geçmenin artmasında çeşitli şark dili mektepleri tesis kılınmış, pek çok zeka ve dirayet sahibi bu din-i mübînin ilimlerin ve fenninin tamamını içerdiğini ve ahkâm-ı celîlenin beşeriyetin saadetini te-mine vesile olduğunu tasdik ile onu taklide hatta İslâmla müşerref olarak çeşitli cemaatler teşkiline başlamışlardır.

Hristiyanlığın İslâmiyetten aldığı yenilikler ve feyizler o kadar çoktur ki yazılsa ciltler teşkil eder. Şuna emin olmalıyız ki Hristiyanlık günden güne İslâmiyet’e yaklaşmaya ve şehir medeniyetini ilerletmeyi ve yüksetmeyi bu yolda bulmaktadır.

Bu bahiste İslâm hanımları hakkında câri ve hükmü geçen ahkâm-ı celi-le-i diniyyeyi, esas ictimaî hayatı göstermek fikrindeyiz.

§

{57} **Nikah ve Evlilik Hakları** - Nefsin kadına şiddetli rağbet ve iştiyakı halinde fesat ve haram yoluna sapsak yakın ise muhafaza ve tahsis için - mehir ve nafakaya kudretin bulunmasıyla - nikah farz olur.

§

Zorbalık ve ihanet endişesinde yani zevciyet haklarını hakkıyla ve layıkıyla icrâda kusur ve fütûr vuku'nu bildirme halinde nikah tahrimen mekruhtur.

“Der Muhtar. Mülteki”

İzahı: - Erkeklerin kadınlara karşı kalben hâsıl ettikleri temayülat onları bir takım gayrı meşru emellere tabi kılacağından zuhuru akla gelebilen fenalıklardan nefsin muhafazası kapsamında iktidar dereceleri dahilinde mehir ve nafaka ile izdivac ederlerse de, zevcelerine muamelatta bulunamayacak halde olan kimselerin ertelemeleri münasip görülmemiştir.

§

{58} **Nikah-ı Sahîh ve Nikah-ı Gayrı Sahîh** - Nikah için çeşitli şartlar vardır. Bunların tafsilatından vazgeçerek şunları arz edelim:

§ Bir kimse evlenme maksadıyla bir kadın nezdine kendi tarafından bir adam gönderse, o da gelen kimsenin kelamını şahitler huzunda kabul eylese nikah caiz olur. [Der Muhtar, Tahtâvi]

§ “Şu kadın benim zevcemdir; ben bunun zevciyim.” Yahut “Bu adam benim zevcimdir; ben de onun zevcesiyim.” diyerek yalnız kendi ikrarlarıyla nikah sahîh olmaz.

§

Nikahta Şehadet - Nikah olduğunu fehm eder âkil baliğ iki müslim hür ile iki müslime hüre şahidlerin hazır bulunmalarıyla nikah câiz olur.

§

Nikahta Galat (Hata) - Evli olmayan iki kerimesi olan kimse büyük kızını evlendirmeye kast etmişken {59} yanlışlıkla küçük kızının ismini zikreylese nikah küçük kerimesi için akdolmuş olur. [Der Muhtar el-Hâniyye'den naklen]

§

Eşyanın Geri Alınması - Bir kimse kendisini isteyen adamla nişan namına bazı eşya verip, gücü mevcut iken evlilikten vazgeçse verdiği şeyleri geri alması kabul olur; eğer eşya nişanlının elindeyken nişanlı vefat ederse terekesinden ödettiremez.

§ Zevc zevceden her biri ayrı eşya gönderip daha sonra talak vaki olduğunda zevc gönderdiği eşyanın ödünç olduğu iddiasıyla geri alsa zevce dahi verdiği eşyayı almaya kâdir olur. [Behce]

§

Nikah Yenileme - Ekabirden biri zevcesine gücendiğinden “Emrin elindedir.” diyerek boşanmış ve daha sonra pişman olmuş olduğunda zevcesi {60} şu sözle nikah yenilemiştir: “20 seneden beri işlerimin tamamı sizin elinizdeydi. Siz onu muhafazaya çalıştınız. İşte yine size havale ediyorum. Emrim muhafaza kudretinize geçmiştir.

§

Taaddüd-ü Zevcât - Zevc nikahlı karısının üvey anasını zevcesi üzerine izdivac edip onunla cem eylese caizdir. [Behce]

§ Zevc zevcesinin anasının kızkardeşini nikahen zevcesiyle cem edemez. [İbn Nüceym]

§ Çok eşli olanlar sohbet ve beraber yaşamak için yanlarında geceleme hususunda zevcelerini hep bir tutmalı, yani birinin yanında diğerinden ziyade kalmamalıdır. Gerek bu hususta gerek giyecek-yiyecek hususunda adalet ve eşitlik kaidelerine riayet etmek erkeğe vaciptir. Kadının eskisi, yenisi, genci, ihtiyarı bu bapta eşittir.

§ Bir kimsenin dört zevcesi olupta birini {61} talak-ı bayin ile (*ayırıcı talak*) boşasa onun iddet müddeti tamamlanmadıkça beşinci bir kadın ile izdi-

vac edemez; zira iddeti çıkarmadan etmeksizin beşinciye nikahlamak beşinci zevceyi cem etmek demektir.

§ Bir kimse boşadığı kadının iddeti sürecince onun kızkardeşiyle evlenemez; fakat vefatı halinde ertesi günü bile kızkardeşiyle evlenebilir. [Mücemmi Enhar]

§

Zevcin Lisanını Koruması - Din ve edebe mugâyir ve evladını piç ve emsali şan-ı pederâneye aykırı sözler ile azarlamaktan zevcin kaçınması gereklidir.

§

Muvakkat (Vakitli) İzdivac - İki şahit huzurunda bir kadını 15-20 gün veya bir ay müddetle nikah etmek caiz değildir. [Mücemmi Enhar]

§

Hata izdivacı - Zevci başka bir beldede bulunan zevceye âdil bir adam gelip; “Zevcin vefat etti” {62} dese adı geçen de bu söze inansa iddetinin bitmesinden sonra hâkime müracaat etmeye gerek kalmaksızın sonra gelen kimseyle evlenebilir. [Ali Efendi]

§

Namir Hata - Bir kadın zevcim öldü diyerek başkasıyla evlense ve kayıp zevc bunu duysa adı geçen kadını vekaletle veya bizzat kendisi ayırmaya muktedir olur. [Keza]

§ Zevci olduğu bilinmeyerek evlilik veya zevciyye muamelesi icra olunan bir kadının muahhiren zevci ortaya çıkarak 2. zevcten ayrılırsa iddet lazım geldiği gibi durumundan kurtulmadan evvel zevciyye mualemesinde bulunamaz. [İbn Nüceym]

§

İhtidâ Durumunda İzdivac Kaidesi - Ehl-i kitap olan zevc ve zevce İslâmı müşerref olursa nikah yenilemeleri icap etmez. [Ali Efendi]

§ Ehl-i kitap olan zevcenin yalnız zevci Müslüman olursa yine nikah yenileme lazım gelmez. [Kudurî]

{63} § Zevceynden biri İslâm dinini kabul ettiğinde eğer diğeri de din-i mübîni kabul ederse nikah bakî olup aksi halde aralarında ayrılık olur. [Kudurî]

§ Zevceynden biri, Allah korusun, İslâmdan huruc eylese talaksız aralarında ayrılık olur.

§ Zevc ve zevceden biri Müslüman olup diğeri olmasa eğer küçük çocuk varsa Müslüman olana tabi olur.

§

Zevcin Zevceye Nüfuz Derecesi - Bir zevc zevcesinin muaccel (peşin) ve müeccel (ertelenmiş) mehrini tamamen ödemiş bulunursa - zevcesi ondan emin olmak şartıyla - istediği yere birlikte gitmeye borçludur; eğer hakkını tamamıyla almamış veya zevce emin bulunmamış ise onu memleketinden çıkarıp hariç bir beldeye götüremez. Ancak sefer mesafesinden en az olan mahalle, köyden şehre ve şehirden köye onunla birlikte azimet eder.

§

{64} **Çeyiz Meselesi** - Bir kimse kerîmesine bir miktar çeyiz hazırlayıp ve ona teslim eylese çeyiz ismi geçen kızın malı olacağından ne hayatında kendisi, ne de vefatında varisesi o çeyizi geri isteyemez.

§ Babanın kızı için küçükken satın alındığı çeyiz eşyasına peder gerek ölüm hastalığında olsun gerek hiç teslim etmemiş bulunsun asla geri alınmaz.

§ Kerimesini evlendirmede vâlide dahi tabiki peder gibidir.

§ Vâlide kızını evlendirmede babasının huzurunda onun bilgisine ek olarak malından biraz şey verip peder sükut eylese ve kızı zevciyle zifaf edilmiş bulunsa daha sonra peder onu geri alamaz.

§ Vâlide kızının çeyizi için pederin malından münasip miktar sarfiyatta bulunsa peder de sükut etse valide onu ödemez; fakat lüzumundan fazla masrafı seçse ve peder birşey dememiş olsa dahi fazla masrafları valide öder. [Tahtavî...]

SON SÖZ

İslâm kadınlarının evlilik hayatları hakkında mevzu olan kanunlar, haiz olduğu genişlik ve kemâl ile hikmet-i İslâmiyyenin mahiyetini açıktan açığa ispat etmektedir.

Balâde şer'î kitaplardan alıntılanarak arz edilen haklar ancak birkaç maddeden ibarettir. Her maddesi büyük büyük ahkâm-ı hikmete dayanan İslâmi meseleler evliliğin binasının tesisi ve devamlılığı ve hâne muamelâtının insaf ve adalet dairesinde icrası, çirkin davranışların azaltılması ve imhası, hayatın refahının ve sefasının temini gibi birçok maddî ve manevî hususların oluşumuna fevkalade hizmet ettiğinden ve vücudu yalnız İslâmiyet için değil, hatta bütün cihan medeniyeti ve insanlığı için mazhar-ı kabul ve tatbik ve bir umumi sûtûr olsa gerektir.

İslâm hanımlarının evlilik münasebetleri mükemmel ve mukaddestir. Kendileri her millet kadınlarından ziyade {66} bahtiyar ve müsterihtirler.

Millî nezaketleri, fıtrî zekaları, tabî örtüleri ve güzel yüzleri bütün Avrupa kadınlarının dahi tasdik ettikleri vecihle pek âlî ilahî bahişlerdir.

{67} SAĞLIĞIN KORUNMASI NOKTASI NAZARINDAN KADINLARLA ALAKALI AHKÂM-I CELİLE-İ İSLÂMİYYENİN UYGULANMASI

Tazelik Hususunda Kullanılan Sun'î Maddelerin Zararlı Tesirleri

Bazı refikalarımın teşvik ve istekleri üzerine saç suyu denilen yakıcı sıvıyı bir sene önce kullanmaya başladım. Fakat girişmeden evvel şurasını arz edeyim ki kullandığım saç suyu öyle ötede beride şişelere adeta petrol gazı veyahut zeytinyağı gibi doldurulan, okka ve dirhemlerle satılanlardan olmayıp Bon Marche ve Izador gibi meşhur ve bilinen mağazaların ağzı mühürlenmiş olarak Avrupadan celb ederek ve sitayişlerle alkışlarla halkı iğfal eyledikleri mümtaz saç sularındandı. Kullanımın sonucundaydı ki kötü tesiri görülmeye başladı. Bu yakıcı maddeler içeren şey beni {68} her yönden pişman etti. Kendi arzu ve istediğimizle o nazik saçlarımızı yaktığımız (tabirrim pek ağır mı göründü? İşte bunun tecrübesi pek kolay; saçlarımızdan bir iki tel koparalım, muma veya ateşe yakın turalım, daha doğrusu hafifce yakalım. Bakalım ne renk hâsıl olur! İşte o altın rengine tahvil eyledik diye aldandığımız o muazzez kucak dolusu saçlarımızı ellerimizle ocağa attığımız) renkte buluruz. Bunlar yalnız saçlarımızı yakmak ve köklerinden mahvetmek ve yok etmekle kalmıyor; başımızdaki cildimizi adeta cilalanmış bir deri gibi sertleştiriyor. Bununla beraber ilahi nimet olan nermin ve latif çehrelerimizde başkaca bir çirkinlik veriyor. Bu mazeretler anlaşıldıktan sonra mecbur olarak saç suyunu terk eyliyorum. Lakin ne çare ki bu sebeple Cenâb ve Vacibu'l-vücudun cemal ve vechiyemizin tamamlanmasını arttırmada ihsan etmiş olduğu saçlarımızın asıl renk ve tabiiyesini zayi atmış oluyoruz! Bu halde sun'î olan böyle iğrenç ve kötü şeylerin kullanımından {69} katiyyen sakınmamız ve kaçınmamız lazım değil midir? Hanım hemşirelerim!

Miralay Mustafa Bey'in Kerimesi, Sâime

ABDEST VE NAMAZ

Bir İslâm hanımının zâti tecrübesine dayanarak yazdığı yukarıdaki makaleyi buraya katmaktaki maksadımız hanımlarımıza beden letafeti ve tazeliği hususunda dini emirlere uygun hareket etmekten ne büyük faydalar husule geldiğini ihtar etmektir.

Vicdana mürâcaat edelim: Baba ve annelerimiz bu gibi zararlı maddelerle vücudlarımızın tahrip edilmekte olduğunu görseler acaba bize ne demezler?

Rasulü Ekrem (sav) Hz. Fatıma'ya mübarek vücudlarını su ile yıkamakta büyük iyilikler olduğunu tavsiye buyurmuşlardı. {70} İslâm hanımlarından büyük kısmının kendilerine en büyük bir ilahi nimet olan yüzü kireçli tozlarla pislenmiş ve medar-ı zinetleri olan saçlarını icrâ-yı semiyye ile berbad etmeyi dini fikirlerine muvaffak görmeyecekleri aşikar ise de bazı genç kızlarımızın Frenklerin bir takım zararlı ihtarlarına kapılmaları muhtemeldir.

Her hükm-ü celilî kanun olan hayatın sihatinin bir sağlam bir esası olan İslâmiyetin bütün muhidine yıkanmayı dini vazife sırasına dahil etmesine ne büyük hikmet görünmektedir!

Medeni hekimlik birçok kötülüğe karşı "Suyla tedavi" usulünü tavsiye ediyor. İşte Müslümanların öteden beri vücutlarını hamamlarda ovdurarak bilahire temiz suyla yıkamaları "Mesh ve su ile tedavi" usulünün esasını teşkil eder.

Sinir hastalıkları, kansızlık, zayıflık, sıraca, cilt ve göz hastalıkları, sindirim rahatsızlıkları "miğde, bağırsaklar ve saire" muharrikeye karşı {71} aynı şerait altında bedenî azâları düzenli olarak yıkamanın pek çok faydaları vardır.

Vücudun herhangi bir kısmı üzerindeki terin veya ciltteki sair kan, irin gibi şeylerin husule getirdiği fenalıklar, gusül gibi hoş bir vasıta ile bertaraf ediliyor. Vücut bu vecihle temizlenmezse cildin emilimi ve teneffüsüyle azâyı bedene dahil olarak ekseriya vehim işaretleri ortaya çıkar. İşte, münasip vakitlerde vücudu yıkamak maddî ve manevî kuvveti arttırıcı, sağlık açısından deva bulma çeşididir.

Şu haklar hangi fikir ve izan sahibi bir hanıma İslâmiyet'in esas şeraatlerinden olan abdest ve namazın lüzumunu ihtar etmez? İslâm hanımlarının taât ve dini ibadetlere olan temayülleri keyfi değil sırf vicdanidir. Bir ecnebi bu ifadenin sıhhat derecesine vakıf olmak için Ramazan günlerinde kadınlarımızın camii şerifleri ziyaret etmelerine basiret gözüyle bakması gerekir.

Abdest almak ne kadar hoş ve ferahlık verici bir şeydir! İnsan azâsında bir rahatlık, vicdanında bir lezzet hisseder; namaz, abdestin vücuda verdiği rahatlamayı iki kat arttırır.

Kadınlar için ibadetler, onları her türlü mesudânenin sebeplerinin esası olan güzel geçinmeye sevk eden bir Rahmanî feyzdir. Abdest, suyla tedavi yerine geçeceğinden daha önce zikredilen bedeni hastalıklara karşı daimi bir tedavi hükmüne gireceği aşikardır. Vücudun bu yıkanan kısımları dışarıya maruz kaldıkları cihetle havadaki mikropları almaya istidadlı olacaklarından, dilin teması vasıtasıyla bu taşınan hastalıkları vücudun çeşitli kısımlarına naklederek bir takım fenalıklara sebebiyet verirler.

Namaza gelince bu da vücudun hemen bütün azâsını mutedil hareketler ile terbiye ve takviye etmektir. Çünkü hayat için lazım olan sıhhat, kuvvet ve takât {73} beden hareketleriyle tamam olur. Dini ibadetler ve kulluk vazifesinden başka münasip, muntazam bir nevi cimnastik ta'limi demek olacağından kadınların erkekler gibi daima meşgul ve hareketli olmayan vücudlarına sağlığı koruma noktasından büyük büyük menfaat ve faydalar

bahşeder: “Cümle-i asabiyyenin”, kanın düzenli cereyanı, ciğerlerin kolaylıkla teneffüsü sağlaması, vücudun kuvvet kazanması, bünye ve mizacın düzgün olması, iştahın artması, hazmın düzenli halde bulunması gibi vücudu birçok rahatsızlıktan ve vakaya sebep olan bu gibi sıhhat ve afiyet eserleri namaz ile temin edilir. Bir kadın vücudunun bu vecihle terbiye ve takviyesiyle ma’nen dahi istifadelerde bulunur; yani âkil, müdebbir, dindar, şefkatli ve ahlaklı bir anne olur ki, bu faziletler evladına büyük bir kıymetli bir hazine hükmündedir.

{74} ORUCUN MADDÎ VE MANEVÎ FAYDALARI

İslâm kadınları için bir veche verilmiş iki büyük afiyet kaynaklarından başka diğer bir sağlık gerekliliği vardır ki o da oruçtur. Hangi bir akıl ve vicdan sahibi vardır ki, bu mühim emrin varlığı için hakikaten faydalı olduğunu inkar edebilsin! Bunun büyük faydasını kabul etmeyenler ancak cehalet hali ve haddini bilmemezlilik sanısına kapılırlar; yoksa bunu tahsis, hatta taklit eden taraflar yok değildir. İslâmi hikmet, ilim ve vicdanın birleşmesiyle hallolunur bir meseledir.

Oruç, miğde ve bağırsakların taşıdığı daimi yorgunluk ve vazifelere karşı onlara büyük bir iktidar ve istirahat verir ki bunun faydası çoktur. Birçok hastalığın özellikle miğde rahatsızlıklarının baş gösterdiği bir zamanda oruç büyük bir tedavi yerine geçer.

{75} Orucun manevî nitelikler üzerine olan tesirleri dahi şayan-ı ehemmiyet bir derecededir. Nefsi ıslah etmek, ona hâkim olmak, bu vasıta ile dünyevi kötülöklere mukâbele etmek, gönül rahatlığıyla yaşamak, hayatın en tatlı lezzetlerini tatmak isteyen ibadet etmeli, oruç tutmalıdır. Bu hakikati her valide bilir ve evlatlarına öğretir.

İslâm hanımlarının mezhebî itikatler hususundaki sebatlarını görüpte iftihar etmemek mümkün müdür! Kadınlarımızın dini muhabbetleri o derece

yüksektir ki bir takım genç kızlar vücutlarının izin vermemesinden veya çeşitli hallerden dolayı bu vazifeyi îfâda kusur etseler ve vâlidelerini asla haberdar etmemeye çalışırlar. Demek oluyor ki bir İslâm vâlidesi son derece kadar evlatlarının dini vazifelerde lakayd şekilde hareket etmemelerine gayret eder ve etmelidir.

Bir takım küçük ve cahil olanların oruç tutmadığından dolayı vâlidelerinin azarlaması ve nefretini sağlamak, hatta hanelerinden çıkarıldıkları görülmemiş şeylerden değildir. İşte bir İslâm hanımı için {76} annece muhabbetin üstünde ve fikir ve kalbinin her noktasında hâkim bir his vardır ki, bu da dini vazifelerdir.

İnsani terbiyenin esasını dini vazifeler teşkil eder: Bir vâlide evladına vereceği en temel terbiyeyi dini vazifelerde aramalıdır. Evladına gerçekten muhabbeti olan bir vâlide akıbet nereye gideceğini düşünerek hem kendi nefsinin hem de sevgili evladının dini âhkamları uygulamaya alıştırmalıdır.

VİCDANA MÜRÂCAAT

Bugün en ziyade zihinleri işgal eden mühim meselelerden biride yaralı askerimize yardım meselesidir. Gazetesinin son nüshasında menzurumuz olan faydalı makaleler gayret sahibi erbaba ve insani vazifesini ihtara vesile olduğu cihetle hakikaten beğenmeye layıktır. Bu hamiyetlice davete {77} icabet edemeyecek hiç bir vicdan sahibi tasavvur olunamaz. Biz şu memlekette âsude yaşarken devlet ve memleketin korunması uğrunda ateşe, düşman gülesine, kalbinin cesaretini arz etmekte bulunan Osmanlı bahadurlarının hali göz önüne getirilirse yürekler kan içinde kalmamak, gözlerden göz yaş dökmek mümkün olmuyor. Parlak şan gibi bir nimete mazhariyetle meydan savaşında yaralanan cesur Osmanlı askerlerinin muavenetine acele etmek cidden mukaddes bir vazifedir. Her hususta mübeccelimize uygun olan şevketlü padişah efendimiz hazretlerinin yaralı askerlerinin tedavi em-

rini vermesinde hümayunlarına yakın bir hastaneye naklolunması hususunda, şerefle akla gelen irade-i mekârim-mu' tâdeleri başkalarını acze düşüren padişaha yakışır surette olan, sübyanın bile masum kalplerini mütehassis sonsuz şükran sunmamak mümkün müdür?

Çocuklar müteessir olur, ya kadınlar.. Fıtraten ince merhamet sahibi olan zayıf mahlukat ne derece tesir bulur; {78} ve manen huzurun kaçması lazım gelir? Kalbimize müracaat ettikçe bilcümle müslüman kadınların bu his ve koruma vazifesi ile mütehassis olduğunda tereddüt etmiyoruz.

Bir gazete ilavesi çıkıyor, kapıları parçalayacak bir şiddet ve süratle satın alınması için adam koşturuyoruz, bir yeni haber sevinç ve övünç ilan olunuyor, tam bir huşû ile ellerimizi yüzümüze gözümüze sürerek "İlahi! Osmanlı ordusunu muzafferiyette devamlı kıl." duasıyla tertib-i lisan ederek bahriyarlığı ilan eyliyoruz, gönüllerimize bu şükran hissi ve övgüyü ilga eyleyen; kalplerde bu manevî icab eden; ruhani istirahatate yol açan; Osmanlılığın şanı-adalet nişanını muhafazaya gayret eden o şanlı cengaverlerimizin imdadına koşmak; icrasında bir an bile geciktirme uygun görülmeyecek dini ve vicdanî vazifedir. Dikiş dikmek kadınların vazifelerinden biridir. O vazife böyle bir hayırlı maksada masruf olursa uygulamasında acele etmek insani vazifedendir. {79} Bugün herkes çabası ve iktidarı ölçüsünde gayret göstermek ve muavenetle mükellef bulunuyor. Henüz gözle teşekkür etmenin mümkün olduğu vecihle, bazı insaniyetperver hanımefendiler tarafından gerek nakden gerek eşya irsali suretiyle; buna kudreti olamayacaklarından dahi yaralılara sargı hazırlamak, dikiş dikmek suretiyle hamiyet ibrazı olunuyor. O yaralı dindaşlarımıza yardım hususunda infak edelim. Esas beşerî mevcudiyet olan yardım ve muavenet harb esnasında daha ziyade şiddetle kendi kılavuzluğunda olması lazımdır.

Nizâr Osmani

CERÎHA-DÂR

Bâlin ızdırapta bir genç nâtavan,
Bekler tabîbi vakfe-i âlam cism ve cân,
{80} Vermez ceriha-i meşîne imkan ve iktidar,
Kendisine ân-ı afiyete eyler intizar
Ta'cîl eder iade-i izvâk sıhhati,
Bir müjdedir o gence vürud-u negahati;
Birşey için eder taleb ü afiyet bugün
Zira kuvve-i hamsesi masruf ona bütün,
Zira yine şitab edecek geldiği yere
Gayretle iltihak o gayretli erlere,
Meydan harbe can atıyor şanlı kahraman
Hayrette bu şecaate efkar-ı Müslüman,
Tahsin böyle sütuna, tahsin gayrete!
Bu şanlı nâma layık olan din ve devlete
Osmanlılık meziyeti dillerde cay-gîr
Pek traz ve pek yekzeban bu meslekte genç ve pîr
Eşvak ile gökleri lerzan eder bu hal
Bu his ile tahassüs eder hep nisâ, ricâl
Hemşire, zevce, valide, dâder, peder sabî
Eyler buna müşareket olmazsa bir gabîy,
{81} Asker o şanlı padişah ve devlet uğruna

Can vermekte vatan yoluna millet uğruna,
Düşmez seker şimdi, ölür bir cerihadâr,
Kurşunla ölmüş ah! Ki ihtiyar;
Yoksa yine hücum edecek düşmana o genç
Bitab onu düşürmese o cag ve vürud ve renc
Yüzlerce asker işte bugün hasete bî mecal
Bu haleti düşünmemeye var mı ihtimal?
Akan hüznün ve derd ile gözden dümû' ter
Seyyal ateşin gibi kesintisiz iner
Bir hastahane göz önüne geldiği zaman
Gözde gönülde derd ile hep ağlamakta kan
Müthiş değil mi etme tasavvur bir askeri
Bâlin ızdırapta bir şân-ı perveri?
Ey merhametli valideler, ey muhaddirat,
Ey kan-ı rahm ve re'fet ve ismet olan benât!
Vicdan eder hamiyete davet bu gün bizi
İbraz-ı hub millet davet bu gün bizi
{82} Mecruhlara gelin edelim hep muavenet,
Tahvin ihtiyacına biz sarf-ı mukadderat
[Kezâ]

DİNİ YARDIM

Kadınlar hisler ve kalbi te'sirler hususunda erkeklerin fevkinde bulunurlar. Bu hal yaratılıştan kendilerinde mevcuttur. Hususiyle İslâm hanımlarının şevkat hisleri Allah tarafından her milletin kadınlarının hissiyatına galiptir. Millet, memleket ve evlad muhabbeti bunlar da fevkaladedir. Fakir, kimsesiz ve yardıma muhtaç olan kimselere lütuf ve imdatta bulunmak sadaka ve zekat vermek İslâmlara dinen emrolunmuştur. Bir hayır emrine hizmet hususunda her tarafta bir himmet işareti ve fiiliyat görmek ne kadar mûcib sevinç ve övünülecek bir keyfiyettir! İslâmların cömertliği ve hayır hizmetine istekliliği ilm-i tıbbâ dahi temâs eder; Meseleyi {83} biraz izah edelim:

- Geçinmek yüzünden sıkıntı çeken kimseler tabî'i değil midir ki sıhhati ihlal edici bir çok çirkin hale salık ve cüretkar olurlar. Halbuki zekat ve sadaka üzüntüye sed çekerek onun yerine refahiyet ve istirahat hâsıl eder.

Fakir ailelerde doğanlar zenginlerden ziyade olup bir fakir kız gelin etmek, kimsesiz ve iyiliğe muhtaç olan bir çocuğa manevî bir valide olarak onun mahvolmak üzere bulunan feyz ve bahtiyarlık sebeplerini te'mine vasıta olmak, servet ve şevkat erbabı kadınlar için ifa ve edası pek kolay ve o nispette büyük bir insaniyet eseri değil midir? İnsan bu yolda sarf edeceği paralarla ahiret zahiresi satın almış olur. Dünyada kimse yoktur ki, malını mülkünü kendisiyle birlikte alem-i ukbaya götürsün.

- Kızım! Bize orada lazım olan servet, salih amellerdir. İşte buna mebni-dir ki iman erbabı zati menfaatlerini hayırlı işlere feda ederler.

İyilik ve lütuf hümayunları gibi hayır ve hasenat sahiplerine dahi sınır ve son olmayan velî-nimet {84} Padişahımız hazretlerinin asr-ı saadet adde-dilen hümayunlarında yalnız iyilikler elde ederek hazret cihanbânileriyle ihdas buyurulan hayır müesseselerinden "Cennet mekan Hadîce Sultan Hazretleri" ismi hayırına olarak inşâ buyurulan Hamîdiye Etfâl hastanesi, daru-

laceze vesair hayır müesseleri zayıflar ve âcizler namına inşa olunan en faydalı müesselerdendir.

GÜZEL AHLAK SİHHATTIR

Hanım kızım! Bir kadının taşıdığı nadir cevherler ve gösterişli elbiselerden daha latif, daha zarif bir cevher vardır ki bu da güzel ahlaktır. Parmakındaki yüzükle, kulağındaki küpe ile gurura kapılan bir kadın henüz kadın sayılmaz; Çünkü bunlar âri birer ziynet olduklarından bugün varsa yarın yerinde olmayacakları tabîdir. Bunlar, gelinlerin kıyafeti, ahlaktan âri {85} bir kadına letafet vermezler; Âlâ ki güzel ahlak lazımdır. İyi huylu bir kadın çirkin de olsa yüzünde parlayan iffet nuru ve hicâb ile insana hoş görünür! Çirkin huylu bir kadın meleksimâ da olsa göze kötü ve nâhoş görünür. Demek oluyor ki, güzel ahlak insanları yekdiğerine sevdirecek bir manevî hazinedir.

Kızım! Muhabbet, muâşeret, zevk ve neşe, zürriyet, itibar ve riayet hasılı dünyada ne türlü bahtiyarlık varsa hep güzel ahlak ile meydana gelir. Ahlaksız bir insanı dünyada kim sever, kim ister? Çirkin huylu bir insan dünyadan ne zevk alır? Zavallı! Her gün nefsiyle savaşıyor. Vücutları kötü olduğu için herkes bunlardan uzaklaşır. Bu sebepten dolayı fena huylu insanların hiç kimse yanında itibar ve haysiyetleri yoktur.

Tecrübe ile mağlumdur ki, iyi ve fena huylu iki kimse bir kötülüğü mübtela olsalar bunlardan evvelkisi şirin mizacıyla, metaniyetiyle hızlıca afiyet iktibas eder; çünkü tedavi onun üzerinde tesirat hasenesi {86} icra edebilir, tabiatı tedaviyi kabule hazırdır. Diğeri ise titiz ve nâhoş mizacıyla deva bulması umulan başarıyı hasıl ettiremez.

İslâm kadınları güzel ahlak nazarından muhâkeme edildiğinde kalbimizde hakikaten büyük sevinç duyarız. Vakiâ her millette iyi ve fena huylu kadınlar bulunursa da dinî kurallara riayet hususunda İslâm hanımları ekse-

riyet teşkil ederler. İşte bu ekseriyet İslâm âleminde güzel ahlaka ne derece riâyet edildiğini izhâr eyler.

İMANIN KEMÂLE ERMESİ

Cenab-ı Hakk'a hamd ve senalar olsun ki Müslümanların kalplerini hidayet nuruyla aydınlatmıştır. Bu hidayet nurunun zuhur yeri sıhhat-i itikad, hüsn-ü muaşeret ve tehzib-i nefis gibi güzel hasletleri toplayan kimselerin kalbidir. Garb halkının umûma bahsettikleri (terbiye) ve (ahlaki faziletler) söylediğimiz hasletler silsilesine {87} konulmuş isimlerdir ki bunlar da İslâmiyetin yüce azim şerâitlerindedir diyebiliriz. Gerek esası gerek tefer-rüatı saf hikmet olan mukaddes dinimizin feraizi görülüyor ki Avrupalıların şerh edip bitiremedikleri ve ta'lim ettikleri halde öğretemedikleri ulvi faziletlerden başka birşey değildir. İslâm'dan başka milletler ve kavimler nezdindeki alim ve fazıllar tarafından telkin edilmekte olan bu yoldaki nasihatler ve katıksız dersler (kul sözü) olduğu için kabul etmeyenler nadir olduğu halde İslâm meyanında bu sözleri güzel telakki etmeyecek bir fert bile bulunamaz.

İ'tikad insanı maddî ve manevî saadet ve istirahate naileder. İlahi güç eseri olan bunca tablolar öyle hikmet saçar ki inzara çarptıkça o mevcut hakikiyi düşünmemek kâbil olamaz. İ'tikadı bütün olan kimse gecenin zulmetini izaleye vasıta olan aya nuraniyet ve gündüzün hububat ve nebatın yetişip büyümesine yarar bahş olan güneşin yakan ışığını yoktan var edici kadr-i mutlak hazretleri olduğundan {88} kalpten iman edince kalbe inşirah mazhar olarak dehrilir gibi batıl itikadlara tutulmuş olmak belasından korunmuş bulunur. Evvel kimse ki baharın letafetinden ders almış oldukça tahlil ve tesbih ederek ruhani zevklere dalar, yaz mevsiminde rengarenk meyveler yiyerek Hüdâ-yı bahçivana hamd ve sena eder, kış beyaz çehresini gösterince bundan da ayrıca hikmet ve ibret derslerini görmüş olur.

İşte böyleleri her daim mutmain ve müsterih bulunur.

Merhum Cevdet Paşa'nın küçük kerimesi Emine Semiye

Hanım kızım!

Âlemde herşey Cenâb-ı Hakk'ın irade ve ezeli fermanına uygun olduğundan insan için ahkâm-ı kazâyâ rıza göstermek rûyi rıza göstermek, bir saadete mazhariyetinde Hâlik-i Teala hazretlerine müteşekkir, aksi halde {89} Rabbânî inayete muhtemelen mütevekkil olmak lazımdır. Kader âhkâmı değişmez olduğundan tesirleri mûcib bir vuku halinde insan hüznün keder ve hiddete kapılırsa kendisine bir takım bedenî hastalıklar davet etmiş olur.

İZDİVAC-TESETTÜR

İzdivac! Ne güzel, ne manidar söz! Tabiatta bütün mahlukat hayat sahibi nesil ve cinsin bekâsı ancak bu umumi kanuna riayetle muvaffak olagelmışlerdir. Bu bir nur saçan hayat pınarıdır ki sayıları çok nüfusa hizmetten başka çeşitli insanları birçok siyaetten vakaya dahi eder; pek çok hevaperest insanlar izdivac âlemine girdiklerinde tebdil-i meslek etmişlerdir. Dünyada kim vardır ki izdivacın maddî manevî muhsinatını takdirden âciz kalsın. İzdivactan maksat nefsin fâsid amellere karşı iffeti, çoluk çocuğun maddî ve manevî ihtiyaçlarının tedariği, meşru' iştigaller ile {90} cinsin bekasına hizmet gibi insani vazifelerin icrasıdır. İbn Mesûd hazretleri "10 günlük ömrüm olsa yine evlenmeyi arzu ederim." buyurmuşlardır.

Resûl-ü Ekrem (sav) efendimiz: "Nikah ediniz ki, ümmet çoğalsın." buyurmuşlardır. Yine bir hadiste "Rızkınıza nikahla arttırın" buyurmuşlardır ki izdivaçta ne büyük nimetler bulunduğu bununla da sabir olur. Diğer bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki: "Cenab-ı Hak üç kimseye yardım eder: Biri cenge giden, diğeri çoluk çocuk sahibi olan, üçüncüsü de borçlu bulunan

kimselerdir.” İşte bir hâlis niyet ile teşekkül eden izdivaçların kurulması itibarlı olur.

§

İslâmiyette bir kız 7 yaşını geçtiğinde başına örtü konulur. - Bu küçük hanım, vâlideliğe, zevceliğe namzed olan bu küçük kız büyük bir memnuniyetle tesettür âlemine dahil olur. Vâlidelerini ve büyük hemşirelerini takliden yeldirme ve çarşaf iktisa eden mini {91} mini hanımların masûmane tavırlarıyla ne kadar hoş ve sevimlidir! İslâm hanımları daima arz ettiğimiz vecihle örtünmüş ve zevceleriyle peder ve birader vesair kendilerine şer’i musaharata olan yakın akrabasından gayrı kimseler için gözetilmişlerdir. İslâmiyette kadınlar tâifesi ancak hemcinsleriyle muhabbet ve münasebette bulunurlar, bu vecihle Avrupa medeniyetini harab eden âfetin İslâm âleminde sirayetine meydan verilmez.

§

Muhammedî şeriat kadınların örtünmüş bulunmalarını emrediyor. İslâmın namuslu kadınları bu emri celîleyi kendilerine bir ebedi kutsî nimet bilerek hükmünü ifâ ile ulviyet kisvesi bürünmekte bulmuştur ve ilelebette edecektirler. Tesettür, şükrandan âciz bulunduğumuz özel bir lütuftur. Yalnız biz değil gayrimüslim kadınlar bile bunu yakın vakitlere kadar tabî emir addederek örtünmüş idilerse de buna şimdilerde o kadar riayet etmiyorlar. Tesettürün yokluğu ne gibi elîm ve üzücü vakayla neticelenmekte olduğunu işitmeye {92} kederimiz olmaktadır ki buna teessüften başka birşey denemez. Her neyse tesettürün kadınlar için gereklilik ve lüzumiyeti gerekli ve bu babta şeriatımızın parlaklığının azimetine karşı ne kadar şükür secdesi etsek ve kulluk yapsak yine bir cüzünü bile ifâ edemeyeceğimiz âşikardır.

M. İffet

§

OTUZ YIL FÂSILALI İKİ MUHABBET

I. Yirmi Yaşında

- Hanımefendi ! Size sigarayı takdim ederim; birinci sınıftandır.

- Teşekkür ederim efendim! Ben tütün içmem.

- Buna inanmam. Acaba doğru mu söylüyorsunuz?

- Evet!

- Ben hergün bir paket içerim.

- Pekala! Kaçlık içersiniz?

{93} -İkilik..

- Fakat yazık değil mi ki, hekimlerin fenâ ve sıhhate zararlı olduğunu tasdik ettikleri bir “Ot” için günlük 2 kuruş harcıyorsunuz?

- Hekimler öyle söylüyor; Kendileri içmez mi!

Hem ben nefsimde tecrübe ettim: Tütünün faydası zararından çoktur.

-Doğrusu her gün iki kuruş tütüne vermeyi israf ve büyük bir masraf addederim. Eminim ki, ona vereceğim paranın gelecekte bana pek ziyade

faydaları olur. Bundan başka tütün içmedikçe kendimde onu kullanmaya bir ihtiyaç hissetmemekteyim.

- Pek güzel efendim! Siz içmeyin; fakat bana da mâni olmayın.

Bu konuşma üzerine tütün içen hanım sigarasını dumanlatarak başka sohbeta daldı.

II. Elli Yaşında

- Hemşire hanım! Nasılsınız efendim, ne haldesiniz, hayli senelerden beridir neredeydiniz? - Fenâyım hanımcığım. Daima öksürüyorum: Zannediyorum ki, ciğerlerim parçalanacak da ağrımdan dışarı çıkacak... Siz nasılsınız?

Akıllı kadın kemal-i vakar ve iftihar ile dedi ki:

- Hamdolsun pek iyiyim. Lakin siz neden bu hale giriftar oldunuz?

- “Teessür ve pişmanlıkla” Neden olacak! Tütün denilen zehirden...

- Ya! 30 yıldan beri düzenli tütün içmekte devam ettiniz mi?

- Evet, yine o hal üzere....

{95} - Yazık ki, içinizi bağrınızı karaltmış, vücudunuzu berbad etmişsiniz, o zehirli “ot” genizi kaynatmaya ve şikayet etmekte olduğunuz öksürüğü de ekli bırakmaya sebep olmuş! Bari birkaç para biriktirebildiniz mi?

- Nerden biriktireyim! Siz?

-Hergün tütüne karşılık biriktirdiğim paradan başka daha bir hayli para tedarik edebildim: Beş ayda bir emniyet sandığına 300 kuruş yatırdım. Para birikince faize verdim.

-Şimdi toplam nakidiniz ne kadardır?

-Ne kadar olacağını iyi bilmiyorum ama 21 bin 600 kuruştan fazla... Günde bir tarafa koyduğum ikiliğin bugün bana ayda 600 kuruş kadar da faiz getiriyor. Ettiğim idare sıhhatime bir fenalık vermedi. Bilakis vücuduma kuvvet, kalbime inşirah verdi.

-Ah hanımefendi! Susunuz, vicdanen rahatsız oluyorum. İnsan geleceğini düşünemiyor. Şu saatteki {96} halimizi 30 yıl evvel dikkate almış olsaydım acaba ağzıma bir sigara koyar mıydım! Siz pek akıllıca hareket ettiniz. Elinizdeki servet akıl ve tedbirinizin size bir mükafatıdır. Bana gelince: İşte 50 yaşında kuvvet ve iktidarım kesildi. Bir takım hastalıklar pençesinde her saat pişmanlık duyuyorum; fakat iş işten geçti.

§

Tütün için bu hanımlara bir ibret dersidir. Dünyada ne kadar insan vardır ki, tütün denilen zehirle hayatlarını zehirleme ve kendilerini israfa alıştıranak maddî ve manevî bir çok zayıfta bulunmuşlardır.

İnsanın istikbaldeki bahtiyalık sebeplerini temin edecek en büyük vasıta idaredir. İnsan şu uzun günler, uzun yıllar içinde bir hastalıkla giriftar olsa ona yardım edecek ve hayatını ölümden kurtaracak şey, idare semeresi mahsulü {97} olan para değil midir? İhtiyar olunur, çoluk çocuk meydana gelir. Onların her türlü ihtiyaçlarını tahsil ve hüsn-ü imtiyaz ile yaşayan o sevimli ailenin saadetini temin edecek nedir? Yine idare semeresi mahsulü olan para değil mi?

Binaenaleyh onu beyhude yerlere sarf etmek alehusus vücuda zararlı olan şeylerle bil-mübadele israf eylemek o kadar büyük bir hatadır ki, bu hakikati idarenin lüzum ve ehemmiyetini asla düşünmeyen bir kadın bile hakkı insafla mülâhaza etse derhal tasdik eder. İnsan 10 yıl evvel kolaylıkla yaptığı bir şeyi zaman geçtikçe yerine getirmede âciz kalır; Beşer ömrü ilerledikçe hayat kuvveti azalır. İhtiyarlık âcizlik ve zayıflık içinde geçer. Refahiyyet tahammülleri gençlik yaşlarında ekleyip yaşlılık mevsiminde biçilir.

Bu hikmetin erkeklerden ziyade kadınlara şümulü vardır. Kadınların tütün içmeleri katiyyen caiz değildir. Hem kendi latîf ve pâk ağzını zevcine karşı tütün kokusuyla bozan hem de onun kesesine {98} israf eli sokan bir zevce ne kadar gâfil ve insafsızdır!

Aile reisleri küçük çocukları bu hususta büyük bir nezaret altında bulundurmalarıdır; çünkü gerek yaşlarının iktizası, gerek beldenin beliyyesi olarak küçüklerin tütüne pek ziyade tamahkâr oldukları görülmektedir. Hatta bir çok tütün tiryakisi hanımların tütün içmeye başlamaları küçüklükten başlamaktadır. Genç kızlar büyüseler bile zihnar bu hususta onlara müsaade yüzü göstermemelidir.

TÜTÜNÜN ZARARI

İslâm hanımları müskirat-ı keûliye ile nezaketlerini zehirleme ve tahrib etmek musibetinden uzak iselerde içlerinde tütüne mübtela olanları da yok {99} değildir. İslâm kadınlarının hemen tamamı tütün kullanmaz; çünkü aile büyükleri tarafından küçüklere tütün içmeye asla müsaade verilmez. - İslâm kadınlarında tütün içenler bir dereceye kadar pek az ve bu da bir kürenin (?) eseridir. Tütünün vücuda sebep olduğu zararları beyan etmek her halde fâideden hâli değildir. Arzetmek istediğimiz hayrı isteyen ihtarlar belki bu hususta bir çok paralar sarfeden hanımlara bir vazgeçme fikri verir. Zaten herkes nefsinde hissettiği izlere dayanarak dili döndüğü kadar tütünün zararlarından bahseder. İçenler asla hoşnut olmadıkları gibi içmeyenleri tebrik ederler. Binaenaleyh bunu içmeye heves etmek akıl kârı olmasa gerektir. Maksada gelelim: - Tütünü içen ve içerisine çeken kimselerin ağızlarında hâsıl olacak acılıktan başka iştahsızlık, bulantı, ağız ve boğazda muhtelif hastalık alametleri görülür. Dişlerin doğal renkleri siyah ve sarıya döner ki bu vecihle dişler çürümüş olacağından {100} doğal olarak vakitsiz dökülür. Böylece nefes borusunda husule getireceği iltihaplar ile de halkımızca malum olan bronşit ve muhtelif mide rahatsızlıkları gibi hallerin ortaya çıkma-

sına sebebiyet verir. Tütüne mübtela olan bir kimse bir zihin vazifesi ile meşgul olduğu sırada hemen tütüne müracaat eder; tütünsüz fikri düzelmediği gibi arzu ettiği vakit onu içmeye muvaffak olamazsa kendisinde bir sersemlik, hatta bir keder hissederek. İşte bunlar hep uzun bir zehirlenme eseridir. Tütün kullanımı kadınlara baş dönmesi, baygınlık, beniz sarılığı, kalp çarpıntısı vesair fenalıklardan başka kansızlık, sarıca, kısırlık ve cenin sakatlığı "çocuk düşürmesi" ve sinir hastalıkları getirir. Hiç bir faydası olmamasından başka sıhate gayet zararlı hatta hayatın zehirlenmesi ve yitirilmesine sebep olan böyle bir kuru otu daimi gıdalar gibi birçok paralar sarfiyle kullanan kimselere teessüf ve taaccüb etmemek elden gelmez.

{101} İSLÂM HANIMLARININ GİYİNMESİ VE ZARARLI MADDELERİ

İslâm hanımlarının giyimi kuralları sağlığın korunmasına tamamen muvabıktır. Hanımlar dışarıya çıktıkları vakit vücutlarını dışardaki bakışlardan korumaya mecbur olduklarından başlarını, sima ve boyunlarını ve göğüslerinin üstündeki kısmı örtmek üzere hafif baş bezleri kullanırlar. Bu örtü manevî tesirlere karşı bir mâni olduğu gibi bilcümle iklimler ve mevsimlerin nezle, bademcik, gırtlak rahatsızlığı, kulak hastalığı gibi ayaz ve rutubet ve güneş vurması, kanın beyne hücumu, kalp sekmesi, sar'a, baş ağrısı vesaire misli hararet neticesi olan birçok hastalıktan vücudu himaye eder.

Başörtüsü kullanmayan Avrupa kadınlarının {102} daha önce zikredilen hastalıklardan azade olamayacakları tabî'dir. Bu sebebe mebnidir ki fabrikatörler İslâm hanımlarının bu latif örtülerini taklit ederek hoş bir takım örtüler imal etmişler ve bir çok Avrupalılar yazın harareti günlerinde bunları kullanmaya başlamışlardır.

İslâm hanımlarının gömlekleri ile libasları cisimlerini iyi muhafaza hususunda pek münasiptir. Çünkü bunların yapımında iltizam edilen rahat

verici bolluk ve istenilen genişlik ile vücutlarının hiçbir kısmı muzdarib ve huzursuz olmayarak âzânın takviye ve tekmiline uygun olacak derecede serbest bulunur.

Mantoları “Ferace, çarşaf, yeldirme” gibi bol ve rahatlık verici bir surette yapılıp vücudu tamamiyle örten ve mevsimlerin sıcak ve sertliğinden muhafaza edip âzânın hareketine dahi bir sekte vermezler. Fikrimizi nazarımıza hoş görünen ecnebi {103} kostümlerine, o kloş fistanlara dik ceketlere atfedelim: - Bunlar zarıftır, latiftir, hoştur; fakat bizim için taklide şâyân şeyler değildir. Bu kostümler zarafet biçimine girmiş bir ağırlık, bir azaptır ki kadın denilen o nazik cisme zarar vermeye sebep olur.

Nazar-ı dikkatinize iki genç kız alınız! Biri gayet Avrupalı gibi, diğeri alaturka biçimde birer libas giyinmiş ve daima bu vecihle giyinmeyi alışkanlık haline getirmiş olsunlar. Bakınız! Hangisi daha dilber, daha göz aldatan! Hangisi daha serbest daha sahihu’l-bünye! Elbette Avrupalı gibi giymeyi alışkanlık eden, değil mi ya? Şu belinin inceliğine bakınız! Korse onu muntazam bir hale koymuş; o klas (?) iskarpinler, rugantlar (?) el ayak gibi o nazik uzuvları ne kadar sıkı, küçültmüş! Hâsılı şu kızda başka bir hal görülür.

Diğeri daha doğal libasla nazara pek o kadar muntazam olmayan bir halde arz eder: Ellerini eldiven {104} denilen hayvan derileri içinde gizlemez, ayaklarına sade ve bol kundura giyer. - Hâsılı şu iki kızdan evvelkisi latif, cazibedâr, sahihu’l-bünye bir kızdır; İkincisi ona nisbetle âdî, nizamsız bir vücuda mâliktir, değil mi?

Zinhâr! Bu manzaraya aldanmayınız? Zahire bakarak yanlış muhake-mede bulunmayınız! Bu bir yalancı müşahadedir ki insanı aldatır.

Kızım! Bir hamama gittiğiniz vakit bu iki gencin vücutlarına bakınız! O dar iskarpinler, sıkı eldivenler içinde ve korse denilen daimi darlık altında

vücudunun en mühim olan âzâsı daimi azaba maruz olan kız ile sadeliği iltizam eden diğer kızı mukayese ediniz. Hangisinin vücudu latîf ve muntazam ve hüsnü terbiye altında yetişmiş olduğunu o vakit iyice anlarsınız. - Yahut bunların hayatlarının ahvallerini daimi bir denetim altında bulundurunuz, evvelinkinin kalp, miğde, ciğer, baş ve hakeza bir takım hastalıklar pençesinde bulunduğunu, ikincisinin dahi sağlam bir hayata nâil olduğunu, ikincisinin dahi sağlam bir hayata nâil {105} olduğunu görerek hayrette kalırsınız. Ey araştırmacı kadın! Sen de biliyorsun ki bu genç kızın mübtela olduğu hastalıklar bulaşıcı değildir. Ancak kendisini hayret bakışına pek şanlı, pek güzel göstermek için kullanılan bu sıkı kostümlerin yadigarıdır!

Şimdi o daha gençtir. Heves eder; fakat yaşlandıkça kendisine canına sırayet eden bu hastalıklar dahi gelişirler. Bu biçare kız kendince hasta ve dertli olur; Nihayet pişmanlığı başlar! Hele pudra maazallah insanın yüzünün latîfini mustakbelen - hayatın uzun senelerinin daimî keder ve üzüntüsünden ortaya çıkan değil - ancak tedrici halüsülasyon eseri olarak mevta rengi gibi sapsarı renkler içinde bırakarak âdetâ bir tuhaflığa çevirir.

Kızım! Bu hakikati nazar-ı dikkatime karşı bir noktası bile tesettürlü olmayan Avrupalı bir kadının simâsında okuyarak ruhumda kadınlığa karşı soğukluk hissettim. Bu kadın şüphesiz kendisini yolda tesadüf edeceği bir kimseye beğendirmek fikriyle bu halde bulunmuştur; {106} Çünkü bundan azâsına bir fayda gelmez! Bu bir nezafet ve gerçekten devamlı bir durum değildir. Eğer maksadı zevcine hoş gözükmek ise böyle bir halde zevci onu nasıl beğenecek, nasıl sevecek! O kirli vecihten nasıl lezzet hissedecek! İşte Avrupa bunları ancak kadınlar için yapıyor, satıp para alıyor, başka şeyi düşünmüyor! Yalnız akıl ve hikmet erbabı sakının diye nida ediyorsa da bu da âlemin ahının sürur ve keyfi içinde duyulmuyor. Demek oluyor ki âdet ve değerli milli elbiselerimiz bizim için maddî ve manevî bollukları câmidir; Selef alimleri bu hususta ciltler dolusu kitaplar yazmışlar, bütün mümin ve müminât sadakanın tarzını zimnen takdir ve tasvib etmişlerdir.

Avrupa medeniyetinin gece gündüz tertib ve ihtarı ile meşgul olduğu elbiselerin ne gibi neticelerinin hastalığa dönüştüğünü fenne uygun şekilde tetkik edelim: - Muhtelif tarzda yapılan fistanlar, ceketler, darlıkları ile göğüs ve bağırsakları mütemadî bir bastırma illetinde bulunduracaklarından {107} mide ve bağırsak gibi hazm aletleri ile görevi kan devri olan kalbin ve teneffüse mahsus olan ciğerlerin vazifesini güçleştirip insanın hayatınca bir takım fenalıklar hususuna sebebiyet vereceği tabîdir.

Kızım! İnsan bir fabrikadır ki içerisinde sayısız makineler işler; bunun tekmi-i alet ve edevâtı birbirine bağlıdır. Birinin hareketinde hâsıl olacak yavaşlık makinenin intizam hareketini sekteye uğratar. Biri bozulsa makinenin tekmi durur. Bunun işleme âlet ve edevâtının serbest hareketine tâbidir.

Bir mideyi sıkıştırmak, bir bağırsağı üzüp bozmak, bir ciğeri sıkıştırma altına almak, onların mahsus vazifelerini ifâya mâni olmaktır ki, bu hal diğer aksamın ahenk ve intizam hareketini bozar. İşte bu neticeye sebebiyet veren hep korse olup giyilecek fistan ve ceketin ayrılmak bir parçası addolunmaktadır.

{108} Korsenin kadınlarca kalp, şiddetli sinir ve rahim hastalıkları, çocuk düşürmesi, âdet esnasında çok acı ve ağrı çekmek, beniz uçukluğu ve kısırlık vermek, sar'aya hizmet etmek gibi birçok hastalıkları vardır. Hatta bahsolduğu fenalıklar Amerika kadınları tarafından dayanılmaz bir dereceye geldiğinden bunlardan pek çokları korselerini umûmi bir meydanda ammeye karşı gösterecek şekilde yakarak korsenin kullanılmamasına karar vermişlerdir.

Kadınlarımızın kullanacakları bol ve hafif kundralar ayakları rahat ve serbest bulundurmaya hizmet ederler, bilakis dar potinler ve iskarpinler ayakları daima sıkıştırarak kaşınma ve nasır gibi rahatsızlıklara sebebiyet verirler.

İşte elbise cihetince olan İslâmî âdetlerimiz her ne kadar Avrupa moda-sına uygun değilse de herhalde mükemmel ve saf cihetle fen kaidelerine ve hikmete mutâbıktır. Binaenaleyh hem sıhhat hem de idare cihetinden şayân-ı ehemmiyettir.

{109} Biz şu güzel ve mükemmel âdetlerimizi bırakmayalım. Yapmak istenilen bir kostümü zamanımızda zarafet usulüyle tatbik etmekte beis yok-tur; fakat her çıkan moda heves etmek, insanın ahlakında ne derecelerde sû-i tesir hâsıl edeceğini bilmemekten ileri gelir ki bu hal bir kadın için pek büyük bir kusur addedilse layıktır. Zarafeti sadelikte aramak aklen, tıbben ve esas saadet olan idareye riayet cihetinden önemli ve elzemdir. {110}

VII. DİĞER MEMLEKETLERDE İSLÂM HANIMLARININ KÜLTÜREL YETİŞMİŞLİKLERİNİN GELİŞMESİ

TIFLISTEN ÖZEL MEKTUP

Cenâb-ı Muharrir!³

Şehrimiz olan Tiflis'te Müslüman kızlarına mahsus henüz bir mekteb açılmadığından Peygamberin "اطلبوا..." mübarek hadisini yadederek Rus kız-larına mahsus "انسيتوت" "Insitut" mektebine girdim. Mektepte her zaman şe-riyatını tutarak, milletimi saklayarak okumaya devam ettim. Derslerim iler-ledikçe ecnebiler içinde Müslümanlığın şanını saklayacak derecede çalışır-dım. Bundan sonra mekteplere girecek küçük hemşirlerime cesaret verece-ğimi, numûne olacağımı {111} düşündükçe mekteb zamanına mahsus olan o çocukça sevinç, o her zamanlık sandığım saadet gönlüme sığmıyordu. Mek-tepten şehâdetnâme alıp çıktım. İlk düşüncem, başka milletlerin kadınlarıyla öz hemşirelerimin halini mukayese etmek oldu. Biz Müslüman kadınlarının

³ Hanımlara mahsus gazete imtiyaz sahibi saadetlü Tâhir Beyefendi biraderimize gönderil-miştir.

yalnız cehalet sebebiyle bulunduğumuz hali gördükçe ağlamak isterim; mübarek şeriatımızın bize bağışladığı o mukaddes müsaadelerin yerine cehalet göreneğinin esiri olduğumuzu anladıkça merakımdan, kaygımdan günlerce uykusuz kalır; aylarca rahatsız olurum. Artık bundan sonra sevgili milletimizin istikbal ümidi olan yavrularımızı okutmaya dört elle yapıştım. Canımı hemen bu uğura koydum. Çünkü milletime, insanlığıma yarayacak bundan daha âli bir iş, daha mukaddes bir vazife göremiyorum. Fakat ara sıra ortaya çıkan uğraşmalar; caryelerini (carye: acemi anlamında) yine öz işimde bırakmıyordu. Rus mekteb müdireleri tarafından Kafkasya'daki ayrı ayrı milletlerin kadınlarının gelişmelerine dair yazdıkları numune kitabının {112} Müslümanlara mahsus kısmının yazılması caryelerine ısmarlandı. Doğruluk ve birlik gibi medeniliğin temelleriyle maârif gibi âdemlik saadetiyle isim kazanmış Müslümanlığın şanını, bu kitapta da göstermek için maârifce fahr edilecek halimizi arardım. Rus refikalarım; Müslüman kızlarının okumasını doğrudan arzu ettiklerinden yazacağım kısmın neticesini beklemeden okumamamıza şeriatımız sebep olduğu efsanesini bulurlardı. Refikalarım; Renan gibi bazı muharrirler tarafından İslâmlık aleyhinde pek vukufsuzca yazılan kitapların düzme hikayeleriyle beyinlerini doldurmuş olduklarından işin doğrusunu anlayıncaya kadar aramızda şiddetli tartışmalar geçer. Bunlara biçare bildiğim kadar mübarek ayet ve hadislerin tercümeleriyle İslâmlığın kanunlarını, bize verdiği müsaadeleri anlatır; maârifce geri kalmamızın sebebinin, şeriatımız değil -Her milletin ibtidâlarında olduğu gibi - kürenin belası olduğunu söyledim. Fakat bunları öz gönüllerince inandırmak için Müslüman hemşirelerimin eserlerini {113} bulup şâhid suretiyle göstermekliğim lazım geliyordu. Tam şu sırada - karanlıkta ufak bir ışık ormanlıkların birden bire güneşe rast gelmeleri gibi - "Hanımlara mahsus gazete" nize rast geldim.

Bir kaç defalar öpüp okudukça sevincimden ihtiyarsızca ağızımdan çıkan "Yaşayın Osmanlılar! Var olun hemşireler!" avazı odamı çınlatıyordu. Gazetenizden her büyük Müslüman şehrinde kızlara mahsus âli mektepler açıl-

mış müjdesi kadar - sevindim. Bütün Müslümanların maârif kuvvetiyle birleşmeye çalıştıkları haberi kadar haz ettim. Sevgili halifemizin maârife olan büyük himmetleri sayesinde İstanbul'dan bu suretle doğan maârif nurunun yalnız Osmanlı dairesini değil denizleri parıldayan dağları kutuplara (şimâl-i Sibiryâ)'ya kadar yapılmış Müslümanların fikirlerini nurlandırmaktadır. Bizim gibi terbiye, okumaya muhtaç milyonlarca âcizelere kılavuzluk eden gazeteniz insanlık doğruluğu adına yemin ederim ki Osmanlı matbuâtına pek büyük şeref {114} kazandırmaktadır. Hele hanım hemşirelerimin yavrularımızın terbiyesine ev dolandırmasına, insanlığın devamına dair yazdıkları makaleler; kılıçtan daha tesirli, toptan tüfekten daha kuvvetlidir sanırım. Gazetenizin; Kafkasya'daki Müslüman kadınlarını da şevklendirerek yakında kız mekteplerinin açılacağı haberi en büyük müjdelerdendir.

Gazetenizi; davalarımın şahid suretle Rus refikalarımın göstereceğim. Mucize görmüş gibi hayrette kalırlar. Muharrir ve muharrirlerine teşekkürlerini bildirmemi iltimas ederlerdi.

Nice yıllardan beri çekmekte olduğum töhmetten, bütün hemşirelerimi cehaletten kurtaran gazetenize Kafkasya kadınları adına teşekkürlerimi; hâyır Müslümanlığın yani insanlığın terkisi yolundaki uğurumu; çığrınıza arz ederim. Gazatenizde eserlerini okumakta olduğum hanım hemşirelerime gönlümün en derin muhabbetini takdim ederim. Türkçe ilk defa olarak karaladığım şu eserin, edibe hemşireliğimin eserlerini lekeliendirmekten {115} başka bir değeri olmadığını bilirim. Ancak Rus âleminde öz hevesimle yarım yamalak öğrendiğim Türkçe'nin öz hal ve kelime dağarcığımla uyumlu olacağından eksikliğini İslâmlık muhabbeti hatırına bağışlamanızı rica ederim. Bu husus vatanında daha aziz olan İstanbul'dan pek irak düşmüş, İslâmlığın ilerleyişine âşık olmuş genç fakat gamlı bir gönülün tercümanı olan şu tahsirnâme-yi gazetenizle bütün Müslüman kardeşlerime hemşirelerime bildirirseniz şecaate gelerek bundan sonra gazetenizin Kafkasya muhbiri sıfatıyla mektuplarımı eksik etmeyeceğimi vadeylerim. Hanımlara mahsus gazetenin etrafa saldıgı aşkın tesiriyle Bakü şehri Müslümanları (150,000) ruble topla-

arak kız mektebi açmaya başladıkları; Tiflis'de gelecek kışta Müslüman kızlarına mahsus büyük bir mektep resmen açılacağı müjdesini vermekle övünç duyarım.

Tiflis'ten 23 Nisan 1896 senesinde

Kadının kızı Hayriye Mağmûme

YİNE BÜYÜK BİR İFTİHÂR

Azîzim Efendim,

Tiflis'ten Kadızâde Hayriye Mağmûme Hanımefendi tarafından yazılıp aynen bu günkü gazetenize derc eylediğimiz mektubu pek tatlı bir tesirle okudum. Evet! Hanımlara mahsus gazete ile Müslümanlık ve Osmanlılık âlemine ettiğiniz hizmet hakikaten pek büyük oldu. Gittikçe daha ziyade büyüyeceğine dahi şüpheniz olmasın. Padişahımız şevketlü velî-nimet en kutsal efendimiz hazretleri şu ahd-i bahtiyâr-ı sahîhîmiz olan asrı hümayun mülükânelerinde her birerlerimizi maddî ve manevî şeref ve itibar derecelerine çıkarmış oldukları gibi en hakir kulları dahi ecnebi memleketlerince iyice tanınmış olduğumdan Avrupa ve Amerika'dan İstanbul'a gelmiş fazilet ve irfan erbabı bu âcizîyye de çoğunlukla ziyaretleriyle şeref bulurlar. Bu ziyaretlerden maksat İslâmiyye ve Osmaniyemizin ilerlemesi hakkında bir sahîh fikir ve bazı sahîh malumatlar {117} almak olduğundan konuşma sırasında sayesinde saye-i lütuf padişahiyyede sahibi olduğumuz ilerlemeden bahsolunur iken en büyük ehemmiyet kadınların terbiyesi cihetinde görülerek ben dahi ifade ispatı için gazeteniz nüshalarını kendilerine takdim etmekte ve bunun pek büyük tesirini görmekteyim. Şu muhsinattan dolayı size mahsus ve aleniyye surette teşekküre çoktan borçlanmış idiysem de meşguliyet oranında şimdiye kadar o vazifeyi ifâ edememiştim. İsmetli Fatma Aliye, Nigar Makbule, Lemân vesaire hanımefendi kardeşler hazretlerin delalet-i aliyyeleriyle şan ve İslâmiyetimiz ve Osmaniyemiz yolunda ettikleri

hizmet hakikaten pek büyük olup Avrupa ve Amerikaca görmemezlik bil-memezlik hasebiyle aleyhimizde peyda olan birçok fikirler sahifeti tashih emrinde bu hizmetin nef'i hiç bir şeye mukayese olamaz. Binaenaleyh şöyle bir dalalet-i hayriyede bulunduğunuz için sadece muhlisleri tarafından değil bütün Müslümanlar bütün Osmanlılar tarafından şükranla layıksınız. {118} Pariste meşhur müsteşriklerden Mösyö Şefir (?) ve Mösyö Barbier de Maynard ve, İngiltere'de Oxford'ta Mösyö Max Müller ve Peşte'de muallim Vambery ve Doktor Goldziher gibi zevata dahi birer gazete gönderseniz ne güzel olurdu. Bu babta size benden ziyade hüsn-ü delalette bulunabilecek zat-ı fâzıl biraderimiz Necîb Âsım efendi hazretleridir ki şarka dair derin fazılâne tetkikleriyle Avrupa'nın ehemmiyet nazarını kazanmaya başlamıştır. Daha hangi zevata gazete takdimi lazım geleceği emrinde onun delaletinde büyük istifade edeceğiniz gibi bu himmetinizle şân-ı Osmânîye olan hizmetinizi dahi genişletmiş olursunuz.

Bâkî hâlisiyyet azizim!

23 Mayıs 312 senesi

Ahmed Midhat

{119} İFTİHÂR ÜZERİNE İFTİHÂR

Bu günlerde İslâm hanımlarında müşâhede olunan asâr-ı feyz ve gelişimi sükût ile geçiştirmek - parlayan marifet nuruna karşı gözyummak kadar - büyük bir hatadır.

Fikirlerimi ve rûhaniyet şefkatinden daha âli, içe doğanlar ve hissiyâtlar, vicdanımı nevbahar tebessümden daha latîf zevkler ve hazlar içine dalmış fazilet ve şerefli eyleyen bu çalışmalar ve müesser şevk ve terakki ruhumda evlat muhabbeti kadar yüce bir övünç ve muhabbetler meydaha getiriyor. Ya nasıl etmesin ki, medeni kadınlarımız adâb ve milli faziletlerimizin parlak aynasıdır.

Nasıl etmesin ki, ecnebilerin nazarında cehalet şaibesıyla itham olan İslâm kadınları safver ve meziyet-i ârifânelerini birer parlak numûne ve şanlı deliller ile değerler âlemine neşr ve ilana çalışıyorlar.

Nasıl etmesin ki, melik ve milletin saadeti ve İslâmiyet'in şânının yükselmesi namına hizmet ve mali sarf-ı gayret ediyorlar; {120} bütün kızlar ve muhaddirâtı fenni, hükmi, edebi ve hakeza bir çok asâr-ı ciddiye ile insani kemâlâttan nasipli olmaya bizzat alet olurlar.

Bir millette kadınlar ne kadar faziletli ve malumatlı olurlarsa o millet efradı o kadar mesûdâne ve o âlicenâblık mertebesinde yaşarlar. - Çünkü, millet efradının hergün çektikleri bunca sonu gelmez zahmetler bir şirket hayatından ibaret olan aileler içindir! Tahsil-i feyz ve kemâl eyleyen bir kadın bu gibi birçok mühim noktayı mülâhazaya muktedir olarak zevcinin her türlü huzur ve istirahat sebeplerini temine çalışır ve saadet sebebi hükmünde bir can yoldaşı olduğunu anlar. - Bir kadın anadan babadan ziyade zevcine yakın değil midir? Halbuki, zevceyn arasında böyle büyük bir yakınlık mevcut iken revâ mıdır ki aile refâhiyeti beyhude sebepler ile kırılınsın! Hiç revâ mıdır ki vazifesizlik denilen bir cehalet eseri uğruna ailenin koca bir saadet binası yıkılınsın!

Aile! Bu lafzın taşıdığı mana ne kadar {121} büyüktür! Çünkü şu varlık âlemi her türlü ahval ve hareketin ve her nev'i vukuât ve icraatin zuhuruna sebep olan ademoğlunun menşei ve menba'ı ailedir. İnsanlığın muhaddes âhkamından yararlanarak heyet-i âliye-i ictimaiyye'ye büyük hizmetlerde bulunan insanlar, bir esas metin üzerine teşekkül eden ailelerin hayat mahsulüdürler. İşte bu mühim mütâlâa, ictimaî hayatın en âli meselelerinden olduğundan inzar-ı füyûdât-ı medeniyette kadın tâifesinin ehemmiyeti büyümüş, küçüklükten itibaren hepsine iyi bilgiler ve temiz vazifeler tahsis kılınmıştır. Bazı ailelerde hayatın lezzetini yok edip ve diğer kötü imtizacları var eyleyen birçok tiksnilen haller hep cahil kadınlara ilticaatla vücuda gelir ki, bunu bahtsızlığın sebeplerinin zuhurunun ana rahmi olan zulmet, cehalet

Hazret-i padişah makamında ref ve izale edilmiş ve umumi fikirler ilim ve irfan ve güzel ahlak gibi asrımızın iki büyük gerekli fazileti genişletilmiş ve yükseltilmiştir.

Osmanlı kadınlarının maârif ve medeniyetle büyük {122} bir irtibatları olduğu şununla da ispat ediliyor ki, rical sınıfından hiç bir iktidar sahibinin himmet ve yardımına ihtiyaç arz etmeksizin kudret ve kendi istekleriyle faydalı eserler neşrine muvaffak olurlar. Bu muvaffakiyyet, evlat ve torunları dahi bu feyz veren yola sevk edeceği cihetle bir diğer muvaffakiyyet addolunur.

İslâm kadınlarının fazilet ve kemâlât kesb edeceklerine saf kalplerinde yer alan istikrar olan heves ve iyi niyet şahittir.

Evvelki hafta neşrolunun gazetede Tisli's'ten Kadızâde Hayriye Mağmume Hanım tarafından hanımların inzarına arzedilen mütâlâanâmeyi okuyup da tesir içinde kalmamış bir kadın tasavvur olunamaz! Bu mektubun kadına ait fikirleri - şeref-i istikbal nâmına - büyük ümitler, parlak hakikatler içinde bırakacağı tabî'dir.

Bir inşirah vicdanı ile anlaşıldı ki, dindârâne gayret ve terakkisterâne emellerine yalnız memleketler ve {123} şahlıkta genişleme değil, hatta diğer memleketlerde ikamet eden milyonlarca İslâm kadınları ve erkekleri arasında da hükümferma olmaktadır. Ne büyük saadet! Bu mektubun ruhuma öyle âlî zevk ve sürur verdiğini düşündükçe, cihan hazinesine mâlik olmuşçasına sevinirim.

Bu kere fadıla-i Osmanlı'dan şefkatlü Ahmet Mithat Efendi hazretlerinin Tiflis'ten vürûd eden mektubu vesile ederek kadınlarımızın ilerlemesi hakkındaki hükümlerin hususlarını beyan ve bu meselenin ciddiyet ve ehemmiyetini bir fikirle delil getirdikten sonra Avrupa ve Amerika'dan gelen ziyaretçilerine kadınlarımızın terbiye derecesinin mükemmeliyetini ispat için bir çok ehl-i irfan hanımlarımızın seçilmişlik nişânelerini göz önüne ko-

arak İslâm kadınları hakkında ecnebilerin zannettikleri bâtil fikirleri imha ve ehli İslâm kızlarına karşı borçlu oldukları vazife-i pederâneyi ifâ etmeleri dahi ayrıca sonsuz şükran gerektirir.

Avrupa ve Amerikalılar Osmanlı kadınlarının ne kadar {124} sakin ve bahtiyar bir şekilde ömür sürdüklerine vâkıf olsalar şüphe yoktur ki, bir tarik-i müstakim olan din-i mübîn-i Ahmedî'ye meftun ve muhadderât-ı İslâmiyye'nin gölgesinde Cenâb-ı Padişahiyye'de nâil oldukları ümran ve sükun ve refahiyete hayran olurlar.

Bu hakikati kalplerinde zerre kadar insafı olan pek çok ecnebiler tasdik etmiş ve bu hususta kendi kalemleriyle büyük medih ve sitayişlerde bulunmuşlardır. Kadınlarımızın Osmanlı matbuatını donatan takdir edilecek eserleri kadınlarımızın ilerlemesinin ölçüsü olduğundan onun ileriye gitmesi bilhassa genç kızlarımızın gayret ve himmetlerine müteveffektir. Bu hususta görülen hanımlarımızı içtenlikle kalpten tebrik ve nimet-i celile-i maâriften henüz yetişmiş olmayanları halisâne teşvik etmek bizlere ait vazifelerdendir.

İnşallah-u Teala küçük büyük bilcümle İslâm'a hizmette çalışıp gayret edenler memleketimizde zaten mebzûl olan feyz ve saadet izlerini bir mer- tebe daha arttırma ve bu alemle alaka katettikten sonra evlat ve torunların dahi bahtiyarlık vasıtalarını temin ve kolaylaştırmış olurlar.

DÂRU'L-MUALLİMÂT

Dâru'l-Muallimat mektebi feyz kazancı kız öğrencilerinin bu seneki el maharetleri olan asâr-ı nefsiyyenin temaşasıyla memnun olarak övünmek için yakınlarımdan adı geçen Mekteb-i Âliye mensub bir hanım tarafından davet olunmuştum. Hele geçen perşembe günü ziyaretine muvaffak olarak övünç sermayesi ve sürura hâiz bî-hesap oldum.

Yüksek sınıfların sergi kıymetinde bulunan gösteriş saçan eserlerinden nur parıltısı, darulaceze binası, bir vapur ve bir resimli harita olan işlenmiş

tablolar, nakış ile değil resim ile vücuda geldiğine hükmedecek kadar görünüşü taklid edecek {126} derecede ve hiç el ele temas edilmemiş gibi bir maharet-i bediâkarâne ile nakş ve imal edilmiş olduğu gibi diğerlerinin nefsinin eserlerinin tümünde dahi sahiplerinin güzel tabiat, zeka ve kabiliyet sanatkârânelerine dalalet edecek intizam ve letafet ile karışık bir maharet fevkalade görünür olmakta ve diğer sınıfların çaba ve çalışmalarının mahsulü ve derece derece beğeni nazarı çekmekteydi.

Rengarenk çuha, kurdela, ibrişim ipin ve sairenin bir ahenktar tarzda toplamından teşekkül eyleyip her biri bir zarafet ve maharet olan çeşitli eşyayı latife arasında teşhire konulan libaslar hakikaten dikkat çeker. Karakalem ve sulu boya resimlere gelince, cümlesi bir derecedeydi. Talihimin yaverliğine bakınız ki, ziyaretim esnasında hendese imtihanına tesadüf eyleyerek bir müddetcek kulak vererek gururlandım.

Kız öğrencilerin bildiğine hakkıyla vâkıf olanlara {127} mahsus bir tam serbestlik ve ciddi ve kat'î bir eda ile her suale tereddütsüz cevap vermeleri övünç ve sevincime yol açtı. Nasıl iftihar etmeyeyim ki, bütün İslâm vâlidelelerinin ve gelecek bütün günlerinin şeref ve saadet sermayesi olan binlerce Müslüman kızlar seçilmiş bir heyetin takdir ve sitayişine liyakat kazanacak derecede mükemmel imtihanlar veriyorlar, tahsil zamanlarını beyhude etmeyip cidden çalışarak malumat kesb ettiklerini ibraz ve ispat ediyorlardı.

Her cihetle mektupta görünen övünç ve şükran basireti olan intizamın eserleri ve öğrencilerin edeb ve terbiyesi, nezaket ve iyi muameleleri, muallime hanımların ehliyeti, kifayet ve hüsnü idarelerini ispat eylemekte bulunduğunu dahi anıp hatırlamayı ayrıca kadirşinas vazifelerden addeyler.

Hakikaten şu kız mektepleri ne azim hayırlı müesselerdir ki bütün İslâm kızlarının ilim ve marifetten kana kana serab olmasına hizmet ediyor. {128} Mesela kimbilir ne kadar zeka ve akıl sahipleri vardır ki eğer mektepler açılmamış olsaydı hususî surette eğitime velilerinin vakit ve hali müsait ol-

mamasına mebni cehalet ve bilmemezlik karanlığı içinde yoldan çıkmış olup kalacaklardı.

Bir kavmin ilerlemesi kadınlarının ilim ve irfan hali ile bezenmesi, zat ve sıfat eylemesiyle kaim olduğundan mekteplerin yoksunluğundan dolayı hususi olarak talim ve tefennüne muktedir olabilen birkaç terbiyeli kızlar olsa bile öyle umumen memleketin evladının terakki ve ilerlemesini temin altına alabilmek kâbil olur muydu?

Kısacası yabancı olup henüz ilk defa olarak gördüğüm şu mektep âlemi kalbimde pek latîf hissiyat doğurdu. O derecede ki bir aydan aşkın müddetten beri sağlam olmayan mizacta bulunan oğlum henüz iyileşmede bulunmamış olsaydı ziyaretimi biraz daha uzatacaktım.

Mekteb-i Âlî gelecek sene neş'et {129} edecek olan malumat meyanında bulunan halazâdem Kudret hanımın memnuniyeti takdire açık!

- "İmtihanlarımı layıkıyla veriyorum ablacığım! Gelecek sene diplomaya nâil olacağım." dedikçe kalbindeki masumâne sevinç simasında da parıltılı bir tazelik hâsil ediyor.

Bendeniz de ona dedim ki:

- Çaba ve gayretinin mükafatı olarak ilim ve irfan hazinesinin anahtarını elde ediyorsun; bence sonra ilim ve marife kapısını açarak feyz iktibâs eylemeye çalışmalısın; sonra da çalışma sermayesi ve kemalâtı marife vâzederek herkesi müstenid ve müstenir eylemelisin hemşireciğim.

Bu uyarılar kızkardeşlerim her ne kadar ona ait ise de hakkımı cümlemiz hakkında cârî olduğu cihetle şuraya nakil ve ilave eylemeyi münasip gördüm.

Fatıma Fahrunnisâ

VIII. İSLÂM HANIMLARININ MAÂRİF-İ HÂZİRA İLE OLAN ALAKALARI

İslâm hanımlarının maârif-i hâzıra ile olan münasebet ve alakaları üzerinde mütalaâ beyan edeceğiz. - Birçok ecnebi yazarları Türkiye’de genç kızlara mahsus bir mektep bile bulunmadığını iddia etmiyorlar mı? İslâm kadınlarının hüner ve liyâkatini ancak zevclerinin hoşnutluğunu celb edebilecek birkaç san’at-ı ziynetten ibaret olduğunu iddiaya kalkışmadılar mı? - Her ne denilirse denilsin bu sözlerin cümlesi asılsız ve bunları iddia eden kimselerin insafsız ve cehaletle vasıflanmış oldukları âşikardır; çünkü Osmanlı memleketlerinin hemen her şehir ve kasabasında Müslüman kızların fikir ve vicdanlarını aydınlatmaya hâdim olmak üzere açılmış ve şuan edilmekte bulunan birçok tahsîl evleri meydanda iken bunu {131} inkar etmek kadar büyük bir cahilce ve bedbince bir eser olamaz. Türkiye’de feyz ve marifet kaynakları mevcut olmasaydı bu kadar muktedir edîbeler, şairler, bilimle uğraşanlar nereden neşet edeceklerdi; hatta geçmiş zamanlarda dahi öyle irfan ehli âlimeler, öyle münevver değerli fikirler yetiştirmiştir ki güneşin doğuşundan sonra tabiatı aşikâne terennüm eyleyen melodileriyle lâl eyleyen bülbüllerin feryatlarından daha müesser, daha yürek yakan fesahatkesterâne hitab ile nice ilim ve bilgi erbabı hayret eylemiştir. Bu hakikatin ispatına milli kütüphanemizi donatan birçok eserler şahid-i nâtikadır. Bu mühim noktalar layıkıyla tetkik ve muhakeme edilirse İslâm kadınlarının maârif ve kemâlâtından henüz ilim nasibi olmayıp pek uzak mazi günlerden beri bir ilim ve irfan silsilesi teşkil etmiş ve her devrin gereklilik ve ihtiyaçlarının tahsîl edilmesine göre ruh kemâlâtı kazanmış birer yok olmaz tomurcuk oldukları derhal tasdik ve itiraf kılınır.

Mevcut asır kadınlarımıza nazar atfeylediğimizde hakikat halde bu devir terakkî ve tekamülün {132} ihsan-ı feyza ve feyzinden yararlanmış nice kemâlât sahibi kadınlar vardır. Günümüzde payitaht-ı sultanat-ı seniyyede

ilmi ve kalem kudretleriyle mümtaz olan hanımlardan Makbule Leman⁴ Nigâr, Fatma Aliye, Emine Semiye, Fitnat, Leyla, Mihrinnisâ, Seniye, Fahrinnisâ, Fatma Râsiha, R. Şöhret, Aişe Sıdika vesaire gibi edebiyat tarihini altın yazılarla yazılmaya hakkıyla layık olan bu faziletkâr hanımların muhterem isimleri Avrupa matbuat sahifelerinde dahi defalarca görülmüş ve kendilerini cihan-ı marifet ve medeniyet tanımıştır.

Kadınların ilimlerine ve Osmanlı edebiyatına layıkıyla vâkıf olan şu ikrama layık hanımlar şarkın iftiharını oldukları gibi garbın dahi hayret ederek imrendikleridir. Bunlar Avrupa kadınları meyanından bulunmuş olsaydılar haklarındaki methiyeler ve iftihar işaretleri benim gibi âcizin bir kaç satırlık yazılarıyla kalmayıp büyük büyük ciltler teşkil eder ve şüphesiz Sonye, Lamber, Riyo, Sartori, Sitael ve emsali bir takım Avrupalı muharrirler gibi faziletin doruğuna yükseltirlerdi.

Ünlü muharrire Emine Semiye hanımefendinin bir gayret ve sonsuz bir mesai ile yazmakta oldukları o latif ve milli romanlar bir kadın kalemiyle yazıldığına inanılmayacak derecede mükemmel, ibretle karışık ve hikmetlidir.

İlahi mükafat eserlerinin ismi pek çok okuyucular ve okuyucu kadınlar tarafından lezzetle mütâlâa olunduğu gibi muhabbet-i zevciyye ile alakalı makaleler kalbi tatlı bir hüznün ve kederle mütehassıs edecek derecede fasih ve müesser hikmet-i hayat numuneleridir. Bunlardan başka evlat terbiyesiyle alakalı ve vâlidelere nasihat, muallime serlevhalı ahlak dersleriyle ilimlerin hükümleriyle alakalı makaleleri kadirşinasân fen ve edeb nazarlarında birer ibret ve faziletler hazinesidir.

Erdemli kadın şair Nigâr hanımefendinin şiir {134} ve inşâdaki, edîbe-i muktedire Fatma Aliye hanımefendinin kadınların ilim ve fenlerine dair

⁴ Kendisinden bahsedilen hanım darü'l-bekâya irtihal eylemiş ve sonsuza doğru yitirilmesi kemâlât-ı nisaniyesini tanıyanlarca cidden teessüfe yol açmıştır.

bahislerdeki iktidar, liyakat maharet ve meziyetlerinden haberdar olmak, hasılı İslâm hanımlarının kadınlara ait hayatların, fikir ve vicdanlarına kesb ve vukuf etmek için yabancıların lisanımıza aşına bulunmaları yahut kadınlarımızın yeni eserlerinin suret-i mütercimelerinin onların dikkat nazarına bırakılması icap eder. Bu hakikate mebnidir ki “Ûdî” ve emsali nadir eserler bir takım iyimser ve gelişmeyi koruyanlar taraflarından ecnebi dillerine tercüme edilmiş ve bu vecihle sürur ve iftiharımız ikiye katlanmıştır.

Öteden beri kolaylığı muhal tarzda yazdıkları o akıcı ve ciddi yazılarıyla kültürel olgunluk intisab eden fikirlerine hayran eyleyen Aliye Hanımefendinin İslâm kadınları üzerine kaleme aldıkları makaleler⁵ {135} soyu temiz tâife hakkında batıl fikirlere kapılmış olan Avrupalılara tüm malumatı verecek fikirlerini bir dereceye kadar tashih ve tadil edebilmiştir. - İsmi geçen hanımefendinin hemşirelerine ve vatandaşlarına karşı bundan büyük bir hizmetleri olamaz.

İstanbul’da bulunan bu iktidar sahibi hanımlardan başka şahane memleketlerin hemen her köşesinde ilmi kudretleriyle hayat mevcudiyeti faziletlerini göstermiş daha nice zeki, faal ve bilgili hanımlar vardır. Bunlar zan ve tasavvurlar ile değil, eserleri ile müsbettir.

Türkiyede vâkıf ecnebi fikirler, hassas ve fünuna âşına mektep öğrencileri dahi mevcuttur. Mesele Remziye isminde bir genç talebe-i marifet, sözü geçen Emile Julyar’ın şark kadınları üzerine neşrettiği kin günden mütâlâaya hemen bir itirazname yazarak günlük Türk gazeteleriyle mukabelede bulunması sözüme delalet eden en parlak bir misaldir. - Fatma Aliye hanımefendiyle gayretli ve keskin anlayışlı talebemizin doğruyu söyleyen müdafaaları aynen Fransızcaya nakledilmiş olduklarından burada {136} her ikisini kıraat-ı kiramın inzar ve mütâlâatına arz etmeyi münasib gördüm.

⁵ Bu eser en iyi Paris’te neşredilmekte olan (Ceride-i Şakiyye) Nicola Efendi tarafından sonradan neşredilmiştir.

İSLÂM KADINLARI VE BİR FRANSIZ MUHARRİRİ

Paris ve Cenevre’de “Şark kadınlarıyla garp kadınları” isminde bir kitap çıkmış. Bu kitabı evvelki gün gördüm. Bunun müellifi olan “Emile Julyar” ın epeyce eserler muharriri bulunduğu da kitabın kapağındaki ilanlardan anlaşılıyor. Mukaddimesinin mütâlâasından aşağısını çabuk okumaya bir merak geldi. Zira müellif eviyle ağılların kapılarından vapur görüntülerinden şehirleri seyreden veyahut birkaç hafta veya birkaç aylar ikamet ederek gözde gözlük, yanında otel tercümanı olduğu halde sokakları çarşı pazarları dolaşan seyyahların doğuyu tanıyamayacaklarını ve bunun için belli bir müddet orada ikamet etmek ve halkıyla ülfet eylemek lazım geldiğini {137} söyledikten sonra kendisinin 7 sene müddet İstanbul’da ikametle bu babta malumat peyda eylemiş olduğunu ve her ne kadar haremlere erkeklerin girmesi katiyyen yasak olsa da Avrupalı kadınlara haremlere girmek yasak olmadığından kendisi aile efradından olan kadınlar vasıtasıyla haremlerin tahkiki ahvaline de muvaffak olduğunu ve bu vecihle vereceği malumatın tamamıyla hakikate muvafık bulunduğunu söylüyor. Merak sarılacak şey değil mi? Biz hemen bir gün bir gecede kitabı bitirdik. Hay keşke okumasaydım! İnsanın müteessif ve müteessir olmaması mümkün değil ki! Biz okuduğumuz vakit bunun yanlışlarını anlar isek de ecnebi memleketlerde okuyan ecnebinin Türk kadınları hakkında hâsıl edecekleri fikrini düşünüp de canı sıkılmamak mümkün olur mu? Bu gibi şeyler vâka Avrupa’da çok yazılmış olduğundan bu birinci değilse de, müellifin 7 sene İstanbul’da ikamet edip kendi gözümle gördüğüm ve ailemden olan kadınların gördüğü şeyleri yazıyorum demesinin tesiri elbet başka olmaz mı? {138} Hakikat arayacağız, bir şeyin aslına varacağız diye dünyanın bir ucundan öbür ucuna kadar giden, ıssız ovalarda çöllerde meşakkatli seferi göze aldırın, kutba varacağız oraları öğreneceğiz diye buzlar içine girip canlarını tehlikeye atmaktan çekinmeyen Avrupalılar; Avrupa kıtasında bulunduğu halde içine giremedik-

leri haremlere dair malumat almak için öyle merak sarmışlardır ki bu babta hakikatlere vâkıf olmak onlarca adeta coğrafya fennince bir meçhul mahal keşfolmak veya o zamana kadar halledilmesi ile uğraşılan bir mesele hallo-lunmuş bulunmak gibi birşeydir. Bu cihetle buna dair bir kitap çıktığını işit-tiler mi hemen alıp okurlar, hele muharrikin münker olmayan güzel ve şai-rane kitabeti bunun revacını arttıracığı da düşünülünce teessüflerin çoğal-maması kabul edilemez bir keyfiyet hükmünü alır gider. Hakkımızda revâ görülen sözler doğru olsalar haydi layıkımızdır diyerek tahammül edelim! Lakin haksız yere olan yalanların bu derecesine sükut mümkün {139} ola-mayacağından hiç olmazsa hasbihal kabilinden olarak şu sahifeleri karala-dık.

Türk kadınlarının okumak yazmak bilmediklerini, yalnız ağızlarında sakız olarak minder üzerinde yaslanmış buldukları halde vakit geçirdik-lerini, yaşam tarzı gereği olarak adeta his denilen şeyden dahi mahrum bu-lunduklarını ve daha bu gibi birçok şeyleri söyledikten sonra birşey daha söylüyor! Ne diyor biliyor musunuz? “Ey okuyucular!” Evet kalemim var-mıyor ama! Madem ki o adam söylüyor, madem ki onu bu kadar kişiler okuyor biz de bilip öğrenelim! Türk kadınlarının yalnız aç gözlü obur olduk-larını ve elleri tatlı kaselerinden çıkmadıklarını, kocalarını görünce hemen şeker, tütün ve elbiselik gibi şeyler istediklerini ve kendileri bunları bulunca başka hiç birşeyi istemeyip evlerde kapalı kaldıklarını söylüyor. Türk kadın-ları için ne mekteb-i ibtidâiyye ve ne de rüşdiye ve ne de ne de âliye mektep-ler bulunduğunu söylüyor. {140} Buna ne dersiniz ?.. Mösyö Julyar’ın İstan-bul’da 7 sene değil, 7 saat bulunması; sabahları akın akın küçücük kız çocuk-larımızın ellerinde çantaları ve büyücek hanım kızlarımızın da sırtlarında yeldirmeleri ve yeldirmenin kolları üzerinde buldukları sınıfların işaretini gösteren şeritleri olduğu halde ibtidâiyye ve rüşdiye mekteplerine gittikleri-ni görmeye kâfiydi. Fakat 7 sene müddet İstanbul’da oturup da bunları görmeyince şimdi şu günlerde dahi bulunsa hanımların gazetelerde yazı yazmakta olduklarını görüp öğrenemeyecekmiş.

Muharrir sözlerini bu kadarla da bırakmıyor ha! Meseleyi adeta dinimize kadar götürüyor. Kadınların tahsîl ve terbiyelerini Kur'an-ı Kerim'in men eylediğini söylüyor. Burasını ise değil yalnız bir İslâm kadınının, hatta erkek ve kadın hiçbir Müslümanın sükut ile geçiştiremeyeceği âşikardır. Acaba Mösyö "Julyar" cenapları Kur'an-ı Kerim'in Fransızca tercümesini okumuş ise böyle bir ayeti hangi suresinde ve hangi {141} sahifesinde görmüştür? Avrupalılar için bu gibi şeyleri Kur'an-ı Kerim'den öğrenmek güç birşey değildir. Birçok faziletli müsteşriklerin tertib ettikleri (Kur'an analizi) kitabına müracaatla sorunu çözebilirdi. Bari merak ettiği şeyleri huruf-u hece üzerine tertib eylemiş olan bu kitaba müracaatla anlasa! Kullandığı bazı kelimelerden muharririn biraz Türkçe bilmiş olduğu anlaşılıyor. Hatta Arapçadan da dem vuruyor ama Arapçası hep haram kelimesine verdiği mana gibiyse!

Mösyö "Julyar"ca haram kelimesinin manası mahal-i mukaddes demekmiş! Mademki 7 sene İstanbul'da oturmuş bâri merak ettiği Arapça lügatler için bari birisine sözlüpe baktırsaydı? Yahut bir iki sene kendi kütüphanesinde oturup mükemmelce İslâm tarihi okuyaydı. Haramın sözlük manasını ve gerekse tarihi devirlerde aldığı biçimler ve mevkiini öğrenirdi. Hele her millette dini âhkam ve emirlerden başka sonradan meydana gelmiş ve mevcut nice örf ve adetler {142} vardır ki bunları dini âhkamlara karıştırmak doğru olamaz. Binaenaleyh eğer Mösyö "Julyar" bizde beğenmediği bazı ahval görmüşse evvelce bunun dini âhkamlardan mı veya belde adetlerinden mi olduğunu öğrenmeliydi de din-i mübin Ahmedîye'ye karşı isnatlarda bulunmalıydı.

Hele Mösyö "Julyar" kitabının İstanbul'da kendisinin tahsîl ve tâlim ve terbiye ve tasavvur ve arzu hatta his gibi şeylerden mahrum gördüğü Türk kadınlarından biri tarafından okunup buna dair bir makale yazıldığını hatta o kadın gibi birçok Türk kadınlarının daha bulunduğunu öğrenecek olsa acaba ne diyecektir?

Daha garibi var! İslâm kadınlarının camiye kabul olunmadıklarını ve namaz ibadetinden ve Cenab-ı Hakk'a münacaattan dahi istisna edildiklerini söylüyor. Halbuki camiye kabul olunmazlar sözünü cemaat namazından muafiyetlerinden galat olarak bellememiş olmasına verelim. Lakin namazın ve Cenab-ı Hakka münacaatın kadınlara {143} caiz olmadığını söylemesine ne demeli? Şimdi Fransızca bilen hanımlarımız iyice vardır: Bu kitabı okumuş iseler müellifinin bu gibi daha pek çok yanlışlıklarını görmüşlerdir.

Adamcağız Türk kadınlarını adeta insalıktan çıkarıyor değil mi? Hatta Türk kadınları kaderin kendilerini dünyada ukbada alçak ve hakir eylediği zannında bulduklarını söylüyor. Vâkıa bir zaman Avrupa seyyahlarından bir adam bu âcizeye İslâmiyette kadınların cennete kabul olunmayacağını işitmiş bulunduğunu söylemiş idi de tarafımızdan "Semavi dinlerin hiçbirinde böyle şey olur mu? Bir cennet bile vadetmeyen din ile mütedeyyin insan görülür mü? Öyle olsa Müslüman olan bir kadın bulunur mu? diye olan müdafaâ üzerine madam tarafından hakkımız teslim olunmuştu. Lakin bu Mösyö "Julyar" böyle mi ya? O Türk kadınları için tefekkür arzu ve his denilen şeyleri yok ediyor.

Hâ! Orasını da unutmayalım ki Mösyö "Julyar"ın {144} bizde beğendiği şeyler de var ki onların biri bütün Müslümanların hayvanlar hakkında merhamet ve refk ile bulunmaları ve uşaklara hizmetkârlara iyi muamele eylemeleri ve kadınlarımızda modanın bulunmamasıdır. Evvelki iki söz pek doğru ise de üçüncü öyle mi? Ah! Keşke öyle olsaydı! Moda denilen şeyin nasıl bir büyük bela olduğunu ve Avrupa'da moda icabından olan birçok rahatsızlıkları nakleyledikten sonra Türk kadınlarının bundan âzade bulunmaları büyük bir nimet olduğunu söylüyor.

İşte bir müdafaamızı tamamiyle hakkaniyet üzere icra eylemek fikrinde bulunduğumuz için Türk kadınlarının böyle bir beladan tamamiyle âzade bulunmadıklarını da söylüyoruz. Hakkımızda söylediği sair şeylerde doğru olsa idiler bize reva gördüğü sözlere tahammül ederdik. Mesela müellif

Türk kadınları tiyatroya gitmezler konserlerde ilmi ve edebi konularda bulunmazlar, seyahat etmezler, roman okumazlar diyor. Peki bunların hepsi sahih mi ya! Roman okuduktan başka yazarlar bile! {145} Müellif kitabında Türk kızlarının bazıları ecnebi muallimeler tarafından tedris olunmakta ise de bunların suret-i tedrisleri gayrı muntazam olup Fransa yüksek mekteplerindeki tahsil derecesine değil hatta tam rüşdiye derslerinin derecesine dahi varamadıklarını söylüyor ve burada Parisli bir institorisle(?) ile muhavaresini de yazıyor, institoris(?) gördüğü misafirperverliği senâ ile beraber güya Türk kızlarının zeki olmadıklarını ve aileleri tarafından kendisinden bir ders programı dahi sorulmayıp isterse okuttuğunu istemezse okutmadığını söylemiş diyor.

Bir de Türk kadınları bir ecnebi madam gördükleri zaman hemen üzerindeki başındaki elbise ve eşyayı ve ne yediklerini ve kocası ona çok hediye alıp almadığını sorarlarmış. Bir memlekette türlü türlü terbiyede insanların bulunabileceklerinden ve hatta Paris'te vesair Avrupanın meşhur beldelelerinde dahi bir çok âdî insan olabileceğinden bizde dahi böyle kadınlar bulunması muhtemeldir. Fakat bu sözü umûma isnad {146} caiz olamaz. Memleketimiz içinde ilerleyemeyeceklerin bulunduğu da münker olmayıp bu hal kadınlar âlemini adeta yekdiğerine yabancı kalan birçok kısımlara bölmüştür. Bir topluluk içinde adeta birbirlerinin sözünden anlamayanlar oluyor. Bunlar birbirleriyle görüşemiyorlar. Ülfet ve ünsiyet edemiyorlar. İşte Mös-yö "Julyar"ın dediği kadınlar da bunlar içine bulunabilirlerse de Türk kadınları o birkaç kişiden mi ibarettir? Hatta Paris'te hep eğitilmiş ve müterakki kadınları olan kadınlar âlemi dahi esnaf âlemi ve kibar âlemi diye 2 sınıfa ayrılmış değil midir? Bunlardan aşağı da bir âdî takım yok mudur?

Evet! Ne mülahazasız yazılmış bir kitap! Fakat maksatsız yazılmış değil! Zira maksat kitabın nihayetinde pek ilan görülüp anlaşılıyor. Bu muharrir Avrupa'da kadınların pek ziyade terakki etmelerinden ürkmüş de "Biz ne yapar isek kadınlar da yapıyor. Her ne sanata ve derse girseler bizim kadar

onlar da öğreniyorlar. Böylelikle bizim halimiz ne olacak diyor ve “Madamlar {147} alim oluyorsunuz, profesör oluyorsunuz, doktor oluyorsunuz avukat oluyorsunuz evet hepsine zeka ve irfanınız kifayet ediyor. Bunu tasdik ederim. Pekala! Olunuz lakin hânenizin meliki olmak gibi memuriyetinizi de terk etmeyiniz bu hal cinayet mahkemelerinde, polis dairelerinde, kahvelerde, kulüplerde bir takım entrikalı meseleler içinde bulunmaktan iyidir. Zira bunların içinde olan erkekler sizin halinize hased ederler. İsterseniz Jan Dark gibi cengaver de olunuz. Fakat insaniyetin yuvası olan insan topluluğunun esası bulunan aile denilen şey hepsinden mühimdir! Bunu kim idare edecek! Haydi kadınların bizim gördüğümüz işlerin hepsini göreceklərini kabul edelim. Fakat biz kadınların hep yaptıkları işleri yapabilecek miyiz? Biz de önlükleri önümüze bağlayıp ev işi mi görelim!” diye söyleniyor ve pek güzel vakit geçiren Avrupa kadınlarının rahatlarının kadrini bilerek ilerisine {148} varmamaları lazım geleceğini bildiriyor da bunlara karşı “Sizin gibi bahtiyar olmayan kadınlar da var” diyerek bir misal getirmek istiyor. Bu maksadına ise Paris’teki kadınların görüp bilmedikleri için Türk kadınlarını hedef gösteriyor. Fakat maksat uğruna o kadar ileriye varmak haksız yere birçok isnatlarda bulunmak da hiç bir muharrire yakışır hal değildir. Hülâsası Türk kadınları erkekleri tarafından o derece bir cehl içinde bırakılmış ki bunların birşeyden ama hiç birşeyden! haberleri yokmuş. Mösyö “Julyar” sözü o dereceye vurduruyor ki gayri oralarını yad ve tezkire ne kalemimiz gidiyor ne de kadınlarımızın haysiyeti müsaade veriyor. Hatta bu kadarını da yazmak istemezdik. Lakin Osmanlı kızları Mösyö “Julyar”ın dediği gibi cehl içinde bulunmayı bunlardan pek çok Fransızca bilenler bulunduğundan muharririn inkar olunamayan mükemmel ve şairane kitabetin lezzetine kapılarak böyle yanlışlıklara meyletmemesi için {149} bu batıl kitabet içindeki hataları göstermek üzere şu kadarcık birşeyi yazdık.

Fatma Aliye

MÜDÂFAA VE İSLÂM KADINLARI

İslâmi değerlerimizden ismetlü Fatma Aliye hanımefendi hazretlerinin bir hakikat makalesi beyanını okudum. İşte bu makale Fransız muharrirlerinden Mösyö (Emile Julyar) namında mantıksız, tetkiksiz, tecrübeden berî bir zatın “Şark kadınlarıyla, garp kadınları” namındaki hakikat hilafında bir kitabına karşı müdâfaanâmedir ki kabul bulunmamasıyla hakikat hâl ve apaçık bir surette beyan edilmiştir.

İşte bu hakikati ortaya makaleyi koyan bütün mekteb {150} refikalarım, aileme okuduktan sonra (H, İkbâl) hanıma da gösterdim! Adı geçen hanım ise Fransız muharririnin sathi-perestliğine daha doğrusu vukufiyetsizliğine yüklendi!

Fransızca bilmediğimden o kitabın aslına vukufiyetimin olmaması malumdur. Bir nüshasını arattım. Bulduramadım. Bunu Fransızca bilen bir diğere tercüme ettirerek bir hakiki müdafaa yazmak başlıca emelimdi. Ne çare ki bu da hayli vakte muhtaç olduğundan şimdilik aklımın erdiği, dilimin döndüğü kadar birşeyi karalıyorum. Karaladığım şey de hakkaniyet dairesinde ve tarafsız olmak üzere masumâne bir müdâfaadır.

Hakkımızda isnad edilen ve hiçbir vakit kabul edemeyeceğimiz bu münasib olmayan yalanlara karşı kalplerimizde hâsıl olan teessüf heyecanını tarife muktedir değilim. Fertlerinden bulunduğumuz asil Osmanlı milletinin adab-ı terbiye ve hüsnü müâşeretî, sebat ve metaneti ve hasletler güzidesi bu gibi layık olmayan isnatlara kulak astıramaz! {151} Mösyö “Julyar” Türk kadınlarının okumak, yazmak bilmediklerini ve sakız çiğneyerek köşede oturarak istirahat olduklarını yazıyorlar! Buna teessüf etmeden geçilmez!

Ne çare ki Avrupa’ya Türk kadınıni böyle tanıttırdı. Acaba müsteşriklerden biri çıkar da bu fikirleri cerh ederse adı geçen ne cevap verecek! Yahut muharrir ve muharrirelerden biri bunları Fransızcaya tercüme eder de bu layık olmayan isnatları hakiki bir surette şerh ve o mülahazasız muharri-

re teşhir ederse o vakit ne diyecek? Yedi sene işin hakikatine vukûf-u peyda edeyim diye körükörüne sokakları gezen Mösyö Emile Julyar acaba bu ahvali hangi İslâm hânesinde gördü!

İslâm âhkamında yabancı bir erkeğin hareme girmesi mümkün olmadığı gibi İslâmi hakikat ve meziyetlere karşı külliyen bigâne bulunan bir institorisin(?) dahi bilgiler kesb edemeyeceği tabîdir. Binaenaleyh vehimle bir hayali tecessüm ettiren muharrir cenabları pek yanılmış olduklarına {152} Fatma Aliye Hanımefendinin hakkı söyleyen makalesi bir âdil şahid makamında gösterilebilir.

Küçük bir şeyi haddinden fazla büyüten Avrupalılar 5-10 cahil avını delil irad ederek bütün İslâm kadınlarını cahil saymaktadırlar. Fransızların iki muharriresi, İngilizlerin üç şairesi, Amerikalıların dört mütefenninesi ile milyonlarca batılı kadını, alem-i fazıla tanıtıran Avrupalıların şarktaki âdî bir vakayı da büyülte büyülte tabiattan, hakikatten ârî bir şekle çevirdikleri her vakit görüldüğü cihetle işte bu kitap da o benzer eserlerden addedilse gerektir.

Mösyö Julyar biraz da diğer kavimlerin kadınlarını muhakeme nazarından geçirerek garbın adetlerini, muaşeretini, şarkın hüsnü ahlak ve adab-ı muaşeretiyile mukayese etmeliydi. O vakit yazdıklarının ne kadar asılsız olduğunu görürdü. Alafranga ile alaturka arasındaki bütün farkı anlardı.

İslâm kadınları histen âriymiş! Açgözlü obur olduklarını yazıyorlarmış! İsrafa da meyillilermiş! Bunu ne Türk ve ne de bir Türk kadını kabul eder! Hatta böyle bir mülâhaza sayfasına cevap vermeye adab-ı Osmaniyemiz dahi müsait değildir.

Avrupalıların moda belası yüzünden sarf ettikleri para israfın son derecesini teşkil etmiyor mu? Hamdolsun bizde Avrupalıların kendilerinin bile nefretle telakki ettikleri moda kötülüğü yoktur.

Biz, dini âhkam ve milli âdetlerimiz, nezaket ve kavmi ismetimiz sayesinde herşeyde olduğu gibi yemekte de itidal kaidesine riayet ederiz. Besmele ile başlayarak sofraya otururuz. Hamd kelimesi kanaatkâranesi ile sofradan kalkarız.

“Türkiye’de ne kızlara mahsus ne bir ibtidâi ne bir rüşdî ve ne de âli mektepler varmış! Bu cihetle cümlesi zulmet ve cehalet içinde yaşıyorlarmış! Yedi sene İstanbul’da oturup da yüzlerce {154} kız mektebi görmemek hakikaten utanılacak bir şeydir!

Mösyö Emile Julyar’ın bir heves seyahate çıkmış ve Türk kadınlarının ahvalini şairane hayaller sarf ederek yazmak istemiş olduğuna hükmedeceğim geldi! Bütün bu hakikate mugâyir mütâlaalar kitabının külliye muhakemesiz yazılmış olduğunu ima etmez mi? Türkiye’de Müslüman kızlar okuyup yazmak değil tahsin ve takdire şayan nice eserler yazıyorlar.

“Kadınların ilim tahsîlini Kur’an-ı Kerim menediyormuş!” Asıl garipse-nen nokta burasıdır. Kur’an-ı Kerim’de buna dair ayet, bir açıklık yoktur. Bilakis bilcümle İslâmın fertleri ilim ile fikirlerini aydınlatması meşrudur. Hatta Peygamber zışanımız fahri enbiya efendimiz hazretleri (sav); “İlim talep etmek bütün müslüman kadın ve erkeğe farzdır” buyuruyor. Kadınlarımızın ilim ve hünerden nasipli olmaları lüzumu güneş gibi aşikar iken bunu inkar etmek ne gazezkârâne bir bilmezden gelmedir. {155} Muharrir kitabını yazmadan bir kere olsun İslâm tarihine göz gezdirseydi Avrupalıların Madam Dosvinyalarına, Sofi Jerminlerine ders verecek nice faziletli âlimeleri görürdü!

Sonuç olarak Avrupa medeniyetini ihya eden nice Arap kavmi içinde ilim ve edeb kemâlâtları ile bütün dünyaya örnek teşkil edecek binlerce faziletli kadınlar öğrenecekti! Irak ve Endülüst’te yetişen faziletli Müslüman kadınlar dünya kadınlarına erdem ve kemalin gelişmesinde numune olmuşlar mıdır? İslâm kadınları arasında zuhur eden mütefenniler, vaizeler, edibeler, şaireler sayısızdır. İslâmi soylu kavimlerde yetişen Fatıma bint Ab-

bas, Fatma el-Fakihe, Aişe Hubbi, Fitnat, Leyla sözlerimize apaçık birer kanır değil midir? Bu âcizane mütâlâalarımızdan anlaşılıyor ki Avrupalılar cehalet karanlığı içinde pûyan iken İslâm kadınları ilim ve marifetle aydın fikirliyidiler.

Şunu itiraf ederiz ki Avrupa'da olduğu gibi {156} mimari sanatı ve hendesede ihtisas yapan avukatlık ve mühendislik mesleğinde bulunan ticaret ve sanatla müellif olan kadınlar gerçekte Türkiye'de bulunamaz! Fakat bununla da tahsilden mahrum olduklarına hükmedilmek akıl kârı mıdır? Acaba erkeklere mahsus mesleklere süluk eden kadınlar iç işlerinin idaresindeki mesuliyetlerine muhavvil olan bir evin huzur ve saadetini temine muvaffak olabilirler mi?

Bir kadının asıl vazifesi evine bağlılığını kuvvetlendirmesidir. Bu da vâlidelik ve aile müdireliği vazifelerini ifa etmekle olur. Mamafih bazı gerekli ilimlere vâkıf olmanın nef'i dahi inkar olunamaz; zira güzelce evlad büyütmek zevc ve evladyla bir ahenk ittihad teşkil edebilmek ve muamelat vakasında cehalet eseri göstermemek ancak ilimle mümkün olabilir.

Halbuki sırf bir erkeğe ilişkin vazifelere karışmak kadınlığa yakıştırılmaz! Bir kadının mükemmel bir filozof, mükemmel bir ilim insanı olması icap etmez! Onun başlıca vazifesi {157} zevc ve çocuklarının selamet ve saadetini muhafaza etmektir.

Avrupa'da ve Amerika'da kadınların erkeklere ilişkin vazifelerle işgallerinden dolayı büsbütün kadınlık şeklinden çıkıyor. Bizde bunları taklit edecekler bulunmaz! Bu gibi ahval tabiki İslâm kadınlarında asla görülemez! Nice fazilet sahiblerimizde dahi mevcuttur ki milli âdâbımıza riayetlerden dolayı meydana atılamazlar.

Emile Julyar'ın başlıca yanlışlıklarından birisi de İslâm kadınlarının camilere kabul edilmemesi, niyaz ve münacaattan fâriğ olmasıdır. Buna ne diyelim? Camilere kadınların kabul edilmemesi gibi külliye asılsız ve esas-

sız olan şeyi yazmak ne kadar utanılacak birşeydir! Erkek, kadın cümlesi Cenab-ı Hakk'ın kulu değil midir? Bu cihetle cümle İslâm kadını camiye gidip ibadet ederler ve şer'an tayin buyurulan emirleri hakkıyla telakki ederek âhkama tâbi olarak saygı göstermiş olurlar.

Velhasıl iffet-i İslâm'a, Osmanlının hüsnü muaşeretine {158} hiç bir vakit Avrupalıların ahval-i seyyiat iştimaliyle mukayese edilemez! İslâm kadınları iffet, ismet ve vicdaniyeleriyle celalet sahibi İslâm cemaatinin kutsiyet derecesini her vakit cihan-ı medeniyete tasdik ettirirler.

Böyle bir makale yazdığımın dolayısı şerefli kadınlar beni mazur görsünler. Bu makaleyi yazışım aydın fazilet sahibi irfanımız Fatma Aliye Hanımefendi hazretlerinin doğruyu söyleyen müdafaalarına fikren ve kalben iştirak etmek içindir. Âcizane makalem belki hatadan noksansız değildir. Bir mekteb talebesinin fikir mahsulü olduğu için okuyan kirâmdan iyi niyetime bağışlanır ümidindeyim.

H. Remziye

İSLÂM KADINLARI VE FRANSIZ MUHARRİRİ MAKALESİNİN TAMAMLAYICISI

Matbu sayfalarda "H. Remziye" imzalı bir bend gördüm. İmza sahibinin kim olduğunu bilemiyorsam da matbuat âlemindeki tanışmak, bilişmek, öyle yüzünü görmek, sözünü işitmek veya kimin nesi olduğunu öğrenmek {159} ile olmayıp onun kalemını, ayniyatını, fikirlerini, hissiyatını, iktidarını görüp bilmekle olacağı malumdur. Şu makale ise yazarının ulvî hissiyatını ve kaleminin iktidarını bize tanıtmaya kâfidir. Gerek makale sahibi Remziye Hanım ve gerekse yine o gibi gayretli hanımlarımızı yetiştirmiş olduğundan dolayı daru'l-muallimatımız tebrike şâyândır. Zira işte taraf-ı âcizânemizden yazılan müdâfaayı daha bir hanımlar okuduğu ve biz de birçok Fransızca bilen hanımlar bulup İslâm kadınları aleyhinde yazılan bunca kitapları gö-

rüp okudukları halde bu türlü isnatlara karşı haysiyetli hislerini yazarak ibraza teşebbüsleri hususunda evvelce malumatımız tarafından gayret gösterildi. Mösyö Julyar'ın bizde hiç yok dediği mekteplerin içinde onların "normal okul" dedikleri daru'l-muallimatta bulunup, o daru'l-muallimatın şu maârif asrı kuşatan hilafetin yetiştirdiği talebenin gösterdikleri ihtisasatta Türk kadınlarının Mösyö Julyar'ın dediği gibi histen uzak birşey olduklarını ibraza kâfidir. {160} Avrupa'da evlatlarını tahsil ettirmek ekseri ücretle olduğu cihetle ashab-ı servetten olmayan ebeveyn yiyeceğinden içeceğinden keserek evlatlarının talim ve tahsili için para arttırdıkları halde bizdeki bu türlü mekteplerin parasız olarak Osmanlı çocuklarını talim ettikleri göz önüne alınırsa, hükümet-i seniyyemizin bu yoldaki fedakarlıkları hemen cihanın her tarafında görülen bu misli hayırlı işlere fâik olduğu teslim olunur. Padişahlığın gölgesi altında yetişmiş olan Osmanlı kadınlarının kendilerine verilen emeğin hakkını ödemek yolunda bulunmak üzere bu türlü gayretlerde bulunarak asrı güzîn cenâb-ı Padişahın parlaklığını yar ve yabancılara göstermek de kulluk vecibesidir. Zira bu türlü isnatlara karşı hiç bir kadın kalemiyle müdâfaa görülmediği halde kadınlarımızdan hiç okuyup yazmak bilen bulunmadığını ibrâz ile hakkımızdaki isnatları tasdik demek olmaz mı? Halbuki velî-nimet efendimiz Osmanlı kızlarının tahsil ve terbiyeleri için bu kadar mektepler açmış, bunca gazetelerde kadınlara mahsus {161} kısımlar açılmış artık buna karşı nimete nankörlük kâbil midir?

"H. Remziye" Hanım bu kitabı okumak için Fransızca bilmediğine üzülüyor ve hiç olmaz ise bir Fransızca bilene tercüme ettirip hepsini anladıktan sonra bir müdâfaa yazmak istediğini söylüyor. Vâkıa bu türlü zeki ve fikirleri İslâmi hakikat nuru ile latif olmuş hanım kızlarımıza Fransızca bilmek de lazımdır. Zira Fransızca bilseler bakınız ne güzel yolda kullanacaklar! Fakat kızım sizin gibi gençler için bu güç birşey midir? "Çalışmak" tahsil hususunda her müşkilatın def'idir. Mösyö Julyar'ın kitabına sizin de bir müdâfaa yazmaya heveslenmeniz ise benim müdafaamı kâfi görmediğinizden midir?

Fakat kızım! Yazdığınız makalede görülen hissiyat-ı âliye ve yüce fikirler ve edebî iktidarınız Osmanlı maârifine hizmet edebilecek bir muharrirre olmak üzere yetişeceğinizi anlattığından size lüzumu olacağı için söylüyorum ki matbuat âlemindeki tartışma ve müdafaanın hiçbir vecihle {162} karşılık çıkarmaması için hazım ve ihtiyat şarttır. Hani ya! O kitabın hepsini anlamak için Fransızca bilmediğinize teessüf ediyorsunuz ya! Hiç şüphe etmem ki Fransızca bilip de onu okumuş olsanız kadınlık haysiyetiniz bunun hepsini yazmaktan sizi de menederdi. Ya o kadar fena sözleri bizim hakkımızda söylemişse biz ne için onun hakkında az söyleyelim demeyeceğinize eminim. Zira o halde onun gibi fazla söz söylemiş olmakla itham olunmaz mıyız? Hele Mösyö Julyar bizim kadınlarımız hakkında pek fena sözler söylemiş diye biz Avrupalı kadınlara hiçbir layık olmayan sözde bulunmayız. Avrupa gazetelerine yazı yazan bunca muharrirelerin eserlerini görüp okuyoruz ki onlar bizim hakkımızda asıl fena sözlerde bulunmuyorlar. Bilahis hüsnü teveccüh ibraz ediyorlar. Hiç şüphe etmem ki bu Mösyö Julyar'ın kitabını okudukları vakit hakkımızda olan isnatlardan dolayı pek kederlenmişlerdir. Bundan birkaç ay evvel Fransızca revülerden birinde madam "Daryel" namındaki muharrire tarafından {163} nâm-ı âciziye "De-diye" olarak yazılan bir makalede muharriresi tarafından Türk kadınları hakkında ibraz olunan muhabbet ve insaniyetli temayül hakikaten takdire şayandı. Bazı yerlerindeki yanlışlıkları bildirmek üzere kendisine yazdığım mektuba ise güvenmek değil matbuat sayfalarında alenen teşekkür edildiği görüldü. Hatta meşhur İslâm kadınlarına dair yazmakta olduğum kitapta yine Avrupa ve Amerika âlimelerinin arzu ve iltizamları üzerine yazılmaya başlamıştır ki bunlar İslâm kadınlarının cehl ve kahrı ile keyiflenme değil liyakat ve faziletler ile hoşnut oldukları için bu babta birşeyi yazılmasını istemişlerdi. Bu cihetle bütün Avrupa Mösyö Julyar'dan ibaret olmadığı gibi Avrupa kadınlarından biri de bizim aleyhimizde birşeyi söylese bütün Avrupa kadınları da o bir iki kadından ibaret değildir. Binaenaleyh biz Mösyö Julyar tarafından hakkımızda vâki olan uzviyyeti bütün Avrupalılar tarafın-

dan isnat olunmak üzere telakki etmeyiz. Şu kadar ki bu muharririn kitabesinin tatlılığı Fransız edebiyatına {164} vâkıf bulunanlarca inkar olunamayacak bir derecede bulunduğundan ve böyle tatlı bir kitabetle yazılmış olan eserler edebiyat âleminde çok sorulacağından Avrupa edebiyat âleminde birçok hem nevimizin bizim için kederli ve müteessif olmasına teessüf etmemek mümkün olamaz! Yoksa şark ahvaline dair cidden iştilal ederek bunca hizmetlerde bulunan bir takım müsteşrikleri Mösyö Julyar ile karıştırmak pek büyük bir hata olur.

İşte kızım! Sizin gibi kalem ve fikir sahibi kadınlarımızın gayretini görmekle hasıl olan memnuniyetim bana şu birkaç satırı daha karalattı. Evet gayret etmeli ve yazmalı ki hakkımızda atıf ve isnad olunan sözlerin batıl olduğu zâhir olsun. Bu suretle hem din-i mübin ahmedînin kadınlar hakkında dahi bol olan kurtuluş ve selametini izhar ile faziletler yüceliğini yar ve yabancılara karşı meydana ibraz ve hem de sizi bunca emekler sarfıyla yetiştirmiş olan velî-nimet Padişahımız efendimiz hazretlerinin lütuf ve inayetlerinin şükürünü ifâ yolunda bulunmuş olursunuz. Bu cihetle sizin de Cenab-ı Hak nezdinde çabanız makbul olur.

Fatma Aliye

ŞÂHÂNE BÜYÜKŞEHİR MEMLEKETLERİNDE MEVCUT BULUNAN KIZ MEKTEPLERİ HAKKINDA MALUMAT {165}

Daru'l-Muallimatın Ders Cetveli

Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim
Ulûm-u Dîniye	Ulûm-u Dîniye	Ulûm-u Dîniye

Arapça	Arapça	Arapça
Farsça	Farsça	Tâlim ve Terbiye Usulü
Ahlak	Ahlak	Coğrafya
Kavâid-i Osmani	Lügat, Kitâbet ve Kavâid	Malûmât-ı Fenniye
Hesâb	Hesâb	Hesâb
Coğrafya	Coğrafya	İlm-i Tedbir-i Menzil
Tarih	Hendese	Hıfzu's-Sıhha
Hüsnü Hat	Tarih	Lügat ve Kitâbet
Piyano	Piyano	Piyano
Resm-i Taklîdî	Resm-i Taklîdî	Resm-i Taklîdî
El Hünnerleri	Hüsnü Hat	Hüsnü Hat
El Hünnerleri	El Hünnerleri	El Hünnerleri

{166} İBTİDÂÎ VE RÜŞTİYE SINIFLARINDAN MÜREKKEB TAHSİL MÜDDETLERİ

6 Seneden İbaret Olan Kız Rüşdiyelerine Mahsus Ders Programı

Alfabe ve Şifahî Malûmât	Dürus-u Eşya ve Malûmât-ı Nâfia
Kur'an-ı Kerim ve Tecvid	İdare-i Beytiye
Ulûm-u Dîniye	Ahlak
Kırâat	Hıfzu's-Sihha
İmlâ	Hesâb
Kitâbet	Coğrafya
Kavâid-i Lisan-ı Osmanî	Tarih
Arapça	El Hüneleri
Farsça	Farsça
Hüsnü Hat	Hüsnü Hat

7 Seneden İbaret Olan Kız Sanayi' Mekteplerinin Programı

Alfabe ve Şifahî Malûmât	Dürus-ı Eşya ve Malûmât-ı Nâfia
Kur'an-ı Kerim ve Tecvid	İdare-i Beytiye
Ulûm-u Dîniye	Ahlak
Kırâat ve İmlâ	Hıfzu's-Sihha
Kitâbet	Hesâb

Kavâid	Coğrafya
Arapça	Tarih
Farsça	Resim ve Hendese
Hüsnü Hat	El Hüneleri

**Dersaadet ile Kasabalarda Bulunan Kız İbtidâîye Mektebine
Mahsus Müfredat Programıdır**

Alfabe	İmlâ
Kur'an-ı Kerim	Kırâat
Tecvid	Sarf-ı Osmanî
İlmihal	Hesâb
İlmihal	Hüsnü Hat

**{168} Daru'l-Muallimâtın İlk Açılışından Diploma Sahibi Olan
Talebelerin İsimleri**

1289 Yılı

Numara	İsim	Numara	İsim

1	Fatma Fethiye Hanım	11	Hattate Emine Hanım
2	Hafize Ruveyde Hanım	12	Küçük Fatıma Hanım
3	Hafize Hatice Hanım	13	Hüsniye Hanım
4	Fatma Nigâr Hanım	14	Ayşe Hanım
5	Münîbe Hanım	15	Emine Hanım
6	Hatice Hanım	16	Fatma Hanım
7	Ferdane Hanım	17	Adviye Hanım
8	Büyük Zehra Hanım	18	Hatice Hanım
9	Cemile Hanım	19	Ülfet Hanım
10	Zehra Hanım	20	Nazik Misâl Hanım

1290 Yılı

1	Zafer Hanım	10	İfâkat Hanım
2	Fatma Zehra Hanım	11	Fatma Hanım
3	Lütfiye Hanım	12	Hatice Hanım
4	Hayriye Hanım	13	Adviye Hanım
5	Nezihe Hanım	14	Fatma Hanım

6	Fatma Hanım	15	Seher Hanım
7	Maide Hanım	16	Hayriye Hanım
8	Şahinde Hanım	17	Hayriye Hanım
9	Hatice Hanım		

{169} 1291 Yılı

1	Hafize Seher Hanım	11	Hanife Hanım
2	Müzeyyen Hanım	12	Hasibe Hanım
3	Huriye Hanım	13	Âdile Hanım
4	Naile Hanım	14	Emsal Nur Hanım
5	Ayşe Hanım	15	Emine Hanım
6	Saide Hanım	16	Sabiha Hanım
7	Gül Zemin Hanım	17	Emine Hanım
8	Nârine Hanım	18	Hayriye Hanım
9	Şerife Fatma Hanım	19	Hüsnü Melek H.
10	Şerife Fatma Hanım	20	Hafize Fatma Hanım

1292 Yılı

1	Hafize Fatma Hanım	5	Nefise Hanım
2	Lebabe Hanım	6	Zehra Hanım
3	İffet Hanım	7	Refika Hanım
4	Büyük Fitnat Hanım	8	Aliye Hanım

{170} 1293 Yılı

1	Aişe Nazire Hanım	6	Huriye Hanım
2	Fitnat Hanım	7	Ayşe Hanım
3	Mevhibe Hanım	8	Saniye Hanım
4	Kâmile Hanım	9	Hâfize Hayriye Hanım
5	Kadriye Hanım		

1294 Yılı

1	Muhibbe Hanım	4	Selime Hanım
2	Hâfize Lütfiye Hanım	5	Ayşe Hanım
3	Zeynep Hanım		

Not: 95, 96, 97 ve 98 senelerinde diploma verilememiştir.

1299 Yılı

1	Besime Hanım	9	Münîre Hanım
2	Fakihe Hanım	10	Naîme Hanım
3	Nefise Hanım	11	Büyük Münîre Hanım
4	Saime Hanım	12	Ayşe Hanım
5	Atiyye Hanım	13	Emine Hanım
6	Hayriye Hanım	14	Makbule Hanım
7	Şevket Hanım	15	Fatma Hanım
8	Nüzhet Hanım	16	Ayşe Hanım

{171} 1300 Yılı

1	Makbule Hanım	7	Macide Hanım
2	Servet Hanım	8	Küçük Seher Hanım
3	Servet Hanım	9	Seniye Hanım
4	Naîme Hanım	1 0	Fatma Hanım
5	Lütfiye Hanım	1 1	Büyük Seher Hanım

6	Fethiye Hanım	12	Fethiye Hanım
---	---------------	----	---------------

1301 Yılı

1	Seniye Hanım	11	Fahriye Hanım
2	Aliye Hanım	1 2	Fikriye Hanım
3	Ahsen Hanım	1 3	Hürmüz Hanım
4	İnayet Hanım	1 4	Muadil Hanım
5	Fatma Hanım	1 5	Şerife Hanım
6	Hayriye Hanım	1 6	Gülsüm Hanım
7	Ayşe Hanım	1 7	Melek Hanım
8	Melek Hanım	1 8	Hüsniye Hanım
9	Samiye Hanım	1 9	Emine Hanım
10	Cemal Hanım		

{172} 1302 Yılı

1	Cemaliye Hanım	11	Sabire Hanım
2	Adile Hanım	12	Mehpare Hanım
3	Zine Hanım	13	Kebire Hanım
4	Hacer Hanım	14	Nezihe Hanım
5	Halide Hanım	15	Şadiye Hanım
6	Hayriye Hanım	16	Nadire Hanım
7	Safiye Hanım	17	Afife Hanım
8	Ayşe Saide Hanım	18	Nesime Hanım
9	Bezmiye Hanım	19	Zehra Hanım
10	Mukaddes Hanım	20	Münire Hanım
21	Faize Hanım	22	Binnaz Hanım

{173} 1303 Yılı

1	Fahriye Hanım	16	Lütfiye Hanım
2	Azize Hanım	17	Resmiye Hanım
3	Kinaye Hanım	18	Şükriye Hanım

4	Saadet Hanım	19	<u>Ruhdil Hanım</u>
5	Hatice Hanım	20	Hanife Hanım
6	Pakize Hanım	21	Ayşe Hanım
7	Şaziye Hanım	22	Büyük Emine Hanım
8	Nebiye Hanım	23	Huriye Hanım
9	Sıtkıye Hanım	24	Meliha Hanım
10	Merdane Hanım	25	Şadiye Hanım
11	Emine Hanım	26	Saïde Hanım
12	Fehmiye Hanım	27	Nakiye Hanım
13	Büyük Azize Hanım	28	Fatma Hanım
14	Muadil Hanım	29	Neyyire Hanım
15	Gılman Hanım	30	Fethiye Hanım

1304 Yılı

1	Saïde Hanım	13	Esmâ Hanım
2	Azize Hanım	14	Fatma Hanım
3	Emine Hanım	15	Nesibe Hanım

- İslâm Hanımları -

4	Hatice Hanım	16	Zehra Hanım
5	Makbule Hanım	17	Hüsniye Hanım
6	Niyazi Hanım	18	Huriye Hanım
7	Münire Hanım	19	Hikmet Hanım
8	Firdevs Hanım	20	Seniye Hanım
9	Zekiye Hanım	21	Küçük Makbule H.
10	Binnaz Hanım	22	Nazife Hanım
11	Hürmüz Hanım	23	Vesile Hanım
12	Büyük İffet Hanım		

{174} 1305 Yılı

1	Kıymet Hanım	3	Hamîza Hanım
2	Şerife Hanım	4	İffet Hanım

1306 Yılı

1	Refika Hanım	8	Nazlı Hanım
2	Fethiye Hanım	9	Vâsife Hanım

3	Yakûte Hanım	10	Muhlise Hanım
4	<u>Mutia</u> Hanım	11	Necâbet Hanım
5	Cemâliye Hanım	12	Hediye Hanım
6	Bahriye Hanım	13	Âdile Hanım
7	Müvetted Hanım	14	Naciye Hanım

1307 Yılı

1	Binnaz Hanım	4	Büyük Hayriye Hanım
2	Seyyide Hanım	5	Binnaz Hanım
3	Fahriye Hanım	6	Zeliha Hanım

{175} 1308 Yılı

1	Cemaliye Hanım	10	Ahsen Hanım
2	Reşide Hanım	11	Zehra Hanım
3	Hanife Hanım	12	Bedriye Hanım
4	Sâdiye Hanım	13	Saadet Hanım
5	Mürvet Hanım	14	Hasibe Hanım
6	Nebihe Hanım	15	Huriye Hanım

- İslâm Hanımları -

7	İsmet Hanım	16	Naciye Hanım
8	Kevser Hanım	17	Sâbire Hanım
9	Huriye Hanım		

1309 Yılı

1	Münire Hanım	7	Asya Hanım
2	Münevver Hanım	8	Hacer Hanım
3	Samiye Hanım	9	Büyük Seher Hanım
4	Sahûre Hanım	10	Şerife Hanım
5	Seher Hanım	11	Halide Hanım
6	Derya Hanım	12	Mihriye Hanım

{176} 1310 Yılı

1	Zekiye Hanım - İzmir'de İlk Muallime	6	Hamide Hanım
2	Sâdiye Hanım - Daru'l-Muallimatta Muâvene	7	Feride Hanım - Daru'l-Muallimatta Muâvene
3	Nimet Hanım - Molla Gürâni Rüştüyesinde İlk	8	Meşakkat Hanım

	Muallime		
4	Remziye Hanım - Sela- nik'te İlk Muallime	9	Makbule Hanım - Sivas'ta İlk Muallime
5	Sıdıka Hanım	10	Fatma Hanım - Daru'l- Muallimatta Muâvene.

1311 Yılı

1	Saliha Hanım	6	Huriye Hanım - Manastır'da İlk Muallime
2	Hayriye Hanım - Daru'l- Muallimatta Muâvene.	7	Yaşar Hanım - İzmir'de İkinci Muallime
3	Nevber Hanım -Üsküdar Kız Sanâyi' Mektebinde Muallime	8	Zişan Hanım
4	Binnaz Hanım -Molla Gürâni Rüşdiyesinde Muallime	9	Düriye Hanım
5	Feride Hanım - Daru'l- Muallimatta Muâvene	10	Naciye Hanım - Daru'l- Muallimatta Muâvene.
11	Fethiye Hanım - At pa- zarı Rüşdiyesinde Muâvene		

1312 Yılı

1	Hatice Hanım- Daru'l-Muallimatta Muâvene	9	Safvet Hanım - Eyüp'te Muallime
2	Muhlise Hanım	10	Adviye Hanım - Denizli'de İkinci Muallime
3	Zahide Hanım - Fındıklı'da Muallime	11	Ayşe Hanım - Kırk Kili-se'de İlk Muallime
4	Nazmiye Hanım - Aksaray'da Neharî Kız Sanâyi' Mektebinde Muallime	12	Hamide Hanım - Leylî Kız Sanâyi' Mektebinde Muallime
5	Kevser Hanım - Beşiktaş'ta Muallime	13	Sâniha Hanım - Neharî Kız Sanâyi' Mektebinde Muallime
6	Remziye Hanım - Bursa'da İlk Muallime	14	Rukiye Hanım - Memure-tü'l-Azize'de İkinci Muallime
7	Sıdika Hanım - Şam'da İlk Muallime	15	Asiye Hanım - Denizli'de İlk Muallime
8	Arîze Hanım		

{178} 1313 Yılı

1	Kudret Hanım	8	Seniye Hanım
2	Vahide Hanım	9	Fatma Hanım
3	Behre Hanım	10	İlbal Hanım -Samsun'da Muallime
4	Hatice Hamide Hanım	11	Seher Hanım - Şam'da İkinci Muallime
5	Bergüzar Hanım	12	Beyhan Hanım -Küçük Mustafa Paşa'da Muallime
6	Talat Hanım - Mir-gün'de Muallime	13	Sabiha Hanım - Sandıklı'da Muallime
7	Zehra Hanım -Taşlıca'da İlk Muallime		

Daru'l-Muallimatın ilk başlangıcından 1313 senesine kadar diploma ile yetiştirdiği öğrencilerin toplamı 302'dir.

{179} Kız Rüşdiye Mektepleri

- Sene 1316 -

Leyli Kız Sanâyi' Mektebi - Cağalolu'nda 177 Kız Öğrenci

Neharî Kız Sanâyi' Mektebi - Aksaray'da Talibât Merkezinde 147 Kız Öğrenci

Üsküdar Kız Sanâyi' Mektebi - 152 Kız Öğrenci

Mirgün Kız Rüşdiyyesi - 81 Kız Öğrenci

{180} Beşiktaş Kız Rüşdiyyesi - 213 Kız Öğrenci

Fındıklı Kız Rüşdiyyesi - 120 Öğrenci

Üsküdar Kız Rüşdiyyesi- 131 Öğrenci

Sultan Ahmet Kız Rüşdiyyesi - 245 Öğrenci

{181} Eyüp Sultan Kız Rüşdiyyesi - 170 Öğrenci

Molla Güranî Kız Rüşdiyyesi - 124 Öğrenci

Atpazarı Kız Rüşdiyyesi - 214 Öğrenci

Küçük Mustafapaşa Kız Rüşdiyyesi - 230 Öğrenci

{182} İSLÂM MUHARRİRLERİ

Bu faslı muharrirlerimizden eserlerinden birer küçük numûne ile tezyin edelim. Maksadım ne kadar güzel ise, vazife de o kadar müşkildir! Benim

tercih ettiğim nazarım önünde yüzlerce, binlerce maârifperver hanımlar bulunuyor. Her birinin eserinde başka bir sanatu'l-edeb, başka bir yaratılış kabiliyeti, başka bir belâgat rayihası görünüyor!

İnsan bir gülistâna girer. Her cihette rengârenk izhar olan güzelliği görünce kalbinde bir kendinden geçme, tutkunluk hisseder. Ruhunun nazarına bir ulvi kuvvet cezbeder. Kuvve-i şâme ıtırılı bir kokunun içinde kalır. Sonuç olarak manevî bir cezbedilme bir rahmanî feyz içinde büyülenmiş ve kendinden geçmiş olur.

Bu insana ruhunun selametli zevkleri ve nizam içindeki neşesine göre bir demet yapmasını teklif ediniz! Bîçare, {183} şaşırır. Ruh hallerinde hızlı bir dönüşüm, garib bir tereddüt hisseder. Hangisini kabul ve hangisini reddetsin!

Gülistan marifetimizde sınıf sınıf ilim ve irfan sahibeleri vardır. Bir Türk edibesinin dediği gibi "Bunların hangisini alayım meselesine karşı, hangisini bırakayım keyfiyeti beni pek çok müşkilâta düşürdü!" Evet! İnsan hangisinin kıymetini daha az gösterebilir, hangisini bırakmaya kıyabilir. Nihayet seçim nazarına en yakın ve en kolay olanlarını toplayarak şu küçük ve latif demeti teşkil ve tertib edelim. Yine itiraf ederim ki maksadım hâsıl olmadı; Çünkü F. Meliha- Zeyneb Nesibe- Sıdıka- M. Sâmiha- Fatma Lem'a- Nâdire- Emine Nimet- Emine Mediha- Hamide- Emine Hayriye- İkbâl- K. Sabiha- Münire- Gülistan İsmet- Saadet Fethiye- Fatma Mevsume- N. Sabiha- Tal'at- M. Nigâr- Zâhide Leman- Bibikli Beriye- Latife {184} -Sâbire Nâlende- Mevhibe- Bint İkbâl Keremkâr- Şefika- İrfan- Neyre- R.Şöhret ve sayısız emsali olunmakla bitmeyen ilim ve irfan heveslilerinin iyiliği düşünme ve kavrama istidadının mahsulü olan o perakende eserler hakikaten ammeye koyulmaya uygun yazılmış şeylerdendir.

Osmanlı matbuatının bunlar gibi daha nice nice malumatlı ve keskin anlayışlı hanımlarımızın güzide eserleriyle tezyin edildiğini görmek bizim için pek büyük bir saadettir ki, asıl maksat ve isteğimiz de bundan ibarettir.

KADIN YAZARLAR

İşte bir levha! Zarif, nadide, cazibeli bir levha! Hanımlarımızın kadınlık hayatlarını tasvir eden bir tablo. İslâm kadınlarının kalpleri, fikirleri muhtelif manzaralarda bir âlem-i safvet gözler önüne seriyor. Bu safvet manzarasını kapsayan şeye dikkat nazarıyla temaşa edildiğinde görülüyor ki {185} hanımlarımızın vicdan mayaları, incelik, aile sevgisi, nazik emeller hasılı büyük büyük âlicenâbâne hislerden başka bir şey değildir. İnsan bu nefis ve fesahatli eserleri okudukça nefisini bu fâziletli ve kâmile zümreye karşı bir muahbbet addederek onların vicdaniyelerinin yankısını işitir gibi oluyor! Her biri muhtelif iyilik besleyen fikrin, muhtelif liyakat ve kabiliyetin hulasası-i ulviyâtı! Aynı topraktan çıkarılan maden külçeleri gibi ruhani hissiyat hususunda tamamı mütecânis gibi görünüyor. Muhterem hanımlarımızın yüksek fikirleri beğenmelerindeki anlam şu ahenk ritmi ve terbiye birlikteliği ulusça yekdiğerlerine ne kadar benzediklerine kuvvetli delildir.

Evet! İfade tarzları, tasvir üslupları hep fitri bir iyilik ve nezâhetle karışıktır. Güya ki tümünün cevher fikirleri aynı kalpte zenginleşmiştir.

En güzel yazılar gösterişli lafızlar ile olanlar değil, hissiyat ve ruhaniye üzerinde büyük tesir icra edenlerdir. Şu gayrı muntazam surette bir araya getirilmiş {186} parçalar edeb noktası nazarından hakikaten şayan-ı dikkattir. Bunlar edebiyat âlemimizin medâr-ı ziyneti oldukları gibi şerefli bir vâlide olmakla namzed bulunan İslâm kızları için dahi faziletler ve meziyyetler dersleridir.

{187} İSLÂM KADINLARINDAN ESERLER

I. NAZIM KISMI

Bir Kız Ki Tanırdım

Göğsünün kan içinde yaraları
Açılıp laleden nişan olmuş
Şems garib gibi ayân olmuş
Boyanıp zülûf âla zülûf zarı
Bu ne mahluktur ne âfettir
Ruh iken olmamış simâya revân
Eylemiş yerde ihtiyar mekan
Her gören zanneder bu der cânân
O kadar câmi-i letâfettir.
Ey siyah bulut içinde mülk
Cam-hâbekemi giydiğin gömlek

§

Aşka mağlup o hüsn-ü masûmun
Görürüm ben hayalini nâlân
{188} Eseri var o pençe-i şûmun
Okşuyor hüsn ve anını hâl
Münkalib hakka nevbaharında
Duruyor tazelik mezarında
Gezinirken onun civarında

Bir teessürle ben tek ve تنها
Sanırım kabirden çıkıp nagâh
Olacak şok ile bana hem-râh

§

Hissini bir öyle şûle bî-tab
Sönüyor muhtazar yatağında
Renk-i sevda kulûb kucagında
Ağlıyor yatağında nûr-u şebâb
Ne reva bir vücud-u nâdide
Böyle bir hal ile nümâyandır.
Refte refte karîn pâyandır
Benzetirsem bu hali şâyândır
Kalp me'yus içinde ümide
{189} Sarı bir güldün ey adem çiçeği
İstemezdim sana verem demeyi

§

Ey mücessem hayat o mâh-ı münîr
Böyle kalsın mı bahr-i zulmette
Gün doğup uç sermediyette
Onu etmez mi bird aha tenvir
Benziyor aynı servi semîne
Ne kadar dilrubâ şu senin mezar

Onun altında ah canân var
Acaba olmuyor mu cismine bâ
Âcizim ben o cismi tebyîne
Hâlini şerhe bir zarif lisan
Üzerinde açan gül handân
Abdülhak Mıhrünnisâ

{190} Manzûme

Ferâgat gelmişem fâni cihandan hasm-ı cânandır
Ne bilsin mihribanlık resmin evvel kim aslı nâdandır
Felek dil-hâhım üzere dönmedi ber geşte durandır
Nihal-i nâzenînimden cüdâ, halim perişandır
Benim gönlüm kızıl gül goncası gibi dopdolu kandır
Açılmak ihtiyar etmez eğer yüz bin bahar olsa

§

Baharın nevrüz günü duyup şâd olsa hep güller
Derüp geysûların tebriğe gelse bağa sünbüller
Bu esna her taraftan nağmesâz olsa şirin dallar
Dil-i pür derdimi işitse bülbül ney gibi inler
Benim gönlüm kızıl gül goncası gibi dopdolu kandır
Açılmak ihtiyar etmez eğer yüz bin bahar olsa

§

Bu bağın servi boylu bir lalezârımdan ayrıldım

Ağaç ömrümün şirin sahn-ı bârımdan ayrıldım
{191} Serzenişte bulunmayın Allah için yarimden ayrıldım
Hakikat yolunun mansuruyum dârımdan ayrıldım
Benim gönlüm kızıl gül goncası gibi dopdolu kandır
Açılmak ihtiyar etmez eğer yüz bin bahar olsa

§

Ayrılık elemi hasrettir çıkan kandil canımdan
Semâda kat be kat bulut bahar olmuş dehânımdan
Göreydi hüznümü Ya'kûb firar eylerdi yanımdan
Her an pür rumûz eyler sadâ hep üstühânımdan
Benim gönlüm kızıl gül goncası gibi dopdolu kandır
Açılmak ihtiyar etmez eğer yüz bin bahar olsa

§

Kazâ peykânına nâ-gah ciğerpârem siper oldu
Nişâna uğradı takdir-i Rabbanî yerin buldu
Açıp pür-murg rûhu bağ-ı Firdevse revân oldu
Merhamet etmedi nâ-tüvanı yaktı yandırdı
Benim gönlüm kızıl gül goncası gibi dopdolu kandır
Açılmak ihtiyar etmez eğer yüz bin bahar olsa

§

{192} Nihâni mum aşka yanmaya pervaneyim şimdi
İçi dildâr ile dolu tayş-ı bigâneym şimdi

Bırak bu ahuzârı hasret humhâneyim şimdi
Felek câmiyle etmiş zehir içen mestaneyim şimdi
Benim gönlüm kızıl gül goncası gibi dopdolu kandır
Açılmak ihtiyar etmez eğer yüz bin bahar olsa

§

Salâdır ehl-i aşka cem' olup irfanı görsünler
Melâmet hırkasında gizlenen uryanı görsünler
Hele vaktim yok şimdi serî suzânı görsünler
Benim gönlüm kızıl gül goncası gibi dopdolu kandır
Açılmak ihtiyar etmez eğer yüz bin bahar olsa

Sırrî Hanım

Benimle İshak

Derya sâkin, kenar تنها
Bir samt ve sükun içinde sahra,
{193} Gaşyolmuş idi nesîm hoşbû
İzhâr görür gibiydi rüyâ
Etmiş idi satih âbî rûşen
Aksi kamer hazin sîmâ;
Derya tenzir edip semâya
Olmuştu semâ tenzîr derya.
Eylendi temevvüc ve tebâüd
Yer yer görünen nücûm-u Zehra.

Pervâz etmek dilerdi ruhum,
Cismim ona bâr olurdu hifâ
Her manzara, her bedîa, her su
Müstağrak nurdu seraba.
Uçmakta yazıcı melâike...
Vak'ada aynı hâb ve hülyâ
Şehbâl münevver kamerle
Resmolmuş idi bu levha güya.
Piş-i nazar tazarru'umda
Ma'bed görünürdü zîr ve bâlâ;
Demekte idi câna
{194} Bir savt-ı garîb rikkar ifzâ.
Eyyâm-ı latif renk mâzi
Eylerdi aşır tavaf bî-ca.
Câri ve muhît olan sükunun
Kalbinde bir ah u zâr peydâ.
Bîtab ve tûvân oturdu bir kuş
Ağlar gibi bir mezar-ı hicrî!
Herşeyi oyuyurdu, bende lakin
Bîdar oluyordu fikr-i sevdâ.
Birden bire zulmet oldu târi;
Sislerle büründü cümle eşya

Hülya-yı sevâd perverimden
Mektap firar ederdi güya!
Bir ben kaldım o yerde, bir de
İshak denilen bu murg-u şeydâ.
Ruhum ona söylüyordu birşey;
Ben duymayı istemezdim ama
Dinlerdi o tâir sükunet
Anlardı bunu o ruh güya..
{195} Ey İshak.. Ey yetime-i şeb!
Sevdâ ile hüzn sendedir hep.
Vahdetler içinde zâkir Hak
Layık sana dinse tâir Hak
Esrar gibi zalâma meylin,
Mihrabındır sükunu leylin.
Bir nefha-i zal misalisin sen
Kuş şeklinde hayalisin sen,
Sen mahrem-i rıza-yı kâinatın,
Bir name ruhtur hayatın.
Savtın dereden olunca zâhir
Dinler görünür seni meşâcir;
Kartal dinler sehâbelerden,
Baykuş dinşer harâbelerden,

Ervah alâ'l-umûm dinler.
Emvâc durup nücûm dinler.
Bir müşeccerenin içinde tenha
Senden nice sır olur hüveydâ.
Bîdar değil eğerçe bî-hâb,
Gâh tâbende, gâh bîtab -
Şeb-tâb'a nazîrdir sürûdun,
Tasvîr-i adem kılar vücûdun;
Güyâ ki seninle aşk-ı sûzan
Bir âhın içinde buldu pâyan!
Benzetmiş iken hayale hilkat
Senden nebeân eder hakikat
Bülbül gibi yoktur iştihârın
Mestûr-u hazândır baharın
Rûzî sana kısmet etmemiş hak
Muzlim nâm ü nişân İshak.
Ferdâ-yı mezâr sabahgâhın
Vâsıldır o semte âh u vâhın.
Bir âlem bîkarardır bu,
Bir âlem-i pâyidârdır o..
Gel eyleyelim seninle hicret;
Dursun ebedî bu hal-i hasret!

{197} Kadınlar Hakkında Bazı Fikirler

Demiş ki bir büyük adam: "Müellif-i âlim

- Kitap pür şeref ve mu'tenâ-yı hilkatte -

Ricâli nesir olarak eylemiş tırâzîde,

Nisâyı şîir olarak eylemiş karîn-i kalem!"

Demiş ki bir diğeri: "Gülîstan dünyaya

İki mübeccel ve ashen-i vücuttur ziynet:

Biri şukûfe - Ki verd-i latîf ve pür hürmet,

Biri kadın - Ki riyâz-ı tabiata vâye."

Yineo bahiste bir başkası diyor ki: Eğer

Bilâstan âleminde kadın olmasa mevcûd,

Cihan cihan adem ileride kâinatı makarr!"

Bu fikri eyleyeyim âcizâne ben îzah:

"Beşer - kadın olmasa - doğmaz" demek değildir bu;

Zalâm derd-u belâ adama kılınca gulûv,

{198} Kadın güler, görür adam o yüzde nur-u felâh!

Demek bu der ki bu alemde varsa nisvândır

Mesâib-i beşerin âlet-i telâfisi,

Hayat dağının en hoş ilacı, şâfisi...

Hayat cisimdir, ancak nisâ ona candır!

Yine o yolda diyorlar ki: anları Mevla
Tetimmât-ı kelimât kitab-ı dehr etmiş:
Mukevvenât umumen zuhur edip bitmiş.
Nisâ muahharen olmuş hayata zeyn-i ifzâ.
Yine diyor ki biri: Sıdk ile muhabbette
Nisâ vücuh ile cem' u ricâle fâiktir.
Sadakâtu çok olan ihtifâle layıktır.
Demek ki kadın yakışır hep serîr hürmette."
Yine diğer birisi söylüyor ki "Bir dalda
Makâm-ı gîr muhabbet değil ise bir zen,
Ödül-ü nişân getirir bî bahar bir seneden,
Veya ki bî gül olur evvel rebî müzlimde."
Yine diğer biri şöyle diyor: "İnâs eğer
{199} Hatâ ve cürme olurlarsa bir zaman-ı efnân
Olur o cürüm de onlarda hürmete şâyan,
Ki saf dillerinin itimadıdır rehber!"
Bunu diğer biri şöyle hülâsa etmededir:
"Nisâ o mertebede hayır ve hakka mâildir
Ki herkesi bilerek hak ve hayra kâildir,
Gönülçeğin eder envâi zîbeden tâhir.

Şeref, şeref! O meâli ihritâsâta!
Tûvan, nisâda olan zayıf bir letafettir.
Ricâle doğru koşan kuvvet-i beliyyâta!
Kalem bu nazm türe şehper mülktendir,
Medâdı kavs-i kuzahdan çekîde-i dürr-i yekser
Beyazı levh-i güzîn ve hicâb-rîz-i seher,
Semâya nisbiyeti evvel veche ile müberhendir.

Konyada mukîm:

Langalı Fatma

{200} Vecdî'nin Bir Gazeline Nazîredir:

Sanır gönlüm ki dağlardan bana imdâd kâbildir
Benim taşlar için feryâd kâbildir
Rücû'u aslına mümkün olursa münkesir câmın
Mukedder, münkesir bir kalbi kılmak şâd kâbildir
Senin ey mürşid-i gümrâh eğer kâbilse irşâdın
Mürîd zâl içinde senden ister şâd kâbildir
Perişân olsa fikrin elemle dâima (şöhret)
Senin için hoş gazelle eylemek inşâd kâbildir.

Z. Şöhret

Hicran

Ey felek cihanı nâgihan zindan bana
Neyleyim gayrı hayatı ateş sûzan bana
Köşe mihnette kaldım yais ile hicran ile
Tâ-be key eyyam hasret, firkat cânan bana
{201} His-i ulviyye muhabbetle olurken vâyedâr
Bir hayale kıldı makber kalbimi devran bana
Dembudem ah eyleyip çöller misali çağlarım
Lâne-i vîranımı i' mâre yok imkan bana
Ağlamaktan gözlerim evvel rütbeyi fer kaldı kim
Gösterir bî-fark nur ve zulmeti her ân bana

8 teşrîn-i evvel 315 senesinde

Nazmiye

Levha-i Tabîat

(Bahar Kısmı)

- 1 -

Ne garip ses veriyor şu dereler!
Sanki sır söylemede meşcereler!
Bir tarafta gezinir hep sûriler
Bir tarafta anasız yavru meler!

- 2 -

{202} Ne kadar tatlı ise söylemesi

O kadar neşelidir dinlemesi
Câiz olmazsa da cennet demesi
Terk olunmaz şu yeşil dağ tepesi.

- 3 -

Bürünüp câmi-i zevke sahra,
Açıyor sine-i sâfın güya!
Koşuşup evvel yere her sabah ve mesâ,
Buluruz gönlümüze türlü deva.

- 4 -

Bakınız! otlar içinde: yuvaya,
Sâde kuşlar mı gelirmiş buraya?
Bari kalkın gidelim biz ovaya;
Geliniz siz de a kuşlar oraya;

- 5 -

(Hazan Kısmı)

Ne için şu dereden ses gelmez?
Neden evvel meşcereden kuş geçmez?
{203} Neden evvel bâd-ı muhabbet esmez?
Neden evvel gamlı kuzu hiç melemez?

- 6 -

Vâkı'â ses geliyor şu dereden,
Kuş dahi geçmededir meşcereden.
Fakat evvelkine hiç benzemiyor;

Korkuyor her gören evvel manzaradan

- 7 -

Çünkü her yerde sükût-u âmâde,

Başlamaz oldu o kuş6 feryâda,

Hiç gelmez mi o günler yâda!

Ne kadar zevk bulunur mer'âda!

- 8 -

Buna da râzı iken biz eyvâh!

Bir verem kız gibi soldu nâgâh

O çiçekler, o latîf mer'âlar,

O çimenler, o güzel seyrangâh

- 9 -

{204} (Şitâ Kısmı)

Bu ne zulmet, bu ne kasvetli gece?

O ne vâsi', o nasıl renkli gece?⁷

O beyazlığın üzerinde o siyah,

Ne kadar artmadadır gittikçe.

- 10 -

Bırak vurup dağlara güya âlem!

Sarsılıyor ta temellerinden her dem,

⁶ Bülbul

⁷ Kar

Cân verirmişcesine sahralar,
Durmaz ikiler ki buna sustu kalem!

- 11 -

Sürüyüp eteğini dağlara!
Bir peri sanki gezer bağlara!
Beyaz entarisi pek parlardı,
Görünür sînesi mecralarda

- 12 -

Dağlara kesret ile düşmede kâr
Ona dehşet, ona heybetli vakâr!
Sanki gam içere sürûr ve haz var!
Hâsılı kış dahi pek revnak-dâr

Hamiyet Zehrâ

Neşîde-i Takrîziyye⁸

Ey sâhibe-i dâniş ve irfan ve fazilet
Bir muhibbedir zât ki haktan bu tabîat
Ancak bu kadar olsa olur rütbe-i irfân
Yok kemâlinde senin doğrusu pâyân

⁸ Muharrîre-i şehire iffetli Emine Semiye hanımın “Terbiye-i etfâle aid üç hikaye” nâm eserleri için inşâd edilmiştir.

Ettin yine bu nevâsırınla bizi ihya
Hemşireciğim derd ve elem görmesin asla
Her kısmı birer gevher-i yektâ gibi parlak
Her faslına enmûzec hikmet desem ilyak
{206} Ağlattı biraz gerçi bizi “havf-ı melâlet”
Güldürdü fakat sonradaki “kısm-ı zekâvet”
Terbiye-i etfâle güzel bir model oldu
Tebşîr ederim bu eserin bî bedel oldu.

Bint Ahmed – Remziye

Sânihât-ı Kalbiyye

Bir cûy latîf çağlıyordu
Gönlüm gibi sanki ağlıyordu
Esdikçe Nesîm rûhperver
Titreirdi yeşil yeşil çamlar
Baktım da fezâ-yı bî-girâne
Göklerdeki parlak ihtirâne
Deryâ-yı vasî ruşnâya
Âsar-ı kadîr dilrubâyâ
Hayretler içinde kaldı gönlüm
Mevlasını zikre daldı gönlüm.

Bint Kadrî- Fatma Müfîde

Hemşire Ninnisi

Hani melce-i o şefkat mâder
Hani o kân muhabbet mâder
Hani o mihr-i mürüvvet mâder
O da mahvoldu nihayet dâder.
Uyu ey derdime dermanım uyu
Uyu ey bâ'is ihzanım uyu

Nuh Kuyulu - Nâciye

Mutâlaât-ı Mâderâne - Beşik Başında

Sen olursun, bana can
Olacak bârgirân;
Olurum ben de hemân?
Bunadır ağladığın!

Konya'da- C. Ârife

II. NESİR KISMI {208}

Çocuk Terbiyesi Hakkında Elzem Olan Bazı Fennî Şartlar

Çocukların maddî ve manevî terbiyesine hâdim olan (Fizyonomoni) yani (İlm-i kıyafet) ve (Frenoloji) yani (Mebhasü'l-kıhf) fenlerine her vâlide âşına olamayacağı için bu fennî şartlar anneden ziyade babaya râci bir keyfiyet gibidir. Her pederin bu fenlere intisâbı da tabî mümkün olamayacağıın-

dan ebeveyn ehil bir tabîbe müracaat ederek gerekli vazifelerini îfâ edebilirler.

Biz şimdi evladın ne olduğunu tetkik edelim. Evlad nedir?

O bir yontulmamış cevherdir ki işlenip insaniyet âleminde tedâvüle çıkarılması ebeveynin şefkat eline bağlıdır. O hâm cevheri taş ve topraktan kurtaracak vâlidenin çaba ve gayreti ona cila verecek olan da {209} pederin üstün himmetiyledir. Ebeveyn hayat cevherlerini incitmek korkusuyla ellerindeki terbiye aletlerini kullanmada müsamaha ederlerse ömürlerinin değeri mahsulü daima âdî taş menzilesinde kalıp kıymettâr ve parlak bir gevher-i fazilete nâil olamazlar.

Bu hoşgörü ebeveynin ekserisinde görülüyor! Ve görüldüğü için çocuk terbiyesine ait sayfalarca makaleler yazılıyor! Dünyada çocuğunu sevmeyen bir ferd bulunamayacağı bilirse de nevâdirde addolunacağı cihetle evladının kötü hareketini görmezden gelmeyecek geçiştirmeyip terbiyesine cehd ve gayret eden baba ve anne elbet ve elbet semere-i hayatının saadet hâline hâdim, aksi takdirde de kayıtsızlığına da pişman olur. Âcizâne makalemde evladın hırpalanması lazım olduğu istihrac edilmesin? Maksudumuz evladın kötü hareketi asla müsâmahakârane görülmeyip bazı fennî tedbir kurallarıyla henüz 12 yaşını geçmeden icraya koyma ve sâir hususlarda onlara tatlılıkla muâmele etmekten ibarettir. {210} Vâlidenin hasbiyle (evlad) kelimesinde mündemic ruhani zevkler ve kelimenin telaffuzu akibetinde bütün kalbimizi istila eder. Onun yalnız telaffuzuyla müteessir olduğumuz halde ömrümüzün mahsulü mütebessim çehreleri karşısında onların her bir hal ve hareketi bize hoş görünüyor (çirkin de olsalar). Onları güzel hiç olmazsa sevimli bularak müftehir oluruz. Bu halimiz nihayetinde onların şımarık ve bedbaht olmalarına bâis olur.

Bunun için gülüşlerinin masûmanesiyle meyl ve muhabbetimizi tamamen kendine celb ve cezbeden o mini mini meleklerle yalnız annelik şefkati-miz ilcâatıyla bakmayıp biraz da refâhiyet ve saadetlerini te'min edecek in-

celeyici bir nazarla onları gözden geçirmiş olursak vazifelerimizi güzel ifâ etmiş oluruz.

Şöyle ki; çocukların iyiliğe ve fenalığa olan meyl ve hevesleri dimağlarının neşvünemasına göre yani iyiliğe ve kötülüğe isti'dadlarına mebni herhangiyle ziyadece maharet kazanırlarsa {212} bilinç dahi o tabî isti'dada göre teşekkül eder. Yaşları ilerledikten sonra bilinç teşekkülatı diğer bir şekil alamayıp henüz kafa körpe iken ona şekil verecek iyi isti'dadı çocuklarda hâsıl etmeye çalışmalıdır.

[1]⁹ Bir kemik kutu mahfûz ve pek çok hikmet noktası henüz tıp ilminde bile meçhul olan beynin neşvüneması çocukluktan ergenliğe kadar devamlı değişimine devam edip beyin devranda buldukça kafa kemiğinin biçimi, beyne şekil vermeyip beynin şekline göre kafa kemiği özel şeklini korur.

Beynin daimi devranında kafanın hangi noktasına ziyadece temas ederse orada bir çıkıntı hâsıl olur. İşte çıkıntılar gözle görüldüğü gibi elle dokunulunca da hissedilir. Bu fende mümâresesi olan kimse tarafından çocuk (nazar) ve (temas) ile muayene olunduğunda meyl ve isti'dâd tabîiyyesi anlaşılıp herhangi şeye temayülü fazlaysa onun artmasına meydan verilmemelidir. Zira çocuk bir yere saplanır kalırsa akıbet hali hayırlı olmaz..

Cevdet Paşa merhumun küçük kerîmesi

Emine Semiye

⁹ Bu babta serd ü beyan edilen fikir ve mütâla'a (Lavater) ve (Gal) isimli alimlerin seçkin eserlerinden incelenmiştir.

Çalışanların Hayatlarının Kıymet ve Ehemmiyeti Muharriresi: Fatma Fahrunnisâ

Biz onlara nispetle neyiz? Bir sürü rahatına tembel ve düşkün: Hânelerde oturup lisân-ı hâl ile - Biz açız bizi doyurunuz - ve - biz muhtaç livâsı bizi giydiriniz - diyoruz. Bari bizi böyle müreffehen ve mutayyiben iâşe edenlerin, çaba ve gayreti şükranı olmak üzere, sebab-i saadet ve bahtiyarları {213} olsak, bize aid olan konu ve hususları hüsn-ü îfâ ile onlara yardımda bulunsak yine “Ne vakit, heyhât nerde? Tabîatın kadın türüne tahmîl eylediği vazifeleri birer birer arkamızdan attık, onları kendine vazife addedenler akıl mertebesinde kaldı. En müşkül ve yorucu fakat pek de tatlı vazifemiz olan çocuk terbiyesinden bile, onları tevellüdlerinden itibaren sütannelere ve çocuk bakıcılarına teslim; sonrada sırasıyla dadı, mürebbiye, muallimelerin elinde terbiyelerine emanet ederek en mukaddes vazifemizi telef edelim. Her türlü bedenî ihtiyaçlarımız için çeşitli mağazalar bize daima açık ve terziler emrimize amâdeler, binaenaleyh dikiş ve biçim gibi meziyetlerden kendimizi başı boş bıraktık, kuvvetli ihtiyaçlarımızdan olan yemek pişirme ve hazırlamayı dahi erkekler tâifesine yükledik, ev işlerini de câriye ve hizmetkârlar îfâ ediyorlar, bize ne kaldı?

Bir nezâret hakkı ve idare değil mi? Bu kadarcık bir hizmet de medeniyetin şehirli derecesince kadınlara çok görülmüş olmalı ki onları Avrupa’da onları avukatlık, tabiplik, mühendislik {214} gibi erkeklere mahsus hizmetlere sevk ile şu nezâret ve idare vazifesinin îfâsını da değişim mertebesine vardırırmışlar, sabahtan akşama kadar hânesinin haricinde meşgul olan bir kimsenin akşam yorgun gelip de ev işleri ile uğraşması kâbil midir?

Hazır sırası gelmişken insaflica itiraf eylemeliyiz ki, asıl kadınlığın şeref ve şânı şu zamanın vazife-i şinâs ve faâl namuslu kadınlara aittir ki elde edecekleri gömleğin pamuğunu kendileri bulur, bezini kendileri dokur, kendileri biçer yine kendileri dikermiş. Süslemek için, bizim gibi mağazadaki hazır dantellere fistolara müracaat etmeyip kendi elleriyle oyalar ya-

parlarmış. Başlarının süslemesi dahi, haberimiz olmadan servetimizi Avrupa'ya çeken kurdeler danteller tüller boncuklar değilmiş; çoraplarının bile yünlerini kendileri eğer, yine kendileri örerlermiş. Avrupa'da şuan hayret nazarıyla takdirkârane ile görülüp makâm-ı ziynette salonlara konulan {215} havlular, kuşaklar vesaire bile hep onların yetenekli maharetlerinin eseri oldukları cihetle artık onların çaba ve uğraşları ne derece şâyân-ı takdir olacağı ispat eder.

Ya çalışanların hayatlarının en güzel yâdigârı olan çocuklar, onları da nice zahmet ve meşakkatler içinde bizzat bakıp büyüterek annelik vazifelerini de tamamıyla ifâ ederlermiş; fakat tamamı kuvvetli olup zamanımızda hükümfermâ olan asabî hastalıklardan uzak ve sâlim imişler. Demek oluyor ki kendilerini üzecek, kuruntular hâsıl edecek, âsâba kötü tesir eyleyecek şeylere zihin yormaya ve ondan husûl bulacak ehemmiyetsiz rahatsızlıkları, vücutlarını dinleyip de hissetmeye fikren ve bedenlen meşgul oldukları o kadar çok işler mânî'ymiş, zira bu meşguliyetlerin yokluğu ile beraber herkesi sinir hastalıkları istilâ eyledi gitti.

{216} Yetime

Zavallı! Pek kederli, düşünüyor! Küçük, harâb hânesinin penceresine dayanmış yeis ve düşüncelere dalmış sevimli elleriyle daima o semâvî gözlerini siliyor, ağlıyor! Ah şu bedbaht çocuk, acaba niçin bu kadar kederli? Bu mahzun hâlinin sebebi ne? Evet! Düşününe 10 gün kaldı. Oda tefrişâtı vesair gerekli şeyleri bazı hamiyet ve merhamet erbabları tarafından yardım suretiyle tamamlamış ise de gelin evinde giyecek elbisesi yok. Çocukluk zamanlarından beri gördüğü gelinler gibi telli pullu elbise giymek istiyor; lakin tedârîği zor. Bu sebepten bir ümitsizlik hâline düşmüş. Bu suretteydi ki sokak kapısının tokmağı vuruldu. İçeriye giren bir kadınla aralarında şöyle bir muhavere cereyân etti: Hanımefendinin size ve vâlidenize selamını iletirim. (Bir bohça göstererek) Bu elbiseyi gönderdi. Lakin biçimi tebdil eylemek

lazım. Bunu da sizin el becerinize havale eyledi. Harc masraflarına {217} karşılık olmak üzere şu akçeyi de gönderdi. Demesi üzerine çaresiz kız bu ansızın lütuftan haddinden fazla mesrûr oldu. Büyük teşekkürler ve mâsumâne hürmetlerinin iletilmesini ısrar edip bohçayı aldı. Yalnız kaldığında onu sabırsızlıkla açtı. Bir de ne görsün! Gönderilen hediye tahminen bundan 20 sene evvel büyük vâlidelerimiz tarafından kullanılan tek etekli beyaz gurundan (?) mâmul eski zaman işi bir kostüm değil miymiş! Yakadan eteğe kadar olan kısmın tamamı o zamana mahsus ziynet kabilinden olan kırma ve büzme gibi şeyler içerdiğinden değiştirilmesi için ele alacak bir parçası görülmüyordu. Yine de kendisindeki memnuniyetin tarifi mümkün değil..

“Aman Yâ Rab! Ne yücesin! Çaresizlerin imdadına koşansın! Ben şimdi ümitsizlik hali içinde şimdi ansızın gelen sonsuz lütfâ nâil oluyordum.” Kızcağız kendi kendine hem bu sâfiyâne sözleri söylüyor. Hem de kalbine büyük bir kuvvet ve ferahlık veren şu kıymettâr kumaşın {218} ne yolda kâbil-i ıslah olacağını mülâhaza ediyor. İşte derhal elbiseyi güzel tabiatına göre ıslah etmeye başladı. Elbisenin ön tarafındaki bir takım zâid ve lüzumsuz kırmaları söküp attı. Onu bir makine aksamı gibi dağıttı. Güya ki henüz ısmarlanmış birkaç top ipek kumaşa mâlik bulunuyordu. Filhakika gelinliğine mahsus uzun etekli bir jüpon ile birde ceket hazırlamaya yetiyordu. Dikişlerin sökülmesinden mütehasıl delikleri biraz canını sıktı. Zira bunları ütü ile de gideremedi. Biraz mülâhazadan sonra nefesine hitaben dedi ki; “Bu da ehemmiyetsiz! Şimdi elbisenin hemen her tarafını sarı kılâbdân ile işlemeliyim. O vakit bu deliklerden de eser kalmaz.” Bu fikrini vâlidesi de olumlu karşıladı. Vakit müsait değilse de gayretle hevesle bu da mümkün. Kız kararını derhal uygulamaya koyuldu. Eteğin ön ve arka taraflarına gayet zarîf birer arpa demetlerini o nazik elleriyle resmetme ve yaka kol gibi mühim kısımlarını bu musanna’ demetlerle {219} bezemeye başladı. Zaten biçilmesine sarfedilen gayret ve maharete bu türlü süsleme dahi ek olarak elbise kızcağızın endâm-ı dilârâsını gösterişli bir surette gözler önüne serdi.

Bakınız! Maharetli modelistlerin bile takdîr ve tahsîn mazharını alacak bir surette yaptığı biçimle kostümünü giyinmiş, semâvî gözlerini ona atfetmiş bir sevinçli tavır ile köşede oturuyor.

Çaba ve gayreti, maharet ve liyâkati, hüner ve isti'dâdı, bir âtîfet sahibinin müesser merhamet ve şefkati gibi büyük ve âli bir kuvvettir.

Çemberlitaş'ta

Fatma Râsiha

Kadınlara Tahsîl Lüzûmu

Kadınlık! Ne âlî bir unvandır; Çünkü beşerî toplumun saadetini te'mine hâdim olanlar kadınlardır. Bir erkek insanlık vazifesini tanımak ve kendi şerefini {220} artırmak için nasıl okur ve çalışır ise bir kadın da kadınlık vazifelerini bilmek, evinin idaresini yoluna koymak, evladını güzel terbiye etmek hülâsa kalbinin en sevimli emellerini yapabilmek üzere öylece feyz ve kemâlat tahsil etmeye mecburdur. Kadınlık vazifesi medenî vazifelerin esasını teşkil eder. Bu sebepten kadınlar daima âlîdir. Biz insaniyetimiz icâbından olarak okuyup yazmaya ve öğrendiğimiz kâfîdir demeyerek mümkün olduğu kadar gelişmeye muhtacız. - Bir kadın okudukça kendi mâhiyetini ve vazifesinin ehemmiyet derecesini takdir edebilecek bir fikre mâlik olur; bütün emirlerde rıza-yı ilahîyi ve vicdâni âhkama uygun olarak hareket eder. Kendini methetme ve hürmet ile yadettirecek iffetli ve meziyetli bir vâlide olur.

Ayşe Rahîme

{221} Gözyaşı

Şairler ile fen erbâbı ekser hususunda anlaşamazlar. Şairin hayalperverâne fikirleri, süslü lafızlarla âşıkâne hisleri, şaşalı teşbihleri ile ifade et-

mek özelliğini ve bir mütefennin'in asla bezenmemiş bir hakikati kaba bir surette ortaya koymak âdetini te'lif etmenin çok defa imkanı da yoktur.

Şair gönüllerde ince hisler uyandırmaya, nazik hayaller tasvir etmeye çalışır. Rahim ve şefkat gibi, sevda gibi, heyecan gibi manevî tesirler husule getirir. Mütefennin ise dimağa bir hakikati olduğu gibi sokmak ister. Mecaz, kinaye bilmez. Bir fikirde şâyân-ı kabul olmak için doğruluğundan başka meziyet aramaz.

Mamafih nazar noktaları farklı olan bu iki sınıf erbab-ı iktidar bir noktada - velev ki bir defaya mahsus olsun - fikren ittihâd ederler. Bu da {222} gözyaşının takdir mahiyeti noktasıdır. Bir şairle bir mütefenninin gözyaşından bahsetmesi şüphesiz başka başka suretlerdedir. Bu cihetle aralarında yine fark vardır. Lakin ikisi de gözyaşının şâyân-ı rahim ve şefkat ve takdire layık bir hissın zorlamasıyla aktığını kabul ederler. Zaten tarihlerde yahut romanlarda meşhur zevâtın azâ-yı vak'anın güldüğü kaydolunmaktan ve tebessümünü kahkahasını celbeden sebepleri izah edilmekten ziyade tesir ve bekâyı doğuran tesirleri teşrih edilir.

Ağlamak elbet gülmekten âlidir. Bir tebessüm bir kahkaha kolay taklit ve sahte izhar edilebilir. Lakin bir damla gözyaşı kalbi tesirlere saf duygulara bağlı olmaksızın pek güç akıtılır. Gözyaşının meziyeti vardır. Bu meziyeti şair göstermek için kim bilir ne teşbihler yapar, ne istiâreler bulur. Sevgilinin uzun kirpiklerine dizilen yaş tanelerini jâleye, inciye benzetir misal:

{223}

“Bir gözyaşı bahr-ı bî-kerândır.

Bir jâlede bir deniz nihandır

Bir kere düşün değil mi şebnem

Çeşm-i sahra gözyaşı mâtem” dir.

Erbab-ı fen ise gözyaşını başka bir surette nitelendirir. Misal fizyoloji ulemasından bir İngiliz şöyle söylüyor:

“Gözyaşları tuzludur. Çünkü karışımında (klor sodyum) vardır. Tuz kanın içerisinde bulunur. Vücutlarına antimon tuzları gibi erimesi mümkün bir madde dahil olmuş olan kimseler bu maddeyi gayet cüz’i miktarda gözyaşıyla ifraz edebilirler. Gözyaşı şeker hastalığına mübtela olanlarda tatlıdır. Lakin bu müstesnâ bir hal demektir. Umumiyetle gözyaşı pek hafif tuzlu ve saf sudan oluşmaktadır. Gözün salgı bezi dem’iyyesi yegane tatlı su çeşmesidir.”

Gözyaşının fennî tarifi budur. Gözyaşının sâfiyetine fen de kânidir şair de. Bir katre {224} gözyaşı kadar saf kalplerde şefkat hissini ikaz edecek birşey tasavvur olunamaz. Şair de gözyaşının hâlisiyetine, sâfiyetine kânidir.

“Şairce denilse de mukaffâ

Bir gözyaşı şiidir musaffâ”

Gözyaşı hâlis olsun, ağlama gülmeden daha yüce bulunsun, ne olursa olsun herhalde gözyaşının beşeri hayatta ehemmiyeti vardır.

Izdıraplara, kederlere, sıkıntılara karşı birkaç damla gözyaşı kadar insanı teselli eden ilaç bulunmaz. Bu babta İngiliz tabîbi diyor ki:

“Gözyaşı ziyadece akarsa, dimağı teselli eder. Vücuda, kederin darbesine mukâvemet edecek kuvvet yoktur. Gözyaşı, heyecan ve kedere sebep olan manevî infiallerin, maddî ifrazatları makamındadır. Fakat gözyaşının bu özelliği bir kaide değildir. Ağlayan bazı kimseler gördüm ki derhal beden münharif oldular. Kalplerinin ve duran demlerinin düzenlerine zarar geldi. Gözyaşıyla beraber kalp de {225} sekteye uğrayarak tehlikeli alametler görülmüş oldu. Pek çabuk müteessir olup ziyade ağlayanlara doktor seyahat tavsiye ediyor. Ve içkinin tüm asabiyyede dengeyi ihlal ve şahsi metaneti de azaltacağını söylüyor. Sarhoş eden içeceklerin elem ve kederlere yol açan sebeplerden addediyor.

Ağlamaya istidâd, çocukluk ve gençlik döneminde daha ziyadedir. Olgunluk yaşlarında bu istidâd pek azdır. İhtiyarlıkta ya çocukluk zamanı gibi ziyadeleşir, yahut kâmilen geçer. İnsan yaşlandıkça sıkıntılara katlanmanın yolunu öğrenir, bu vecihle kalp kedere karşı zırhlanır.

Yine İngiliz doktor rivayet ediyor: 84 yaşında bir ihtiyar 60 sene evvel - yani 24 yaşındayken - mini mini oğlu hummaya tutulup ağırca hastalandığı zaman pek ziyade gözyaşı döktüğünü ve tesellisi olmayan bir dert ve eleme kapıldığını ve şayet çocuğu vefat etmiş olsaydı, mutlak kendinin de hayatı terk etmiş {226} olacağını hikaye etti. Çocuk iyi olmuş, pederiyle birlikte tam 49 sene daha yaşamış, sonra ölmüş. İhtiyar 50'yi geçkin olan sevgili evladı vefat ettiği zaman bir damla gözyaşı bile dökememiş. Artık kalbinde rikkat ve şefkat kalmamış, katlaşmış idi. Kederler ve ızdıraplar gibi, insandaki manevî tesirlerin nişanesi gözyaşıdır. Cismanî ağrılar, sızılar, iniltileyle izhâr olunur.

Gözyaşı sade tefekkür ve muhakeme ile dökülmez. Bu mutlak bir manevî elem neticesidir. Yani insan istediği zaman ağlayamaz. Gözyaşları bir kederle gayri ihtiyari akar. Mamafih tiyatro sahnesinde hakikaten gözyaşı döken bir aktör gördüğünü de İngiliz doktor rivayet ediyor. Bu aktöre nasıl ağladığı sorulmuş. Ağlamak istediği vakit çok sevdiği vefat etmiş babasını hatrına getirdiğini ve bu hatıra ile gözleri yaşardığını söylemiş.

Sevinçle ağlayanların ağlarken birdenbire kahkaha ile gülmeye başlayanların hâli de fennen açıklanmıştır. {227} Asabiye sarsıntısı ne kadar ziyade olursa merkez tesir ve infiâl de o kadar kolay dönüşür; yani tesirin şiddeti ağlarken insanı güldürür, gülerken ağlatır. Şair de sevgilisinden bahsederken kendini hem güldürdüğünü, hem de ağlattığını söyler ki bu da tesirinin şiddetine delalet eder.

İngiliz doktoru diyor ki: Gözyaşı dökmekten bazı hallerde insan kendini engelleyebilir. Ağlamak metanetle ve büyük bir arzu ile zapt olunabilir bir haldir.

Bir İngiliz acıklı bir olay seyretmek üzere ne vakit tiyatroya gitse mutlaka ağlarmış. Bir akşam mendilini evde unutmuş. Bu sebeğle gözyaşlarını zaptetmeye çalışarak o akşam ağlamamıştır. Doktorun bu son sözlerini kolaylıkla kabul edemeyeceğiz.

Reşîde

{228} Kurumuş Çiçek

Mâzi hayatımın ağlayış ve ızdıraplarını içeren rûznâmemi, kimsesizce hasbihâlimi yazmaya başlamadan bir saat evvel kalemi elime almıştım. Şiddetli bir heyecânın tesiri altında sayfaları çeviriyorum, beyaz, boş ve ruhanî acılarıma zemin olacak sayfayı arıyordum! Gözlerim rûznâmemin evrâkı arasında kurumuş, evveliyedeki tazeliğini kaybetmiş olan çiçeklere yönelmiş oldu.

Ah hatırladınız mı? Onları ayrıldığımız son akşam, daima gölgesinde oturup düşündüğümü bildiğiniz ... ağaçlarının altından toplamış idiniz. Hazin bir tebessüm, titretilmiş bir sadâ ile - "Bunları size takdim ediyorum. Rûznâmenizin arasına koyunuz. Bizi unutmuş olduğunuz birgün nazarınıza isâbet eder; o zaman her sabah güneşin doğuşunun letâfetinden pay almak üzere vahdet-i güzînâne dolaştığınız bu geniş yeşillikleri {229} okşamak, garip bir hüznün içinde sâhilin ıslak kumlarına oturup mâzi hayatınızı düşündüğünüz demleri ve size edebî olarak unutamayacak olan bir vücûdu: yâd etmenize vesile olur." demiştiniz! O zaman size ne cevap verdiğimi iyi hatırlayamıyorum, zira pek dilsiz bir ızdıraba zayıf düşmüştüm. Hatırlamak için bir an olsun unutmak lazımdır değil mi azîzem?

Mümkün olsa ömrümün geri dönmesine birçok senelerini fedâ edeceğim o sevilme yerleri, bir hasbihâl-i kalbî ile gezindiğimiz o تنها sahilleri; unutulabilir miyim zannediyorsunuz?!

Ayrılık size başka fikirler vermiş. Hele son mektubunuzu ikinci defa olarak okumaya kendimde kuvvet bulamıyorum. Ricâ ederim artık serzenişleri terk ediniz. Siz benim kalbimi, hissiyatımı biliyorsunuz. Evet ben sizden saadetimin mezarlığı olan o yerlerden ayrıldığım için zaten hasta-i hicrânım. Siz yalnız beni {230} kaybettiniz. Ben hem sizi hem de o sevinçli kırları o rahatlatan sahilleri, kanatlarını denizin durgun ve münevver sularına çarpa çarpa uçuşan o beyaz martıları pür letâfet gölgesinde hasbihâl ettiğimiz o kadim söğüt ağaçlarını kaybettim! Şimdi bu hânenin تنها ve küçük odasında bir iki kurumuş çiçek karşısında mahzun bir halde kıymetli hayalinizi tahayyül ile kederli gönlümü teselliye çalışıyorum. O çiçekler bana sizden ve sizinle birlikte geçen ömrümden hazinâne hikayelerde bulunuyorlar.

§

Hayatımdan Rûznâme

14 Nisan

Virân, fakat bence mukaddes olan şu boş pür keder hânesini ziyaret ettim. Mefruşattan ârî olan odacığında oturdum. Ah neler düşünmedim! Neler tahlil etmedim! {231} Mesudâne hayatımın mezarı addettiğim bu odayı nasıl terk edeceğim?!

§

17 Nisan

Odada herkes uyuyor; Lambayı yaktım. Pencereyi açarak oturdum. Hava sakin, semâ parlak müzeyyen idi. Karşımdaki yalıların pencerelerinden denize akseden ışıklar durgun, satırlar üzerinde nurânî sütunlar meydana getiriyordu.

Sürurlu bakışımın karargâhı olan şu تنها ve sakin dağları artık göremeyeceğim. Dilsiz hatıralar içinde yaşayacağım.. Hayatımın 14 senelik keder

ve zevklerini bu vîran duvarlar arasında bırakarak gidiyorum. Ne muzdaribim!

Sâlîme Servet

{234} Bir Pîr-i Sâl-Hurdenin (İhtiyarın) Tasvîr Hâli

Birgün kırdâ bulunuyordum. Ağustos'un harareti şiddetle hükmünü icrâ ediyordu. Ruhuma hayat bahşeden rüzgar hafif hafif esiyordu. Ruha ferahlık veren rüzgarda istirahat ettiğim ağaç rüzgardan titredikçe meydana gelen hazin sedayı güya lisan-ı hâl ile rüzgara minnettarlığını arz etmek istiyordu. Ağacın üzerinde bulunup yakıcı sesleriyle beni büyüleyen bir kuş bu aralık gözden kayboldu. O zaman etrafı hayret nazarından geçirmeye başladım, benden 5-10 adım uzakta 9-10 yaşında bir çocuğun bir ihtiyar tarafından takip olunduğunu gördüm. Çocuk koşup sığıyor, babası olan ihtiyar - ya da genç onu muhafazaya çalışıyor. Çocuk izhar-ı günâgûn üzerinde uçan bir kelebeği tutmaya çalışıyor, kendini rengarenk görünen bahar içinde gören ihtiyar ise gayretle oğlunu takibe başladı. {235} Zavallı! Üçüncü adımını tamamlamaya muvaffak olamadan tâkati kesildi. Dermansız bir halde bir ağacın altına ilticâ ile dizlerini vurmaya başladı. Bir tarafta mâsumâne neşelerle koşup sığırayan çocuk latife yollu pederine "Babacığım! Bak ben seni geçtim" dedi ve gördüğü bir kelebeği tutmak için yine koşmaya başladı. Bu sözler ihtiyara üzüntü verdi, mesûdane mâzisini hatırladı. Çünkü yarım asır evvel tazelik vechiyyesine hizmet eden elleri bugün beyaz bir sakala ulaşıyordu. Yarım asır evvel koşu koşu bu kıra çıkan ayakları bugün istirahat arzu ediyordu. Yarım asır evvel ayna akrışısında yüzünde gördüğü tatlılık bugün yaşlılık alameti olan çizgilere dönüşmüştü. Sonuç olarak zamanın geçmesiyle bütün hal ve hareketinin değişmiş bulunduğu mahzun olarak garib bir tefekküre daldı. Kelebeği takip etmekle meşgul bulunan çocuğun bu renkli ve latif ile aralarında bir adım kaldığı zaman şimdi tutacağım zanneder; {236} Zavallı! Bilmez ki kelebek yine uçar - Yavaş yavaş onun kelebe-

ğın o rengarenk kanatları üzerine temas ettireceği zaman firar ettiğini görünce mütebessim olan yüzünü derhal bir hazan rengi kaplar. Of! Yine tutamadım - diyerek ihtiyara doğru koşar, çocuğun şu halini gören bir köşede istirahate muhtaç olan ihtiyar dalmış olduğu tefekkürden ayrılarak "sen de yorulursun evladım" derdi.

Lamia

{233} Avdet

Memlekete döndüm.. Hiç unutmam, daima kutsiyetinden başka yüksek yapılarıyla, latif manzaralarıyla dârâb ve ihtişamıyla önce gözlerimde cilve-i nemâ-yı azamet olan saltanat başkenti, hilâfet merkezini görünce (ah İstanbul) istemsizce nidâ eyledim. Burası ana kucağıdır. Ömrümde hissetmediğim bir sevinç ruhumu kapladı. Daha vapurdaydım. Nazarım semt merkezi üzerine doğru uzandı. Orada şeref sahipleri kadir kıymettâr yaşantısı olan takdîs edilmesi gereken bir aileden istemeden ayrılan gaybten bir hayal kederli gönlümü iştigâl eyledi. Bu da ninemin mezarıydı.

Ertesi gün o mukaddes toprağa yüzümü sürmek, doya doya ağlamak için ziyarete gittim. Kiblegâh-ı ümidim, kalbimin ibadet yeri olan o defnedilmiş mukaddesin önünde ağladım. Bir kere değil, daima gider ümidimin doğduğu yer olan o {233} mezarı ziyaret eder, her derdimi, her şeyi ona söyler hikaye ederdim. Ey fenâ-dîde! Yokluğun beni ne hale koy bak derdim. O tam bir sukûnla dinler. Sözlerimi ihlâl etmez. Altında himaye edildiğim ulvî çınarların havayı hafif titretme ile çıkardıkları hazin sestten başka ses işitilmez. Bu sukût kalbimi müteessir eder ve titretir. Bir zaman yatağının kenarına dayadığım başımı şimdi de mezarının taşına dayarım. Senin mezarın göstermek istemediği, kucağında gizlediği o muazzez vücut şekli asliyesiyle karşımda tecessüm eder, güya ki göz yaşlarımdan ruhunun müteessir olduğunu beyan etmek isterdi. Daima tekrar ettiği sözleri işitir, kusurumu itiraf eder, kendimi toplamaya ve boğazımı tırmalayan hıçkırıkları zaptetmeye çalışırım. Ona da muvaffak olamayacağımı anlayınca ettiğim hürmetsizliğe

pişmanlıkla o ruhânî mahalden uzaklaşırım. Hasrete tahammül edemem;
günler geçer yine giderim. Daima aynı hale, aynı hissiyâta tâbi olurum.

Z. Seniye

Güzel Sözlerden

§ Evladın geçimi pederden, terbiyesi de vâlideden beklenir.

[Selanikli- Ayşe Vuslat]

§ Çiçekler inzâr-ı beşere sabahleyin daha parlak görünürler.

{237} § Denizde rüzgar olmasaydı fırtına olmazdı; Lakin gemi de yürü-
mezdi. Dünyada kadın olmasaydı kimse bahtiyar olamazdı; İnsan da bu-
lunmazdı.

[Refia]

Hüsn-ü Muâmele

*“Bint Remziye” hanıma yazdıkları mektuptan alınmıştır. Muharrire-i Fâzilesi:
Makbûle Lemân*

Bir kadın, bazen - bir merdivenden, bir uçurumdan {238} düşer gibi -
fenâ bir kocaya düşer. Beden âzâsının en nâzik bir parçası olan kalp doğal
olarak derecesine göre ya zedelenir, ya kırılır. Fakat hırpalanmak, zedelen-
mek, kırılmak.. Bunlar mahvolmak demek değildir. Kolu bacağı kırılan bir
insan tedavi ile iyi tedbirler ile nasıl o arızadan kurtulabilirse kalbi kırılan
bir insan dahi aynıyla böyledir.

İşte bu cihetle zevcleri biraz havâî meşreb olan kadınlar “Aman ben ne
fenâ erkeğe düştüm, benim için artık selamet yoktur. Mahvolmam muhak-
kaktır!” vehmine kapılıp da kendilerini cidden mahvetmemeli yahut bir
hâne halkının ağzının tadını bozacak dirliksizliğe sebep olmamalıdır.

Hükmiyât-ı Aile

Erkekde akıl ve hikmet, kadında sabır ve hilmiyet evliliğin devamlılığını temin eden başlıca vasıtalaradır. {239}

Ş İş vaktin, idare nakdin iyi kullanılması demektir: İşini bilene bir gün, üç gün hükmünde; harcını bilene tasarruf kazanç makamındadır.

Şâhinde

“Mukâyese-i Hayat” İsimli Makaleden

İnsanlardaki tezat hayata bakın! Hayat sebebi, kurtuluşa vesile olan peder açlıktan, susuzluktan, soğuktan ölüyor; fayda mahsulü evlat yemeğin çokluğundan, sobanın ziyade yanmasından şikayet ediyor! Babasına yardımdan kaçıyor!

Ranâ bint Safvet

EK-1

Muharrir Muktedir Nâzım Bey Efendi tarafından “Kütüphâne-i Âile” nâmına yazılıp ve dûrdest baskı ve temsîl bulunan eserlerdir.

KADINLAR

600 sahifeyi aşkın büyük bir cilttir. İşte bu eser 3 kitaba taksim edilmiştir:

- İlk kitap Arap hükümdarlarının kadınlara dair beyan ettikleri mütâlâalardan ve ibret verici bazı tarihi vakadan oluşmaktadır.

- İkinci kitap muharririn ve batı ediplerinin ve en meşhur filozofların kadınlık hakkındaki fikirleri ve mülâhazatını kapsar.

- Üçüncü kitap Nâzım Bey'in umûm kadınlar hakkında bizzat tahrir etmiş olduğu konulardan müteşekkildir.

Şu 3 kısım eserde kadınlık hakkıyla tarif ve izah edilmiştir.

İLİM VE KADINLIK VAZİFELERİ

Gerçekten bir aile reisi, bir vâlide, bir hanım olabilmek için bir kadına ne türlü vazifeleri bilmek ve ne türlü fazilet ve meziyetlere sahip olmak lazım ise bütün onlardan bahsedilmiş, İslâm topluluğunda kadınların hukuk ve mevkileri derece derece tayin kılınmış sarf-ı milli bir eserdir.

KADINLARA CİMNASTİK

Aile reislerine ve bilhassa Müslüman kadınlara mahsus nâfi'bir eserdir. Avrupa kız mektebinde ders programlarına kabul edilmiş cimmastik kitaplarından hülâsa edilmiştir.

FENNÎ VE AHLAKÎ MEKTEPLER

Bir İslâm vâlidesiyle kerâmesi arasında teatî kılınmış mekteplerden müteşekkildir. – Vücûd-u beşere, İlm-i rûha, adâb-ı nisvâna, hüsn-ü muâşeret-i insaniyyeye hâsıl temiz bir Müslüman kadının bütün sâfiyâne ve masumâne hayatına bağlı bir şefkat lisanıyla yazılmış latîf ve uzun 15 parça mekteple ayrıca fenni muhasebeleri içeren ve bazı kadirşinas hanımefendilerin makaleler takdiriyle donatılmış bir eserdir.

EMSAL VE HÜKMİYYÂT

Beşeriyetin feyz ve kemâline hizmet eden ve yüce insanî hislere bağlı şarkî ve garbî seçilmiş hükümleri içeren bir eserciktir.

MEDENÎ VE AHLAKÎ MALUMÂTLAR

Genç Kızlara Mahsustur.

İşte bu eserde 200 sayfaya yakın ve kadınlar için bilinmesi elzem bir hayli ilmi maddeler ve medenî malumâtlar mevcuttur.

MÜSLÜMAN KADINLARIN VAZİFELERİ

Kız evlatların ailede mektepte ve hâriçte olan bilinen vazifeleri ve ayrıca faydalı malumâtları içeren bir eserdir.

EK-2

İLAVE KİTAP İSİMLERİ¹⁰

“KÜTÜPHÂNE-İ CİHÂNE, Bâb-1 Âli Karşısında Numara 73.

Hukuk ve Mâliye Konularıyla Bağlantılı Kitaplar

Para / Ku- ruş	Kitap İsmi	Eser Sahibi
20	Hayât-ı Düvel / 3 Cilt	Müteveffâ Portakal Mikail Paşanın eserinden alınmış
25	Hayât-ı Düvel/ Zarif Ciltli	-
45	Defter-i Muktesid / 3 Cilt	Süleyman Sudî Efendi Merhum'un, Bilhassa Devlet-i Âliye Umûr-u Mâliyesinden Bâhis
20	Fâiz-i Mürekkebe ve Taksîd Meselelerine Aid Destûr Cetvelleri	Merhum Şerefüddîn Paşa'nın
2	Risâletü'l-Muvâzaa ve'l-İstiğlal	Mahkeme-i Temyîz azâsından fazi-letli Ali Haydar Efendi
15	Miftahu'l-Mecelle	-

¹⁰ Fiyatlardan îcabı vecihle tadilat icra edilmiştir.

Tarih ve Hükmiyân ile Alakalı Kitaplar

5	Âsâr ve Müberrât-1 Hazret-i Hilâfet-Penâhî	Mâliye Hukuk Müşâviri Mahmûd Esad Efendi
1 10	Sa'd b. Ebî Vakkas (r.a)	İranîler ile Kadisiye Muharebesini anlatır
30	Mufassal Tarih-i İslâm	Mehmet Vecihî Bey'in
3	Plevne Goltz Paşanın Eserlerinden;	Mütercimi: Mehmed Tâhir Bey
4	Hâlid b. Velîd (r.a) ya- hut Seyf-i Sârim İlahî İntâkiye ve Şam-ı Şerifin İstilasına Dair	-
5	Zarif Ciltlisi	-
1 20	Âsâr-ı Nefsiyye- Arap- ça'dan seçilmiş hük- miyâtın karşılıklı ter- cümeleri	-
7 20	Dreyfus Meselesi ve Esbâb-ı Hafiyesi - Çeşit- li resimler içermektedir.	-
2 20	Nuhbetü'l-Fezâil	-

1	Menâkıb Hazret İmam-ı Şâfi'î	İmam Müşarun İleyhin Terâcim Ahvâli ve Tüm Hükmiyyesini İçerir.
1	Beyazıd-ı Bistâmî	-
1	Mir'at-i Hazreti Muhyiddin Arâbi	-
1	Muhyiddin Arâbi ve Bazı Büyük İslâm Zatlari	-
1	Muhadderât-ı Evliya	-
5	İslâm Hanımları ve İslâm Âleminde Aile Hayatı	-
1	Emîr Buharî	-
1	Hüccetü'l-İslâm	İmam Gazalî
2	Esmâr-ı Estrar	-
1	Hilye-i Enbiyâ Manzûm	-
1	Manzûm İlmihal	Manastırlı Rif'at Bey
10	Japonya Seyahatnâmesi	Pierre Loti'den tercüme
10	Avrupa Haritası /Bezli ve vernikli	-

10	Asya Haritası / Bezli ve vernikli	-
10	Afrika Haritası / Bezli ve vernikli	-
55	Osmanlı Memleketlerinin Tarih ve Coğrafya Lügatı /4 Cilt	Ali Cevâd Bey

Ulûm ve Fünûna Aid Kitaplar

Para/ Kuruş	Kitap İsmi	Eser Sahibi
10	Mahzenü'l-Ulûm	-
15	Mahzenü'l-Ulûm / Ciltli	-
10	Hendese-i Miyâhiyye "İrvâ ve İskâ ve Tıkniyye Ameliyyâtı yahut Drenaj ve Tathîr Arazi" Hakkında	-
45	Medâr-ı Hâtıra-i Etubba	Müteveffî Doktor Antranîk Paşanın çeşitli şekillerde resimlerini içerir.
2	San'at- Tibâ'at yahut Müretteblik	-

20	Fotoğraf üzerine yağlı boya	-
----	-----------------------------	---

Edebiyatla Bağlantılı Kitaplar

Para/ Kuruş	Kitap İsmi	Eser Sahibi
5	Resimli Gazetenin Fevkalâde Nüshası	Osmanlı üdebâsının en eserlerini içermektedir
7 20	Yâdigâr-ı şevk yahut mahsulü tabiat, mükemmel şarkî mecmuasını	Merhum Şevki Beyin
5	Ziyâ-yı Şevk	Merhum Şevki Beyin
1 10	Türkçe Arûz	-
12	Pul Mecmuası Mecmûa-i Edîbe	-

Roman Mütercimleri

Para/ Kuruş	Kitap İsmi	Eser Sahibi
10	Genç Froman Büyük Risler Alfonos(Alphonse Daudet'ten)	Mütercimi: Ahmet İhsan Bey
1 20	Balonda Bir Fâcia	Ahmet İhsan Bey

3	Roz-Liz	Ahmet İhsan Bey
2	Ülfet	Ahmet İhsan Bey
30	Cânî	Ahmet İhsan Bey
20	Postacı	Ahmet İhsan Bey
1	İlyas yahut Şair-i Şehir Omiros	-
2 20	Gizli Oda	-
5	Aşk ve Para	-
5	Meş'um Çiftlik	-
4	Lord Byron'un İlk Muâşakası	-
5	Korkunç Sefîne	-
7 20	Müthiş Korsanlar	-

Milli Romanlar

Para/ Ku- ruş	Kitap İsmi	Eser Sahibi
10	Araba Sevdası	Recâizâde Ekrem Beyefendi
2	Sevdâ-yı Sermedi	Ahmet Râsim Bey
2	Biçâre Genç	Ahmet Râsim Bey

3 20	Bir Sefilenin Evrâk-ı Metrûkesi	Ahmet Râsim Bey
2	Mekteb Arkadaşım	Ahmet Râsim Bey
2 20	Leyâl-i Izdırab	Ahmet Râsim Bey
3 20	Meşakk-ı Hayat	Ahmet Râsim Bey
2	Endiše-i Hayat	Ahmet Râsim Bey
2	Gam-ı Hicrân	Ahmet Râsim Bey
2	Tecrübesiz Aşk	Ahmet Râsim Bey
2	Güzel Eleni	Ahmet Râsim Bey
3	İlk Sevgi	Ahmet Râsim Bey
1 20	Fakîre	-
1	Bî-vefâ	Mehmed Celâl Bey
1	Rene	Mehmed Celâl Bey
1	Mükâfat	Mehmed Celâl Bey
1	Vedâ-yı Müebbed	Mehmed Celâl Bey
3 20	Küçük Gelin	Mehmed Celâl Bey
1	Seçilmiş Hikayeler /7 fıkrayı içerir	-

Tedrisâtla Alakalı Kitaplar

Para/ Ku- ruş	Kitap İsmi	Eser Sahibi
1 20	Lisân-ı Türki	-
2 20	Tasrifât-ı Arabiyye	Şemseddin Sâmî Bey
4	Nev-usul Sarf-ı Türki	Şemseddin Sâmî Bey
1 10	Nev-usul Alfabe-yi Osmânî	Şemseddin Sâmî Bey
2 20	Es-Lisân-ı Türki	
30	Mübtedî	Ahmed Râsim Beyin
5	Küçük Osmanlıca Lügat / Ciltli	
10	Nazarî ve Amelî Sarf Fransevî	Kirâr Tercümesi

Not: Taşrada vukû bulacak siparişlere % 10 zam olunur.

